

T.C.
NİŞANTAŞI ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**9-11 YAŞINDAKİ ÇOCUKLARDA ANNE BABA
TUTUMLARININ BENLİK SAYGISI VE
UTANGAÇLIKLA İLİŞKİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sevda COŞKUN

**Enstitü Anabilim Dalı: Psikoloji
Enstitü Bilim Dalı : Psikoloji**

**Tez Danışmanı:
Yrd. Doç. Dr. İsak PARDO**

MART - 2017

T.C.
NİŞANTAŞI ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

9-11 YAŞINDAKİ ÇOCUKLARDA ANNE BABA
TUTUMLARININ BENLİK SAYGISI VE
UTANGAÇLIKLA İLİŞKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sevda COŞKUN

Enstitü Anabilim Dalı: Psikoloji
Enstitü Bilim Dalı : Psikoloji

“Bu tez 25.03.2017 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oybirliği/oyçokluğu ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI	İMZA
Prof. Dr. Feriye Aksoy	Bazanlı	
Doç. Dr. Ali Hacıoğlu	Bazanlı	
YRD. DOÇ. DR. İsmail Kando	Bazanlı	

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Sevda COŞKUN

25.03.2017

ÖNSÖZ

Bu çalışmada; 9-11 yaşındaki çocuklarda anne baba tutumlarının benlik saygısı ve utangaçlıkla ilişkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu çalışmanın planlanmasında ve gerçekleşmesinde birçok değerli kişinin desteği alınmıştır.

Başta, bu çalışmanın gerçekleşmesinde her türlü soruma karşılık, sabrı ve değerli bilgi ve deneyimleriyle cevap veren, değerli hocam ve tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. İsakPARDO'ya içtenlikle teşekkürlerimi sunarım.

Yüksek lisans eğitimim boyunca ve tez sürecimde de yardımlarını esirgemeyerek bana destek olan değerli hocam Sayın Doç. Dr. Ali Haydar ŞAR' a teşekkür ederim.

Ölçeklerimi uygulamam da yardımcı olan okuluma, araştırmanın örneklemini oluşturan sevgili öğrencilerime, katkılarından dolayı teşekkür ederim.

Sonsuz sabrı ve sevgisiyle yanımda olan, çalışmanın her aşamasında beni motive eden ve destekleyen sevgili Selçuk TOPRAK' a sevgilerimi sunuyorum.

Her zaman olduğu gibi bu çalışma boyunca da bana hep yanımda olan abim Sinan Coşkun' a, en güzel fikirleri ile bana destek olan, yaşam enerjimi yükselten kardeşim Süleyya Coşkun Altınel'e sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Hayatımın her evresinde emeği olan, beni bu güzel günlere getiren kendisinden güç aldığım, arkamda olduğunu bildiğim, benden imkânlarını ve desteğini hiç esirgemeyen annem ve babama, varlıklarıyla hayatıma anlam katan ablalarımaya sonsuz teşekkürler.

Sevda COŞKUN

25.03.2017

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	iv
TABLO LİSTESİ	v
ŞEKİL LİSTESİ	vii
ÖZET	viii
SUMMARY	ix
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: ANNE-BABA TUTUMLARI	4
1.1. Koruyucu-İstekçi Ana-Baba Tutumu	6
1.2. Otoriter Anne-Baba Tutumu	7
1.3. Demokratik Anne-Baba Tutumu	7
1.4. İlgisiz Anne-Baba Tutumları	8
1.5. Anne-Baba Tutumlarına İlişkin Görüşler ve Yaklaşımlar	9
1.6. Anne-Baba Tutumları ile İlgili Yapılan Araştırmalar	10
BÖLÜM 2: BENLİK SAYGISI	13
2.1. Benlik Kavramı ve Benlik Saygısı	13
2.2. Benlik Saygısını Etkileyen Etmenler	20
2.3. Benlik Kavramı ve Benlik Saygısına İlişkin Kuramsal Temeller	25
2.4. Anne-Baba Tutumu İle Benlik Saygısı Arasındaki İlişki	32
BÖLÜM 3: UTANGAÇLIK	35
3.1. Utangaçlıkla İlişkili Kavramlar	35
3.2. Utangaçlıkla İlgili Kuramlar ve Yaklaşımlar	38
3.3. Utangaçlık Türleri	39
3.4. Utangaç Kişilerin Özellikleri	40
3.5. Utangaçlık ile İlgili Yapılan Araştırmalar	41
3.6. Utangaçlık ve Anne-Baba Tutumları Arasındaki İlişki	43

BÖLÜM 4:YÖNTEM	48
4.1. Araştırmanın Evren ve Örneklemi	48
4.2. Veri Toplama Araçları	48
4.2.1. Kişisel Bilgi Formu	48
4.2.2. Ana-Baba Tutumları Ölçeği	48
4.2.3. Çocuk Utangaçlık Ölçeği	49
4.2.4. Cooper-Smith Özsaygı Envanteri	49
4.3. Araştırmanın Modeli ve Hipotezleri	50
4.4. Araştırmanın Sınırlılıkları	50
4.5. Verilerin Analizi	50
BÖLÜM 5:BULGULAR.....	52
5.1. Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular	52
5.2. Betimleyici İstatistikler	56
5.3. Hipotezlerin Sınanması	57
5.3.1. Anne Tutumları ile Benlik Saygısı Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular ...	57
5.3.2. Baba Tutumları ile Benlik Saygısı Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular....	58
5.3.3. Anne Tutumları ile Utangaçlık Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular	59
5.3.4. Baba Tutumları ile Utangaçlık Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular.....	60
5.4. Fark Analizleri	61
5.4.1. Katılımcı Grubunun Özellikleri İle Anne Tutumları Arasındaki İlişkilere Yönelik Testler.....	61
5.4.2. Katılımcı Grubunun Özellikleri İle Baba Tutumları Arasındaki İlişkilere Yönelik Testler.....	69
5.4.3. Katılımcı Grubunun Özellikleri İle Benlik Saygısı Arasındaki İlişkilere Yönelik Testler.....	77
5.4.4. Katılımcı Grubunun Özellikleri İle Utangaçlık Arasındaki İlişkilere Yönelik Testler.....	81

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER	86
KAYNAKÇA	93
EKLER.....	105
ÖZGEÇMİŞ.....	109

KISALTMALAR

ABTÖ	: Anne Baba Tutum Ölçeği
DSM	:Mental Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El Kitabı
H	: Hipotez
SPSS	: Sosyal Bilimciler İçin İstatistik Paketi
N	: Örneklemin Sayısı
P	: Anlamlılık
R	: Korelasyon

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Katılımcı Öğrencilerin Demografik Özelliklerine İlişkin Frekans ve Yüzdeler	52
Tablo 2: Katılımcı Öğrencilerin Ebeveynlerinin Demografik Özelliklerine İlişkin Frekans ve Yüzdeler	54
Tablo 3: Araştırma Ölçeklerine İlişkin Betimleyici İstatistikler	56
Tablo 4: Anne Tutumları ile Benlik Saygısı Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular	57
Tablo 5: Benlik Saygısının Anne Tutumları Tarafından Yordanmasına İlişkin Regresyon Analizi Tablosu	57
Tablo 6: Baba Tutumları ile Benlik Saygısı Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular	58
Tablo 7: Benlik Saygısının Baba Tutumları Tarafından Yordanmasına İlişkin Regresyon Analizi Tablosu	58
Tablo 8: Anne Tutumları ile Utangaçlık Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular	59
Tablo 9: Utangaçlığın Anne Tutumları Tarafından Yordanmasına İlişkin Regresyon Analizi Tablosu	59
Tablo 10: Baba Tutumları ile Utangaçlık Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular	60
Tablo 11: Utangaçlığın Baba Tutumları Tarafından Yordanmasına İlişkin Regresyon Analizi Tablosu	60
Tablo 12: Sınıf ile Anne Tutumları Arasındaki İlişki	61
Tablo 13: Cinsiyet ile Anne Tutumları Arasındaki İlişki	61
Tablo 14: Kardeş Sayısı ile Anne Tutumları Arasındaki İlişki	62
Tablo 15: Ailedeki Kaçınıcı Çocuk ile Anne Tutumları Arasındaki İlişki	63
Tablo 16: Annenin Yaşı ile Anne Tutumları Arasındaki İlişki	64
Tablo 17: Babanın Yaşı ile Anne Tutumları Arasındaki İlişki	65
Tablo 18: Anne Babanın Durumu ile Anne Tutumları Arasındaki İlişki	65
Tablo 19: Annenin Eğitimi ile Anne Tutumları Arasındaki İlişki	66
Tablo 20: Annenin Mesleği ile Anne Tutumları Arasındaki İlişki	67
Tablo 21: Babanın Mesleği ile Anne Tutumları Arasındaki İlişki	68
Tablo 22: Maddi Gelir ile Anne Tutumları Arasındaki İlişki	69
Tablo 23: Sınıf ile Baba Tutumları Arasındaki İlişki	69
Tablo 24: Cinsiyet ile Baba Tutumları Arasındaki İlişki	70
Tablo 25: Kardeş Sayısı ile Baba Tutumları Arasındaki İlişki	70

Tablo 26: Ailedeki Kaçınıcı Çocuk ile Baba Tutumları Arasındaki İlişki.....	71
Tablo 27: Anne Yaşı ile Baba Tutumları Arasındaki İlişki	72
Tablo 28: Baba Yaşı ile Baba Tutumları Arasındaki İlişki.....	72
Tablo 29: Anne Babanın Durumu ile Baba Tutumları Arasındaki İlişki	73
Tablo 30: Annenin Eğitimi ile Baba Tutumları Arasındaki İlişki.....	74
Tablo 31: Annenin Mesleği ile Baba Tutumları Arasındaki İlişki.....	75
Tablo 32: Babanın Mesleği ile Baba Tutumları Arasındaki İlişki	76
Tablo 33: Maddi Gelir ile Baba Tutumları Arasındaki İlişki.....	77
Tablo 34: Sınıf ile Benlik Saygısı Arasındaki İlişki	77
Tablo 35: Cinsiyet ile Benlik Saygısı Arasındaki İlişki.....	78
Tablo 36: Kardeş Sayısı ile Benlik Saygısı Arasındaki İlişki	78
Tablo 37: Ailedeki Kaçınıcı Çocuk ile Benlik Saygısı Arasındaki İlişki.....	78
Tablo 38: Annenin Yaşı ile Benlik Saygısı Arasındaki İlişki	79
Tablo 39: Babanın Yaşı ile Benlik Saygısı Arasındaki İlişki.....	79
Tablo 40: Anne Babanın Durumu ile Benlik Saygısı Arasındaki İlişki	79
Tablo 41: Annenin Eğitimi ile Benlik Saygısı Arasındaki İlişki	80
Tablo 42: Annenin Mesleği ile Benlik Saygısı Arasındaki İlişki	80
Tablo 43: Babanın Mesleği ile Benlik Saygısı Arasındaki İlişki	81
Tablo 44: Maddi Gelir ile Benlik Saygısı Arasındaki İlişki.....	81
Tablo 45: Sınıf ile Utangaçlık Arasındaki İlişki	81
Tablo 46: Cinsiyet ile Utangaçlık Arasındaki İlişki.....	82
Tablo 47: Kardeş Sayısı ile Utangaçlık Arasındaki İlişki	82
Tablo 48: Ailedeki Kaçınıcı Çocuk ile Utangaçlık Arasındaki İlişki	82
Tablo 49: Annenin Yaşı ile Utangaçlık Arasındaki İlişki	83
Tablo 50: Babanın Yaşı ile Utangaçlık Arasındaki İlişki	83
Tablo 51: Anne-Babanın Durumu ile Utangaçlık Arasındaki İlişki	83
Tablo 52: Annenin Eğitimi ile Utangaçlık Arasındaki İlişki	84
Tablo 53: Annenin Mesleği ile Utangaçlık Arasındaki İlişki	84
Tablo 54: Babanın Mesleği ile Utangaçlık Arasındaki İlişki.....	85
Tablo 55: Maddi Gelir ile Utangaçlık Arasındaki İlişki	85

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Araştırma Modeli	50
---------------------------------	----

ÖZET

Nişantaşı Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yüksek Lisans Tez Özeti

Tezin Adı:9-11 Yaşındaki Çocuklarda Anne Baba Tutumlarının Benlik Saygısı Ve Utangaçlıkla İlişkisi

Author: Sevda COŞKUN

Danışman: Yrd. Doç Dr. İsak PARDO

Kabul Tarihi:25.03.2017

Sayfa Sayısı:ix (ön kısım) + 104 (tez) + 5 (ek)

Anabilim Dalı: Psikoloji

Bilim Dalı: Psikoloji

Aile üyelerin birbirlerine yönelik duygu, düşünce, davranış ve tutumları, iletişim ve etkileşim kalıpları çocuğun ilk yaşantılarının örülmesinde büyük etki bırakmaktadır. Aile, yaşama ön hazırlığın yapıldığı yer olarak düşünüldüğünde; bu ortamdaki ilişkilerin, deneyimlerin, değer ve beklentilerin ne derece önemli olduğu görülecektir. Yetişkin olarak ebeveynin, çocuk yetiştirme tutumları, alışkanlıkları, düşünme stilleri, karar verme, problem çözme ve güçlüklerin üstesinden gelmede kullandığı stratejileri çocuğuna model olması bakımından önem taşımaktadır. Çünkü birey, ilk sosyal deneyimlerine aile içindeki bireyler ile iletişim kurarak başlar. Çocukla kurulan doyurucu, destekleyici veya engelleyici, tehdit edici iletişim onun benlik gelişiminin yönünü ve ileride nasıl bir birey olacağını belirlemektedir. Bu çalışmada, 9-11 yaş aralığındaki çocuklarda anne baba tarafından ortaya koyulan tutumların, çocuğun benlik saygısı ve utangaçlığıyla olan ilişkisinin araştırılması amaçlanmıştır.

Yapılan bu çalışmada 227 kız ve 197 erkek öğrenciden oluşan 424 kişilik örnekleme Anne Baba Tutumları Ölçeği, Çocuk Utangaçlık Ölçeği ve Cooper-Smith Özsaygı Envanteri uygulanmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, çocukların benlik saygısının hem anne hem de baba tutumları ile ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Anne tarafından sergilenen psikolojik özerklik ve denetim tutumları çocukların benlik saygısını artırmaktadır. Baba tarafından sergilenen denetim tutumu yine çocukların benlik saygısını artırmaktadır. Diğer taraftan, çocuk utangaçlığının anne baba tutumları ile ilişkisinin olmadığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Anne baba tutumları, benlik saygısı, utangaçlık

SUMMARY

Nisantasi University Institute of Social Sciences

Abstract of Master's Thesis

Title of Thesis: The Relationship Between Parental Attitudes, Self-Esteem and Shyness Among Children Aged 9-11	
Author: Sevda COŞKUN	Supervisor: Assist. Prof Dr. İsak PARDO
Date: 25.03.2017	Nu. of Pages: ix (pre text) + 104 (main body) + 5
Department: Psychology	Subfield: Psychology
<p>The feelings, thoughts, behaviors and attitudes of family members towards each other, communication and interaction patterns have a great impact on the child's first experiences. When the family is thought to be the place where the preparation for life is made; It will be seen how important these relationships, experiences, values and expectations are in this environment. Strategies that parents use as adults to raise childrearing attitudes, habits, thinking styles, decision making, problem solving, and difficulties are important to be a model for the child. Because the individual begins his or her first social experiences by communicating with the family members. Satisfying, supportive, prohibitive or threatening communication with the child determines the direction of his or her self-development and what kind of individual it will be in the future. In this study, it was aimed to investigate the relationship between parental attitudes, shyness and self-esteem among in children aged 9-11 years.</p> <p>In this study, a sampling of 424 students consisting of 227 female and 197 male students were administered Sampling Parent Attitudes Scale, Child Shyness Scale and Cooper-Smith Self-Esteem Inventory. According to findings from the research, it was determined that children 's self - esteem is related to both mother' s and father 's attitudes. Psychological autonomy and supervisory attitudes displayed by the mother increase children's self-esteem. The attitude of supervision displayed by the father increases the self respect of the children again. On the other hand, it has been found that child shyness is not related to parent attitudes.</p>	
Keywords: Parental attitudes, self-esteem, shyness	

GİRİŞ

Birçok ihtiyacımızı karşıladığımız ve doyuma ulaştırdığımız en doğal ortam ailedir. Toplumun en küçük birimi olan ailenin çocuğun hayatındaki yeri çok büyüktür. Yaşamının ileriki zamanında kendi ayakları üstünde duracak olan bireyin biyolojik, psikolojik, zihinsel, duygusal ve sosyal gelişim alanlarının temelini atıldığı ilk yer aile ortamıdır. Ailenin birey üzerinde birçok işlevi bulunmaktadır. Çocuğun yetişmesi, disipline edilmesi ve kendi ayakları üzerinde durana kadar destek sağlanan bir çevre olması, ailenin temel işlevleri arasında yer alır. Toplumda sağlıklı bir bireyin temelini, bireyin sağlıklı bir aile ortamında yetişmesine bağlıdır. Sağlıklı bir aile ortamında ise her bireyin varlığı ve düşünceleri değerli sayılacak ve bireyininide ihtiyaç duyabileceği birçok gelişim alanında destek sağlayacaktır. Böyle olumlu bir aile içinde yetişen birey başta kendine olmak üzere çevresine de olumlu bakacak ve olumlu bir benlik saygısı geliştirecektir.

Psikolojide ana-baba ilişkileri, çocuğun her gelişme dönemindeki ana-baba tutumunun olumsuz etkileri derinliğine incelenmiştir. Ülkemizle ilgili yayınlarda ülkemiz analarının aşırı koruyucu, babalarının baskılı olduğu genellikle gözlemlere dayanarak ileri sürülmektedir (Ekşi, 1990: 45).

Çocuklar yapıları gereği meraklı olup davranışlarında özgür olma isteği içindedirler. Duygu ve düşüncelerini paylaşmada, seçim yapmada, soru sormada ve istedikleri şekilde hareket etmede bağımsız olmak isterler. Anne ve babalar onların bu hareketli hayatlarını kendi disiplin yöntemleri ile yönlendirmeye çalışırlar. Bu disiplin yöntemleri çocukların özgüveni, benlik saygısı, sorumluluk duygusu ve problem çözme becerileri üzerinde olumlu yönde etki edebileceği gibi, düş kırıklığı, düşük benlik saygısı ve aşırı utangaçlık gibi olumsuz etkilere de neden olabilmektedir (Kutlu ve diğ., 2007). Aile ortamındaki ilişkiler ve anne baba tutumları, çocuğun piko-sosyal gelişimini büyük oranda etkilemektedir. Bireyin uyumlu ve dengeli bir kişilik yapısına sahip olmasıyla aile ortamının niteliği arasında sıkı bir bağ bulunmaktadır. Doğduğu andan itibaren bir çocuğun ailesiyle kurduğu ilişkinin güven esasına dayalı olması, çocuğun ilerleyen zamanlarda dış dünyayla olan ilişkilerine temel olmaktadır. Çocukların psiko-sosyal

gelişimleri için en uygun aile ortamı, sevgi ve saygının bulunduğu demokratik anne-baba-çocuk ilişkisinin olduğu aile ortamıdır.

Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı 9-10-11 yaş çocuklarda anne baba tarafından ortaya koyulan tutumların, çocuğun benlik saygısı ve utangaçlığıyla olan ilişkisini araştırmaktır. Bununla birlikte; okul türü, sınıf, cinsiyet, kardeş sayısı, doğum sırası, anne baba eğitim düzeyleri, meslekleri ve gelir durumu gibi demografik değişkenlerin utangaçlık ve benlik saygısı üzerindeki etkisinin de araştırılması hedeflenmektedir.

Araştırmanın Önemi:

Bireylerin çocukluk çağından itibaren aile içinde anne babaları tarafından algılanışları ve değerlendirilmeleri oldukça büyük önem taşımaktadır. Anne baba tutumları çocuğun etrafındaki insanlarla olan ilişkilerini, hayata karşı tutumlarını, değer yargılarını ve davranışlarının temelini oluşturur. Çocuklar aile içerisindeki ortamın etkisi ile karakterlerini inşa ederler. Çocuklardaki benlik saygısı ve utangaçlık gibi mizaçların en önemli şekillendiricisinin anne baba tutumları olduğu düşünülmektedir.

Araştırmanın benlik saygısı ve utangaçlık kavramları çerçevesinde ele alınmasının nedeni, bu kavramların çocukların çevresiyle olan ilişkilerinde, akademik başarılarında etkili olması ve öneminin son yıllarda giderek artmasıdır. Ayrıca anne baba tutumlarının çocuğun sahip olacağı kişilik özelliklerinden utangaçlıkla ilişkisini ölçmesi adına yeni bir çalışma olacağı için önemlidir.

Bu konunun incelenmesinden sonra elde edilecek sonuçların başta aileler olmak üzere öğretmenlerin ve rehberlik servislerinin çocukları daha iyi tanımaları ve onlara gereken desteği sağlayabilmeleri açısından faydalı olacağı umulmaktadır.

Araştırmanın Yöntemi:

Araştırmada veri toplamak amacıyla nicel araştırma yöntemlerinden ölçek tekniği kullanılmıştır. Bu amaçla Ana-Baba Tutumları Ölçeği, Çocuk Utangaçlık Ölçeği ve Cooper-Smith Özsaygı Envanteri ve kişisel bilgi formu kullanılmıştır.

Çalışmada kullanılan ölçek ve sorular, Türkiye’de yapısal olarak uygunluğu geçerlilik ve güvenilirlik çalışmalarıyla test edilmiş tutum ölçekleridir.

Çalışma beş ana bölümden meydana gelmektedir. Birinci bölümde anne baba tutumları konusu ele alınmıştır. Bölüm içerisinde koruyucu, otoriter, demokratik ve ilgisiz anne baba tutumları açıklanmıştır. Bununla birlikte, anne baba tutumlarına ilişkin görüşler ve yaklaşımlar, anne baba tutumları ile ilgili yapılan araştırmalar üzerinde durulmuştur.

Çalışmanın ikinci bölümünde benlik saygısı konusu ele alınmıştır. Bölümde öncelikli olarak benlik ve benlik saygısı kavramları tanımlanmış; benlik saygısını etkileyen etmenler değerlendirilmiştir. Bununla birlikte benlik saygısına ilişkin kuramsal yaklaşımlar aktarılmıştır. Bölümün son kısmında ise anne baba tutumları ile benlik saygısı arasındaki ilişkiler hem kuramsal çerçevede hem de yapılan araştırmalar çerçevesinde ele alınmıştır.

Utangaçlık kavramının ele alındığı üçüncü bölümde öncelikli olarak utangaçlık ve bununla ilişkili kavramlar tanımlanmıştır. Utangaçlık ile ilgili kuramlar ve yaklaşımlarla birlikte, utangaçlık türlerinin değerlendirildiği bölümde utangaç kişilerin özelliklerine yer verilmiştir. Bölümün sonunda ise utangaçlık anne baba tutumları ile ilişkilendirilmiş, literatürde yer alan araştırmaların sonuçları sunulmuştur.

Çalışmanın dördüncü bölümünde uygulamaya ilişkin yöntem tanımlanmıştır. Araştırmanın evren ve örnekleme, veri toplama araçları, model ve hipotezler, araştırmanın sınırlılıkları ve veri analiz teknikleri anlatılmıştır. Bu aşamadan sonra araştırmadan elde edilen bulgulara son bölümde yer verilmiştir.

BÖLÜM 1: ANNE-BABA TUTUMLARI

Anne-baba tutumlarının bireyin bebeklik çağından itibaren kişiliğinin oluşumunda ve karakterinin biçimlenmesinde önemli bir rolü vardır. Gelişimi devam eden çocuğun kişilik oluşumu, ona örnek model oluşturan ana-baba tutumları ile etkilenmektedir. Çocuk, özdeşim modelleri olan anne-babasından edindiği benzer tutumları sergilemeye başlamaktadır (Yavuzer, 1994).

Anne-babalar davranışları ile çocuklarına rol model olur ve çocukları ile kurdukları ilişki sonucunda çocuğun kişiliğinin gelişiminde ve benlik algılarının oluşumunda rol oynarlar. Anne-baba tutumlarının bireylerde bazı olumlu ya da olumsuz davranışların oluşmasına neden olduğu ifade edilebilmektedir (Özdoğan, 2000). Dolayısıyla, aile ortamının çocuğun ilk sosyal çevresini oluşturduğunu ve çocuğun kişiler arası ilişkileri ve kavramlar bu sosyal çevrenin etkisi altında geliştiği söylenebilir. Çocuğun farklı aile fertleri ile etkileşimi, çocuğun eğitime, duygusal ve sosyal gelişimine katkı sağlamaktadır. Aile, aynı zamanda çocuğun içinde yaşadığı topluma uygun bir birey olarak yetişmesi için de ona yardımcı olan önemli bir kurumdur.

Aile deneyimleri çocuk gelişiminde en önemli etkendir. Çocuk, büyüdükçe okul ve akran gruplarından oluşan çevreden de etkilenmeye başlasa da, çocuğun kişilik gelişimi üzerinde anne-baba tutumlarının etkileri de önemini korumaya devam etmektedir. Çocuğun yetiştiği ailenin yapısı, sosyo-ekonomik ve kültürel düzeyi, genişliği onun ilk sosyal deneyimlerini, dolayısıyla sosyal ve duygusal gelişimini doğrudan etkileyecektir (Yavuzer, 1993).

Her anne-baba bilerek ya da bilmeyerek çocuklarına karşı farklı tutumlarda davranabilmektedir. Anne-baba tutumlarına ilişkin olarak Baumrind' in (1971) yaptığı sınıflama bu konuyla ilgili yapılan çalışmaların ilki olmuştur. Baumrind otoriter, demokratik ve izin verici olmak üzere üç anne-baba stili tanımlamıştır. Bu çalışmasını okul öncesi dönemindeki çocukları ev ortamında gözlemleyerek ve anne-baba-çocuk etkileşimini laboratuvar ortamında inceleyerek yapmıştır. Çocuk yetiştirme tutumları ile ilgili olarak ebeveynlerin kontrolü, anne-baba-çocuk iletişimde açıklık, olgunluk beklentisi ve bakım-destek olmak üzere dört boyut belirlemiştir. Anne-babaların çoğu,

çocuklarını yetiştirirken bu tutumlardan birini daha çok benimser ve benimsediği tutuma göre davranışta bulunur.

Ebeveyn kontrolü boyutu; anne-babanın belirlediği kurallara çocukların ne derece uymak zorunda oldukları ile ilgilidir. Anne-baba-çocuk iletişimde açıklık boyutu; ebeveynlerin verilecek kararlarda çocuklarının fikirlerine ve düşüncelerine ne derece saygı gösterdikleri, çocuklarını fikir ve düşüncelerini paylaşma konusunda ne derece teşvik ettikleri ve çocuklarının davranışlarına ne derecede sınır getirdikleri ve bunun nedenlerini çocuklarına ne oranda açıkladıkları ile ilgilidir. Olgunluk beklentisi boyutu; anne-babaların çocuklarının her alandaki gelişimi ve başarılı olmaları için onları ne oranda teşvik ettikleri ile ilgilidir. Son olarak, bakım-destek boyutu ise; anne-babaların çocuklarının bakımını yaparken ve onlarla etkileşime girerken gösterdikleri yakınlık, sıcaklık ve sevecenlik ile ilgilidir (Baumrind, 1971).

Baumrind (1971), bu dört boyuta bağlı olarak otoriter, demokratik ve izin verici olmak üzere üç temel anne-baba stili tanımlamaktadır. Bu dört stili ise şu şekilde betimlemektedir; otoriter anne-babaların kontrol ve olgunluk beklentisi boyutları yüksek, açık iletişim ve bakım-destek boyutları düşüktür. Bu tür anne- babalar, çocuklarıyla fazla iletişim kurmazlar ve çocuklarını koydukları kurallarla kontrol etmek isterler ve çocuklarından her söylediklerini sorgulamadan kabul etmesini ve koşulsuz uymasını beklerler. Demokratik anne-babaların kontrol, açık iletişim, olgunluk beklentisi ve bakım-destek boyutlardaki özelliklere yüksek derecede sahiptir. Bu tür anne-babalar çocuklarıyla ilgilidirler, çocuklarından olgun davranış beklerler, aile içinde verilecek kararlarda çocuklarının da görüşlerini alırlar, gerekli olduğunda çocuklarının kurallara uymasını isterler ve konan kuralların nedenleri çocuklarına açıklarlar. Demokratik bir aile ortamında, aile içinde bir sorun çıktığında her iki tarafın da (ebeveyn ve çocuk) hakları önemlidir. Baumrind (1971) yaptığı çalışmalarda, demokratik tutumu benimseyen anne-babaların zihinsel ve sosyal yönden daha yeterli, kendini daha iyi ifade edebilen, kendi kararlarını kendi verebilen ve özgüveni daha yüksek olan çocuklar yetiştirdiğini belirtmektedir.

Baumrind' e (1971) göre; izin verici anne-babalar ise, kontrol ve olgunluk beklentisi boyutları düşük, açık iletişim ve bakım-destek boyutları yüksek anne-babalar olarak tanımlamıştır. İzin verici anne-babalar, çocuklarına aşırı hoşgörü gösterir ve

istediklerini yapmasına müsaade ederler, olgun davranış beklemezler, kontrol etmezler, çocuklarına karşı ilgilidirler fakat, çocuklarının bütün kararlarını kendisinin vermesini isterler.

Maccoby ve Martin (1983), anne-baba tutumlarında duyarlık ve talepkarlık olmak üzere iki boyut tanımlamışlar ve bu iki boyutun kombinasyonundan Baumrind' in tanımlarına ek olarak, izin verici anne-baba tutumunun, izin verici-hoşgörülü ve izin verici-ihmkar olmak üzere iki farklı tutumu içerdiğini ortaya koyarak; demokratik, otoriter, izin verici-hoşgörülü ve izin verici-ihmkar olmak üzere dört farklı anne-baba tutumu tanımlamışlardır. Bu tanıma göre; çocuklarına karşı yüksek düzeyde sevgi, ilgi ve kabul ama düşük düzeyde kontrol, izin verici-hoşgörülü anne- babalığı; düşük düzeyde kontrol ve düşük düzeyde sevgi, ilgi ve kabul ise izin verici-ihmkar anne-babalığı betimlemektedir. Maccoby ve Martin (1983), demokratik ve otoriter anne-babalığı Baumrind' in tanımladığı gibi tanımlamışlardır.

Yukarıda da belirtildiği üzere; anne-baba tutumları ile alakalı literatürde kaç tür ana-baba tutumunun olduğunu belirleme amaçlı çok sayıda araştırma yapılmıştır. Bu araştırmalar daha çok anne- baba tutumlarının ölçülmesine yarayan ölçme araçları geliştirme amaçlı yapılan çalışmalardır. Ülkemizde ise, genç yetişkinler ve ergenler için Kuzgun ve Eldeleklioğlu (2005), üç çeşit anne-baba tutumunun olduğunu belirtmişlerdir. Bunlar ise koruyucu-istekçi otoriter,ve demokratik tutumlardır. Anne babaların bu tutumlarıyla ilgili genel özelliklerse şu sekildedir.

1.1. Koruyucu-İstekçi Ana-Baba Tutumu

Koruma, doğal bir anne-baba tutumudur fakat bu koruma tutumunu, çocukların kendilerini gerçekleştirebilecekleri eylemleri engelleyecek şekilde yapmak aşırı korumacı olmak anlamına gelmektedir. Bu şekilde davranan anne-baba, çocuğun gelişimiyle alakalı özgürlükleri kazanmasını engelleyerek ona nasıl davranmasını, neleri yapması gerektiğini söylemektedir. Bu tür ailelere sahip çocukların bağımsız ve ayrı bir birey olma çabaları, anne-baba tarafından fazlasıyla engellenmektedir (Kulaksızoğlu, 2004). Koruyucu tutuma sahip ebeveynler, çevreden gelecek tehlikeleri abartırlar, çocuğun her durumda korunmaya ve kollanmaya ihtiyacı olduğunu düşünürler ve çocuğun tüm ihtiyaçlarını kendileri karşılamak isterler. Bu tutumda görülen en

yaygındavranışlar; sürekli çocuk ile birlikte olmak veya çocuğa devamlı bebekmiş gibi davranmaktır. Koruyucu anne-baba tutumu çocuğu etkileyerek bağımlı bir kişilik geliştirmesine yol açar ve çocuğun kendisine güveninin yetersiz olmasına neden olur (Dökmen, 2001; Kulaksızoğlu, 2004; Eldeleklioğlu, 2004).

1.2. Otoriter Anne-Baba Tutumu

Kuzgun'a (1973) göre; otoriter anne-babalar çocuğuna karşı sevgi beslemektedir fakat bu sevgiyi sadece çocuk istenilen davranışı gerçekleştirdiği zaman göstermektedir. Yani sevgi burada bir pekiştireç olarak kullanılmaktadır. Otoriter olan ebeveynler çocuklarının tutum ve davranışlarını toplumsal standartlara göre denetleyip şekillendirmeye ve değerlendirmeye çalışırlar, çocuklarından kesin bir itaat beklerler, çocukların inanç veya davranışları kendi değerleriyle uyuşmadığında cezaya başvururlar ve sözel alış-verişe izin vermezler. Anne babası otoriter olan ergen ve genç yetişkinler, anne- babanın istedikleri dışında bir davranışta bulduklarında dışlanacaklarını bildikleri ve cezalandırılma korkusu da yaşadıkları için, onların isteklerine göre hareket etmekte ve boyun eğmektedirler. Bu tarz ailelerde yetişen çocuklarda düşünce ve duygularını bastırma daha çok görülmektedir ve bu gençler, kızgınlıklarını ve öfkelerini açıkça ifade edememektedirler. (Maccoby ve Martin, 1983; Kulaksızoğlu, 2004). Otoriter anne-baba davranışı, çocuğun kendine güvenini ortadan kaldırabilmektedir. Ebeveynlerden birisinin ya da her ikisinin de baskısına maruz kalan çocuk uslu, sessiz, dikkatli ve dürüştür fakat aynı zamanda çekingen, silik, küskün, başkalarının etkisi altına kolayca girebilen, aşırı hassas bir yapıda olabilirler (Yavuzer, 1994).

1.3. Demokratik Anne-Baba Tutumu

Demokratik olan anne-baba, çocuğuna karşı derin, içten,ve koşulsuz bir sevgi duymaktadır ve çocuğun ihtiyaçlarına, ilgisine karşı duyarlı davranmaktadır. Çocuğunun davranışlarını anlayış ve alaka ile izler, özgür davranması konusunda daha açık olur, kendisini çocuk için istenildiği zaman değerlendirebileceği bir kaynak gibi sunar ve ailenin kurallarını çocuğa anlatır. Çocuğu denetleme konusundan kaçınan demokratik anne banalar, çocukları üzerinde baskı kurmaz, bunun yerine manipülasyon ve mantık kullanarak yaklaşır. Aile içinde ve evde kabul gören ya da görmeyen davranışlar önceden belirlenir. Bu sınırları aşmadığı sürece çocuk özgür bırakılır

(Yavuzer, 1994). Çocukları bu özgürlükleri kötüye kullanmadığı zaman da özgürlükleri arttırılabilir. Fakat daha sonra gerekli görüldüğünde çocuğa yine belirli sınırlar koyulabilmektedir.

Çocuklarına deneme yanılma payını da bırakan demokratik anne babalar, çocuğun da aile içinde eşit haklara sahip olmasını sağlarlar. Çocuk kendi fikirlerini açıkça ifade edebilir ve etmesi konusunda da cesaret verilir. Bu tarz ailelerde yetişen çocukların güven duyguları gelişir, çocuklar düşünce ve fikirlerini rahatça söyleyebilmek için girişimci olur, sorumluluk alabilir, hem kendisine hem de başka insanlara karşı saygılı olur, kendini geliştirme ve gerçekleştirme konusunda iyi olarak yaratıcı fikirler üretme açısından istekli olurlar (Kulaksızoğlu, 2004).

1.4. İlgisiz Anne-Baba Tutumları

Bu tutumda hem denetim hem de çocuğun ilgi ve gereksinimlerine karşı gösterilen tepki çok düşüktür. Çocuklarına yeteri kadar zaman ayırmaz, onlar için gerekli çabayı göstermezler. İlgisiz tutum anne babanın çocuğu yalnız bırakması, görmezlikten gelmesi şeklinde dışlaması anlamına gelmektedir. Duygusal istismara sebep olan bir ortamda, anne ve baba çocuk arasında bir iletişim kopukluğu meydana gelir. Anne ve baba çocuğa karşı, çocuğun kendisini rahatsız hissetmesine neden olacak derecede kayıtsız kalabilmektedir. İhmalkâr ebeveynler zorunda kaldıkları zaman çocuk ile yüzeysel bir ilişki kurarlar, çocukları ile etkileşimde bulunmak için ayıracakları enerji ve zamanı en aza indirme konusunda ne gerekiyorsa yaparlar. Böyle ebeveynler, çocuğa karşı kayıtsız kalmanın, çocuğa sevgi vermemenin ya da ilgi göstermemenin doğruluğuna inanmaktadırlar.

Bu tarz durumlarda çocuklar, anne ve babalarının ilgisini çekmek için saldırganca davranışlar gösterebilmektedirler. Çocuğun tek istediği varlığını kanıtlamak ve dikkat çekmektir. Tüm enerjisini bu davranışlar üzerinde yoğunlaştırır. Yaş büyüdükçe de anne babasından uzaklaşır, onlara karşı tavır alır ve ailesinde bulamadığı ilgiyi ailesinin dışındaki ilişkilerde aramaya başlar.

Anne babanın ilgisizliği ile çocuğun problem çözme ve iletişim becerileri zayıf kalır ve sosyal ortamlarda karşılaştığı problemlerle uygun baş etme davranışlarını sergileyemez.

Bu konuda yapılan araştırma bulgularına göre ilgisiz anne baba tutumu çocuğun saldırganlık eğilimini güçlendirmektedir.

1.5. Anne-Baba Tutumlarına İlişkin Görüşler ve Yaklaşımlar

Adler'in anne-baba tutumlarıyla alakalı düşüncelerine göre, bir çocuğun cesarete sahip olması, topluma yönelik yetişmesi ve yaşamını yapıcı çabalar üzerinde kurmayı öğrenmesi için, anne-baba tarafından sevgi görmesi, özgüven ve girişim yeteneği kazanmak için aile tarafından desteklenmesi gerekmektedir. Çocuk sağlıklı bir kişiliğe sahip olmak ve gelişimini tamamlamak için, hayatındaki en önemli kişiler olan anne-baba tarafından destek görmeye ihtiyaç duyar. Buna ek olarak Adler, hayatın ilk beş senesinde aileyle olan ilişkinin, çocuğun karakter özellikleri belirlenirken büyük öneme sahip olduğunu belirtmiştir (Öztürk, 1990; Geçtan, 1995).

Maslow (1970), yaşamın ilk dönemlerinde çevreden, özellikle anne-babadan görülen sevgi ve şefkatin, çocukların kişilik gelişimi sürecinde önemli ve pozitif etkisi olduğunu söylemektedir. Maslow'un (1970) düşüncesine göre anne ve babalar, çocuğun temel fizyolojik ihtiyaçlarına ek olarak, saygı görme ve sevilme ihtiyaçlarının da üzerinde durarak, bu ihtiyaçları karşılamalıdır. Maslow'un (1970) görüşüne benzer bir başka görüşe göre ise tüm toplumlarda ailenin, çocuğun kişiliğinin oluşum ve gelişiminde etkiye sahip olan ilk sosyal ortam olduğu düşüncesidir.

Becker'e göre, anne ve baba tutumları ile alakalı sınırlayıcı ve sıcaklık olmak üzere iki değişken bulunmaktadır ve aileleri bu iki boyuta göre gruplandırmıştır. Başka bir araştırmadaysa aile bağlarının iki boyutta meydana geldiği, bu boyutların da aşırı koruma ve bakım- ilgilenme şeklinde olduğu belirtilmiştir (Gazeloğlu, 2000).

Freud'un (1933) psikanalitik yaklaşımına göre anne, baba ve çocuk arasındaki etkileşim, erken çocukluk döneminde önemlidir. Fakat Freud, anne- babanın çocukla ilgili tutumları ve bu tutumların etkilerinden ziyade, çocuklardaki beslenme şekli ve tuvalet eğitimi gibi konuları merkeze almıştır.

Watson'a göre demokratik ve hoşgörülü bir tutumla yetiştirilmiş çocuklar arkadaşlarıyla olan ilişkilerinde daha atılgan, girişken ve etkindir. Ayrıca kendilerini daha iyi ifade edebilmektedirler. Buna karşın sürekli denetim altında olan çocuklarda ise saldırganlık

ve başkaldırı gibi tutumlarla dikkat çekme, kendini ifade etme ve gösterme tarzı davranışlar ortaya çıkmakta, çocuk kendini ifade ederken tutukluk yaşayabilmektedir (aktaran Sigelman ve Rider, 2010).

Erikson ise ailesel kontrol ve ailesel sıcaklık olmak üzere, iki tutuma dikkat çekmektedir. Sıcaklığın bulunduğu ailelerin çocukları, hatalı davrandıklarında dahi ebeveynler tarafından daha sıcak ve ödüllendirici davranışlarla karşılaşmakta ve destek görmektedirler. Kontrolcü ailelerde ise çocuklar, aileleri tarafından ihmal edilmekte, cezalar almakta, eleştirilmekte ve küçük görülmektedirler. Erikson, ayrıca, anne-baba tutumlarının dengeli bir kişilik gelişimi açısından çok önemli olduğunu, bebeklikten itibaren birey tarafından benimsenmiş ve model olarak bireye sunulan duygu ve davranışların bireyin gelecek yıllardaki duygu ve davranışlarının temelini oluşturacağını vurgulamıştır.

1.6. Anne-Baba Tutumları ile İlgili Yapılan Araştırmalar

Medinnus (1965) bir çalışmada, kendini kabul düzeyi yüksek olan gençlerin, anne ve babalarını algılayış şekillerinin seven ve reddetmeyen anne-babalar şeklinde olduğunu söylemiştir. Çocuğun kendisine saygı duymasının babadan çok anne tutumlarıyla alakalı olduğu söylemiştir. Erkeklerin kendilerine saygı ölçümleriyle anne-baba tutumu ölçümü arasındaki ilişkinin, kızlarda olandan daha yüksek olduğu görülmüştür.

Kuzgun (1973), algılanan anne-baba tutumlarının genç yetişkinlerin kendini gerçekleştirme düzeylerine etkisini araştırmıştır. Sonuç olarak; demokratik tutumun olduğu ailelerde kendini gerçekleştirme düzeyi olumlu yönde etkilenmiş; otoriter tutumun bulunduğu ailelerde kendini gerçekleştirmenin engellendiği görülmüş, ilgisiz tutumda ise, bu iki tutumun ortasında kalındığı, sevgi eksikliğinin çocuğun kendisini gerçekleştirmesini negatif yönde etkilemesine karşın, sıkı kontrolün bulunmayışının da bireyin kendini gerçekleştirmesine imkan tanıdığı görülmüştür.

Lamborn ve arkadaşları (1991) araştırmalarında, 14-18 yaş arası ergenlerin psikososyal gelişimlerini, akademik yeterliklerini ve problem davranışlarını incelemiştir. Araştırma sonuçları, anne-babasını demokratik olarak algılayan ergenlerin akademik yeterlik ve psikososyal gelişimlerinde, anne-babalarını diğer stillerde algılayan

ergenlere göre daha yüksek, problemlili davranışlarda ise daha düşük puan aldıklarını belirtmektedir. Anne- babalarını otoriter ve izin verici-ihmkâr olarak algılayan ergenler arasında anlamlı farklılıklar elde edilmediği de araştırmanın sonuçlarından biridir.

Baldwin (1995), otoriter bir aileyle demokratik bir ailenin çocuklarını incelemiştir. Araştırmaya göre demokratik tutumla yetiştirilmiş bireylerin pozitif karakter özelliklerinin olduğu, görülmüş, otoriter tutumla yetiştirilmiş bireylerin ise, kararsız bir ruh haline sahip oldukları, yeni fikir üretimi yapamadıkları, yeteneğe sahip olmadıkları, daha fazla endişe ve korku içerisinde buldukları görülmüştür. Araştırmada; ebeveynlerin demokratik tutumunun bireyin kişilik gelişimi konusunda pozitif bir etkiye sahip olduğu ve gelişim sürecini hızlandırmayı etkilediği görülmüştür.

Ergenlikte yaşanan olumlu anne-babalık ile yetişkinlikteki kimlik durumu ve bireyin zayıf noktalarını ifade etmesi arasındaki ilişkiyi inceleyen boylamsal bir çalışmada, ergenlik dönemindeki 100 katılımcıya anket bataryası uygulanmıştır. Katılımcılardan 26 yaşında da en çok zorlandıkları yaşam deneyimini yazılı olarak ifade etmeleri istenmiştir. Araştırma sonuçları, 17 yaşında daha çok olumlu anne- babalık yaşayan katılımcıların 26 yaşında zayıf noktalarını daha açıklıkla ifade ettiklerini ve bu durumun, yetişkinlikte duygu durumunu düzenleme ve kimlik gelişimini başarı ile tamamlama ile ilişkisi olduğunu vurgulamaktadır (Dumas, Lawford, Tieu ve Pratt, 2009).

Sezer ve Oğuz'un (2007), 726 üniversite öğrencisi ile çalıştığı araştırmada üniversite öğrencilerinin kendilerini değerlendirmelerinde anne baba tutumları ve bazı sosyodemografik değişkenler incelenmiştir. Araştırma sonucunda; cinsiyet, sınıf düzeyi, yaşanan yer, düşük düzeyde demokratik, yüksek düzeyde koruyucu/istekçi ile orta ve yüksek düzeyde otoriter anne baba tutumuyla kendilik değeri arasında anlamlı bir fark olduğu bulunmuştur.

Çeçen' in (2008) yaptığı araştırmada, 521 üniversite öğrencisinin cinsiyetlerine ve ana baba tutum algılarına göre yalnızlık ve algılanan sosyal destek düzeyleri incelenmiştir. Araştırmanın sonuçları; algılanan ana-baba tutumlarına göre yalnızlık ve algılanmış sosyal destek düzeylerinin farklılaştığını göstermektedir.

Keleşoğlu' nun (2008) yaptığı araştırmada, 246 üniversite öğrencisi ile çalışılmıştır. Araştırmada bireylerin anne baba tutumları ile duygusal zeka düzeyleri arasındaki ilişkiler incelenmiştir ve elde edilen bulgular, bireylerin ana-baba tutumları ile duygusal zeka düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olduğunu göstermiştir.

BÖLÜM 2: BENLİK SAYGISI

2.1. Benlik Kavramı ve Benlik Saygısı

İnsanın biyolojik, psikolojik ve sosyal olmak üzere üç temel doğası vardır (Ersanlı, 2005:168). Döllenmeden itibaren biyolojik gelişimi devam eden insan, doğumundan sonra sosyal bir ağ içinde yaşamını sürdürür. Canlı ve cansız tüm çevresiyle olan ilişkileri insanın psikolojik yönünü etkilediği söylenebilir. İçinde bulunduğu sosyal yaşam bireyin sürekli kendini ifade etmesini, diğerleriyle olan farklılığını ortaya koymasını ister. Aslında her birey kendine özeldir, bu nedenle farklı olmak için gereken şey sadece insanın kendi olabilmesidir. Bireyin kendi olabilmesi için benliğini bulması, kim olduğu ile ilgili fikir sahibi olması gerektiği söylenebilir.

Bireyin benliği amaçlarını ve ideallerini belirlemede, davranışlarını düzenlemede, psikolojik bakımdan çevresini algılamada, değerlendirmede ve organize etmede en önemli dayanağıdır (Kulaksızoğlu, 1998, 113). Literatürde benlik kavramıyla ilgili birçok açıklama ve tanım vardır. Bunlardan bir kaç şöyledir:

William James, (1890/2007: 291-292) bireyinsahip olduğu şeylerden ibaret olduğunu ve bunun kişinin benliğini oluşturduğunu söylemiştir. Sahip olduğu maddi ve manevi güçler ve fiziksel özellikleri, kişiye aidiyet hissettirir. Bunlar ne derecede büyüyüp gelişirse kişi de kendini o derecede mutlu hisseder. James'in güç ifadesini kullanması benlik kavramının olumlu algılara yönelik olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Nelson ve Jones (1995)'a göre benlik kavramı algılanan benliktir, kişinin ben veya benim şeklinde ifade ettikleridir. İlk benlik kavramı, sözel ifade öncesinde bile olsa büyük ölçüde benlik yaşantılarından meydana gelir. Bir genç çevresi ile etkileşime girdikçe, yaşamını kendi yaşamı olarak bilinçli biçimde sembolleştirir. En azından farklı bir benlik olarak davranan diğer önemli kişilerle etkileşimde bulunarak kendine özgü benlik kavramı geliştirir. Bu benlik hem kendisi hakkındaki algılarından hem de bu algılara iliştiirdiği değişik derecelerdeki olumlu ve olumsuz değerlerden oluşur (Ak. Kılıç Duran, 2007). Yani benlik kavramı bireyin "benim" diye ifade ettiklerini fark etmesiyle gelişir ve sadece olumlu değerleri içermez, olumsuz düşünceleri de içerir.

Tan'ın (1970) düşüncesine göre benlik, kişinin sosyal ve fiziksel çevresi ile kurduğu ilişkilerin sonucunda kendisiyle ilgili edindiği düşünce ve duygularıdır. James'in aidiyet hissini görmediği bu tanımda, çevre ile olan etkileşimin benlik oluşumunda büyük rolü olduğu görülmektedir.

Franzoi (1999: 134)'e göre benlik sosyalleşme ve olgunlaşma yoluyla elde edilen, bireyin kendine dair algılarını sembolize edebilen bir kavramdır. Franzoi bu tanımla benlik kavramının, soyut bir düşünme becerisi olan sembolik düşünmeye ve olgunlaşmaya bağlı olduğunu ve bunlara paralel gelişeceğini söylemiştir.

Triandis (1989: 506)'e göre benlik farklı örneklemeleri organize eden, çevreden gelen bilgileri değerlendiren ve bunları değişik sosyal davranışlara dönüştüren aktif bir eylemcidir. Bir önceki tanımlarda benlik bir algı olarak görülürken bu tanımda organizma içinde yapı olarak açıklanmıştır.

Yörükoğlu (1993: 82)'a göre benlik (ego) kişiliğin doğumdan sonra eğitimle gelişen bölümüdür. Benlik kavramı bireyin kendini nasıl algıladığını, nasıl tanımlayıp değer biçtiğini anlatmaktadır.

Franzoi (1999) benlik kavramının gelişimi için belli bir düşünsel olgunlaşma olması gerektiğini söylerken Yörükoğlu (1993) benliğin doğumdan sonra geliştiğini ve eğitimin benlik üzerinde etkili olduğunu belirtmiştir.

Tüm bu tanımlar ve açıklamalar farklı özelliklerini vurgulamakla birlikte benliğin, bireyin kendisine ilişkin düşünceleri olduğu konusunda hem fikirdirler. Benlik bilinçli bir algının ürünü olduğu için bebeğin doğumundan sonra oluştuğu ve refleksif tepkilerinin dışındaki davranış örüntülerini içerdiği söylenebilir. Benlik gelişimi bireyin kendi bedenini annesinden ve çevresinden ayırt etmesiyle başlar ve sahip olduğu maddi ve manevi özellikleri keşfetmesiyle devam eder. Bireyin ilgi ve yeteneklerine ilişkin algıları olgunlaşmayla artarken; fiziksel, sosyal ve duygusal özelliklerine ilişkin düşüncelerinde ise diğerleriyle yaptığı kıyaslamalar etkili olabilir. Birey küçük yaşlarda bir başkasının gözüyle kendine bakıp, kendini objektif değerlendiremediği için çevresindekilerin görüşlerine önem verebilir. Ancak soyut düşüncenin gelişmesiyle bireyin benliğinde kendi düşünceleri daha etkin olduğu söylenebilir (Kuzgun, 2002: 98)

Buradan yola çıkarak benlik; bireyin fiziksel, sosyal, kültürel ve psikolojik özelliklerine, ilgi ve yeteneklerine ilişkin, çevreyle etkileşim sonucu oluşan ve olgunlaşmayla hız kazanan tüm düşünceleridir (Yavuzer, 2006: 14-17). Benlik kavramı kimi zaman kişilik kavramıyla birbirine karıştırılır. Bu kavramlar birbirinden ayrı olmakla birlikte birbiriyle ilişkilidir. Kişilik bireyin duyuş, düşünüş ve hareket tarzlarını belirleyen etkenlerin kendine özgü bir örüntüsüdür. Benlik ise, kişiliğin öznel yanısıdır ve kişisel özelliklerimizden, yeteneklerimizden ve değerlerimizden oluşur (Yörükoğlu, 2008: 33).

Benlik kişilik gelişiminin önemli bir parçasıdır ve benliğin birçok görevi vardır. Bunlardan bazıları; içgüdülerden ve dürtülerden gelen güdüleri kontrol etmek ve düzenlemek, çevresindeki nesne ve kişilerle ilişkiler kurmak, gerçeği anlamak ve sınamak, gerçeğe ulaşma isteğine yanıt vermek ve gerçekle uyum sağlamak, çevreden gelen uyarıcıları düzenlemek ve sınırlandırmak, algılama, saklama, anımsama, düşünme, karşılaştırma gibi iradeli zihinsel faaliyetleri yerine getirmek şeklindedir (Köknel, 1995: 66). Bu görevlere baktığımızda benliğin uyum sağlayıcı, düzenleyici bir fonksiyonu olduğunu görüyoruz. Sağlıklı bir kişilik yapısı için benliğin, bireyin çevreyle ve kendisiyle uyumunu sağlayıp, kendisine ilişkin algılarını bir bütünlük oluşturacak şekilde organize ettiği söyleyebilir.

Rogers'a göre kişinin kendi kişiliğiyle alakalı gerçeğ düşünceleri onun "gerçeğ benliğini", olmak isteği kişilik ile alakalı düşünceleri ise onun "ideal benliğini" oluşturmaktadır. Buna göre ideal benlik, kişinin "ben" olmaktan hoşlandığı halidir. Kişinin ideal ve gerçeğ benliğinin uyumlu olması, onun davranış ve duygularını pozitif, uyumsuz olması da negatif yönde etkilemektedir. Bu iki benlik arasındaki fark büyüdükçe birey tutarsız davranışlar gösterir ve bu anksiyeteye sonuçlanabilir. Uyumu yakalamış birey ise düşünce, deneyim ve davranışlarında tutarlıdır, esnek bir benlik yapısına sahiptir, yeni fikirlere açıktır (Atkinson ve diğ., 2002: 476).

Kuzgun (2002:100) benlik saygısını, kişinin ideal ve gerçeğ benliği arasındaki farkın değerlendirilmesi şeklinde tanımlamıştır. Kişinin şu anki haliyle olmak istediği kişi arasındaki fark, benlik saygısının ne derecede olduğunu göstermektedir. Kişi kendini değerlendirirken mutlaka bu farkla karşılaşmaktadır. İdeal ve gerçeğ benlik arasındaki farkın az olması önemlidir. Bu fark fazla ise birey benlik imgesinden hoşnut olmamakta

ve bu durum onun benlik saygısını azaltarak bir iç gerilmeye ve çatışmaya neden olmaktadır.

Benlik saygısı, kişinin gelişim ile beraber bedensel özelliklerinde meydana gelen değişimleri kabul etmesi, yaşlıları ile yakın ilişkiler kurabilmesi, bir meslek ve aile yaşamına hazırlanmasını sağlamaktadır. Ben kimim sorusu, ergenlik döneminde anlam kazanmaktadır ve bireyin bu dönemde kendine değerlendirmesiyle ulaştıkları, benliğini beğenmesi durumudur (Rosenberg, 1989). Bu sebeple benlik saygısı, kişinin kendisine verdiği değeri ve duyduğu saygıyı ifade etmektedir.

Benlik saygısı yukarıda ifade edildiği gibi bireyin gerçek benliği ile ulaşmak istediği ideal benliği arasındaki farkı gösterdiği söylenebilir. Gerçek ile ideal benlik Q sort diye bilinen psikometrik bir yöntemle ölçülür ve aralarındaki fark bu yöntemle ortaya konulabilir. Sonuçta; bu iki benlik arasındaki fark ne kadar büyük ise bireyin benlik saygısı o kadar düşük, fark ne kadar az ise benlik saygısı o kadar yüksektir şeklinde yorumlanabilir. Q sort tekniğinin dışında benlik saygısını ölçmek için başka araçlarda kullanılır. Bunlar genelde nicel çalışmalarda kullanılan anketlerdir. Birey bu anketlere verdiği olumlu ve olumsuz yanıtlara göre puan alır ve bu puanların yüksek olması yüksek benlik saygısı, düşük olması ise düşük benlik saygısı olarak yorumlanır.

Nuttal (1991)'a göre benlik saygısı yüksek olan çocuklar; yeniliklere açıktırlar girişimci ve yaratıcıdırlar. Kendi başarılarına veya başka çocuklarla oynayabilirler, kolay arkadaşlık kurarlar. Davranışlarını kontrol edebilirler, işbirliğine yatkındır ve sorumluluk alabilirler. Sağlıklı bir ruh halleri vardır, enerji dolu ve mutludurlar.

Benlik saygısı yüksek olan bireyin kendine güveni fazladır, farklı görüşler karşısında kendi görüşlerini rahatlıkla savunur ve eleştirileri ve yeni fikirleri dikkate alırlar. Bu bireyler sorumluluk almaya isteklidirler. Üstlendikleri görev ve sorumlulukları yerine getirdiklerinde çevrelerinden alacakları olumlu tepkiler, beğeniler ve görecekları saygı bu bireylerde memnuniyet yaratır. Benlik saygısıyla ilgili gereksinimleri açısından doyum sağlarlar (Jones, 1986).

Lawrence (2000; 1-15)'a göre bireyler düşük benlik saygısına, istedikleri ideallerine ulaşamayıp kendilerini değersiz ve başarısız hissettiklerinde sahip olurlar. Bu durumda

birey kendine karşı olumsuz bir tutum sergiler, kendini sevmemeye ve yaşadığı başarısızlığı kişiliğiyle bağdaştırmaya başlar. Benlik saygısı düşük olan bireylerin kendine güvenleri azalır, risk almak istemezler ve yeni öğrenmelere açık değildir.

Düşük benlik saygısına sahip çocuk; sorumluluk almaktan ve deneyimler yaşamaktan kaçınır, başladığı bir işi ya da ödevi yarım bırakır, küçük bir memnuniyetsizlik bile cesaretini kırar. Ayrıca sosyal ilişkilerinin zayıf olduğu ve giderek yalnızlaştığı söylenebilir. Diğer insanların kendisi hakkındaki düşüncelerine fazla önem verebilir, oynadığı oyunu kaybedeceğini anladığında yalan söyleyebilir (Yavuzer, 2006: 14-17). Düşük benlik saygısına sahip olan çocuk hatalarını kabullenmediği ve bunların nedenlerini başkalarına dayandırdığı için sürekli mazeretler bulduğu söylenebilir. Yüksek benlik saygısına sahip olan çocuk ise hatalarını kabul eder ve bunlardan ders çıkararak hatasını telafi etmeye çalışır.

Coopersmith'e göre (1967: 37) benlik saygısının gelişimine katkı sağlayan dört temel faktör vardır. Bunlardan birincisi bireye yakın olan ve değer verdiği kişilerin bireye yönelik değerlemesi, kabulü ve saygısıdır. Birey en çok sevdiği ve yaşamında örnek aldığı kişilerin kendisiyle ilgili fikirlerinden etkilenir. İkinci olarak bireyin geçmişte sahip olduğu başarılar, mevcut durumu ve statüsü benlik saygısını etkilediği söylenebilir. Bireyin toplum içindeki statüsüne bakarak kendini toplumsal yapı içinde değerlendirir. Benlik gelişimini etkileyen bir değer faktör de bireyin kendince ve diğerlerince belirlenen idealleri gerçekleştirme düzeyidir. Bireyin istenilen ideallere ulaşip ulaşmaması kendine ilişkin yargısını oldukça etkileyebilir. Birey amaçlarına ulaştığı oranda başarı hissi yaşayacak ve kendine güven duyacaktır. Dördüncü faktör bireyin başkaları tarafından kendine yönelik değerlendirmelere verdiği karşılıktaki tavrıdır. Bu tavrın bireyin kendi benliğiyle bütünleşip bütünleşmemesi ve tepkiselliği yönüyle benlik saygısını etkilediği söylenebilir.

Benlik kavramı ve benlik saygısının yaş dönemlerine göre gelişimi şöyledir:

Benlik kavramı, doğumdan sonraki etaplarda gelişmektedir. Doğumdan sonraki haftalarda bebek refleksif hareketlerde bulunmakta ve isteklerini ağlayarak anlatmaya çalışmaktadır. Annesini ayrı bir birey olarak değil, kendine ait bir parça olarak görmektedir (Yörükoğlu, 2008: 33). Bebek öncelikle kendini vücudunu, kollarını ve

bacaklarını, ben olan ile ben olmayanı ayırt eder (Güngör, 1989). İlk aylarında etrafındakilere bilinçli tepkiler vermez. Birinci ve ikinci ayında yavaş hareket eden nesnelere izler. Üçüncü ayında kendine uzatılan nesnelere yakalamaya çalışır (Bilgin, 2003: 58). Annesinin sesini, sıcaklığını, görünüşünü üçüncü aya doğru fark eder. Altıncı ayında yabancılarla tanıdıklarını ayırt eder. Dokuzuncu ayında destekle ayakta durabilir, anne-baba gibi sözler söyleyebilir (Yörükoğlu, 2008: 36). Çocuk bir yaşına doğru yürümeye ve konuşmaya başlar böylece bağımsız hareketleri artmış olur.

Piaget, 9-12 aylarında bebeklerin nesne korunumunu kazandığını yani nesnelere gerçek görüş alanının dışına çıktıklarında da var olmaya devam ettiklerini kavradıklarını ifade eder. Bu onların benlik gelişiminin en önemli noktasıdır. Etrafındaki nesnelere ayırt etmesiyle bebeğin, “ben olmayanlar” dan oluşan çevresini tanımlamaya başladığı söylenebilir. Bu dönemde benliğin algılanışını ölçmek için Lewis bebekleri ayna karşısına çıkarmaya çalışmıştır. 9-12 ay aralığındaki bu bebeklerin burnuna bir parça boya sürmüş ve ayna karşısında bebeklerin davranışlarını gözlemlemiştir. Lewis bebeklerin hiçbirinin kendi burunlarına dokunmadığını ancak yirmi bir aydan sonra kendi burunlarına dokunmaya başladıklarını ve kendilerini tanıdıklarını belirtmiştir (Balat, 2003). Bu durum bebeğin bilinçli bir şekilde ben olanı ayırt ettiğinin göstergesi olarak kabul edilebilir.

Bebeklik döneminde dil gelişiminin de benlik gelişimi için önemli bir etken olduğu söylenebilir. Franzi (1999)’e göre 18 ayında çocuklar kendilerini daha anlaşılır ifade edebilirler ve bu dil gelişimi benlik farkındalığını artırır. Yani çocuğun gelişimi ilerledikçe benlik algısı daha da belirginleşir.

İki yaşının başlarında bebekler oyunlarda yer almaya ve kendi adlarını söylemeye başlarlar (Balat, 2003). Bir- üç yaş arası özerkliğini kazanma girişimlerinde bulunurlar. Yürümeyi, konuşmayı ve kendi yemeğini yemeyi öğrenir. Bu girişimler onun benliğini kazanmasının ilk adımlarıdır. Bu dönemde çocuk kendi kıyafetlerini giymeye ve çıkarmaya, eşyalarını toplamaya, giysisini ve oyuncaklarını seçmeye çalışır. Çocuğun bu çabaları desteklenmeli ve kesinlikle girişimleri engellenmemelidir (Senemoğlu, 2004: 76). Çünkü engellenme hissi benliğinin gelişiminde olumsuz etkiler yaratabilir. Kendine güven duygusu gelişemeyen bir çocuğun gerçek potansiyelini ortaya koymada

her zaman tereddüt yaşacağı, hayatının bir sonraki dönemlerinde yapmak istediği şeylerde harekete geçmekte çekingen olacağı söylenebilir.

Üç-altı yaş arasında çocukların benlik duygusu iyice gelişmeye başlar. Her şeyden önce kız ve erkek olduğunu ayırt eder. Cinsel kimliğini kazanır ve cinsiyetine uygun bir model bularak onunla özdeşim kurar. Kız çocukları annelerini, erkek çocukları da babalarını taklit eder. Kızlar anneleri gibi takı takmaya, topuklu ayakkabı giymeye, annenin makyaj malzemelerini kullanmaya meraklıdırlar. Erkek çocukları da babaları gibi oturmaya, konuşmaya çalışırlar (Yörükoğlu, 2008: 61-63). Bu davranışlar benlik saygısının gelişimi açısından modelleme süreci olarak tanımlanabilir (Balat, 2003).

Bu dönemde çocukların dil gelişimi hızlıdır. Kendini düzgün cümlelerle ifade edebilirler. Dil gelişiminin çocuğun benlik gelişimini artırdığı söylenebilir. Çocuklar bir-üç yaş arası özerkliğini kazanma çabasındaiken kendi istekleri konusunda inatçıdır. Ailedeki ısırmaya, saçlarını çekmeye ve onlara vurmaya çalışır. Üç yaşından sonra ise onların bu tutturucu, olumsuz ve karıştıracı tavırları azalır. Üstbenliği bu dönemde gelişmeye başlayan çocuk daha uysal ve söz dinleyicidir. Kuralları tanımaya ve onlara uymaya çalışır (Yörükoğlu, 2008: 61-63). Bu onun toplumsallaşmaya başladığını, çevresindeki insanların varlığını fark edip onlardan kendini daha iyi ayırt ettiğini gösterir.

Üç- altı yaş arasında çocuklar oldukça meraklıdır ve sürekli sorular sorarlar. Yetişkinler bu soruları önemseyip cevap vermelidirler. Çünkü çocukların öğrenme girişimlerinin önü kesilmesi onlarda suçluluk duygusu yaratabilir (Can, 2003: 122). Ayrıca bu dönemde anne ve babasını taklit edici davranışlarda bulunması cinsel kimliğini kazanması açısından oldukça önemlidir ve bu durum normal karşılanmalıdır.

Ailenin, okul öncesi dönemlerde iletişim konusunda hatalı davranması, kişinin ileriki yaşamında kendisini sevmesi ve saygı duyması özellikleri etkilemektedir. Çocuğun anne ve babasıyla konuşması, istediği bir şeyi sorduğunda ilgi görmemesi, başka bir işle uğraşması, ısrar ettiğinde azarlanması, çocuğun benlik gelişimini etkilemektedir. Bunun yerine çocuğun duygularını açığa çıkarmaya yardım edecek açılımlı konuşmalar yapmak, anlayacağı şekilde düzgün cümleler kurmak, çocuğa kendisinin kabul gördüğünü gösterecektir (Kılıç Duran, 2007).

Okul öncesi dönemde çocuk kendini daha çok yaş, cinsiyet ve fiziksel özellikleriyle tanıırken okul döneminde bu yelpazeyi biraz daha genişletir. Kendi yeteneklerini, becerilerini, davranışlarını, hoşlandığı ve hoşlanmadığı şeyleri bilir (Gürbüz, 2009). Ancak yine de kendi yeteneklerinin sınırlarını tam olarak bilemez ve bir yetişkin olana kadar kendisiyle ilgili fikirleri daha çok başkalarının onunla ilgili düşünceleri çerçevesinde kalır. Bu dönemde ailesi, arkadaşları ve öğretmenlerinin düşüncelerini tereddütsüz kabul ettiği söylenebilir. Çünkü henüz eleştirel düşünme yeterince geliştirememiştir. Bu nedenle ailenin ve öğretmenlerin çocuğa yaklaşımı onun benlik saygısını düşürmeyecek şekilde olmalıdır.

Okul döneminde çocuk sürekli değerlendirmelere tabi olur. Derslerdeki başarısı, edindiği kazanımlar, arkadaş ilişkileri ve davranışları sürekli öğretmen tarafından gözlemlenir ve değerlendirilir. Bu nedenle okul yaşamındaki bu değerlendirmeler onun kendisiyle ilgili fikirlerinin büyük oranda belirleyicisidir (Tufan, 1990). Benlik gelişiminin odak noktası bu dönemde başarı hissidir. Çocuk çalışmaktan ve başarılı olmaktan mutlu olur. Başarısızlıkları ise onda değersizlik hissi yaratır ve benlik saygısını düşürür. Bu dönemde kendini daha çok arkadaşlarıyla karşılaştırır ve bu kıyaslamalar ergenlik dönemi boyunca da devam eder (Balat, 2003). Bu nedenle okul döneminde çocuklardan yapabileceklerinin üstünde beceriler beklenmemeli ve böylesi durumlarla sınanmayarak benlik saygısı korunmalıdır.

2.2. Benlik Saygısını Etkileyen Etmenler

Benlik saygısının bireyin kendi niteliklerinin değerlendirmesi sonucu oluştuğu ve bu değerlendirmelerin kişisel ve çevresel faktörlerden etkilendiği söylenebilir. Literatürde yapılan çalışmalara bakılarak benlik saygısını etkileyen faktörler aile, yaş, cinsiyet, sosyoekonomik düzey, başarı durumu ve bilişsel özellikler, sosyal ilişkiler ve beceriler, beden imajı, fiziksel ve psikolojik sağlık, etnik grup üyeliği ve yetkinlik inancı olarak sıralanabilir. Bu faktörlerin benlik saygısına etkileri şöyle açıklanabilir:

a. Aile: Aile, çocuğun kendine güvenini, okuldaki başarısını, sosyal ve duygusal gelişimini büyük oranda etkiler. Çocuğun ailesiyle olan ilişkilerinin kalitesi çocukta var olan potansiyelin gelişimini destekler. Ailenin çocuğu kabullenmesi ve sevmesi, onun

da kendini kabullenmesi ve sevmesini (Balat, 2003), dolayısıyla benlik saygısının yüksek olmasını sağlar.

Çocuk ilk yakın ilişkiyi annesiyle kurar. Miller (2000: 44)'a göre anne ile çocuk arasında "bonding" denilen göz ve ten temasıyla kurulan özel bir ilişki vardır. Çocuğun bu ilişkiyi anneye kurabilmesi aidiyet ve güven duygusunu kazanmasında oldukça önemlidir.

Anne ile sıcak ve duygusal bir ilişki kuran çocuk sağlıklı bir benlik duygusu geliştirebilir. Kendiyle ilgili duygularından emin olabilir ve bu onun benlik saygısını yükseltebilir. Kendinden memnun oldukça duygularını yeri ve zamanında daha da rahat yaşabilir. Bulduğu şartlara göre üzgün, kızgın ve umutsuz olmaktan çekinmez. Düşüncelerini başkalarına rahatça söyleyebilir (Miller, 2000: 45).

Ailenin çocuğa karşı tutumu da benlik saygısı üzerinde etkisi yüksektir. Aile fazla korumacı olduğunda ya da fazla cezalandırıcı olduğunda da çocuğun benlik saygısı bundan olumsuz etkilenebilir (Sergün Türe, 2010). Yapılan çalışmalarda ailenin çocuğa karşı ilgisinin, çocuk yetiştirme stillerinin (Sergün Türe, 2010) benlik saygısını anlamlı derecede etkilediği görülmüştür.

Çocuğun temel ihtiyaçlarının karşılanması ailenin görevidir. Bu ihtiyaçlar aile tarafından karşılanmadığında çocuk, kendini diğer arkadaşlarıyla kıyaslayıp kendinin onlardan daha az sevildiğini düşünebilir (Sevinç, 2005: 36). Anne ve babasıyla birlikte büyümeyen onun yoksunluğunu çeken çocukların başta sevgi ve ilgi olmak üzere birçok ihtiyacı rahatça karşılanamayabilir. Aile bütünlüğü içinde yetişmeyen ya da ebeveyn yoksunluğu çeken çocukların benlik saygısı bu durumdan olumsuz etkilenebilir (Öztürk, 2006; Bulut ve Öztürk, 2007),

Aile içi iletişimin gelişmiş olması, ailede çocukların ebeveynleriyle duygu ve düşüncelerini rahat paylaşması benlik saygısının gelişimini olumlu yönde desteklemektedir. Ayrıca anne ve babasını model alan çocuk onun kendine olan güveninden, kendini ifade yeteneğinden ve hayat memnuniyetinden de oldukça fazla etkilenebilir.

b. Yaş: Çetinkaya ve diğerlerinin (2006) yılında 5-8. sınıf öğrencileri üzerinde yaptığı araştırmada yaş ilerledikçe benlik saygısının arttığı gözlenmiştir. Benlik saygısı bireyin kendisiyle ilgili farkındalığını içerir. Bu farkındalık soyut düşüncenin gelişimine paralel olarak yaş ilerledikçe artan bir yapı gösterdiği söylenebilir.

Yaşın, bireyin gelişim özelliklerini etkileyen bir faktör olduğu söylenebilir. Yaşı artıkça fiziksel ve psikolojik olarak gelişim gösteren bireyin, yeterlilik duygusu ve kendine güveni, buna bağlı olarak da benlik saygısı artacağı söylenebilir.

c. Cinsiyet: Cinsiyet açısından benlik saygısını değerlendirdiğimizde kız ve erkeklerin gelişim özelliklerinin ve hızlarının farklılık göstermesinin, toplum içindeki cinsiyet rollerinin benlik saygılarının oluşumunu etkilediğini ve farklılık yarattığını söyleyebiliriz.

Knox ve diğerleri (1998) kızların ve erkeklerin benlik saygılarının farklı alanlarda yüksek olduğu görüşündedirler. Örneğin, ergenlik dönemindeki kızların benlik saygıları okul yada kişisel ilişkilerdeki başarıya ya da başarıma potansiyeline dayanırken, erkeklerin ki ise daha çok fiziksel aktivitelerde algılanan başarıya dayanır.

d. Sosyoekonomik Düzey: Gelir seviyesi düşük olan ailelerde bireylerin alım gücü azlığı, isteklerini yerine getirmede yetersiz kalışı, yaşamıyla ilgili memnuniyetsizlikler yaratabilir. Bu memnuniyetsizlik kendini beğenmeme duygusuna ve böylece benlik saygısının azalmasına neden olabilir.

e. Başarı ve Bilişsel Özellikler: Benlik saygısı yüksek olan kişinin kendine olan güveni yeterli olacağından sınavlarda ya da yapması gereken işlerde aşırı kaygılanmaması ve telaşlanmaması, böylece başarı düzeyi daha yüksek olması beklenmektedir (Koçak Çelik, 2003). Ancak yüksek benlik saygısı her zaman bireyin başarılı olacağı anlamına gelmemektedir (Balat, 2003). Sadece yüksek benlik saygısına sahip birey, düşük benlik saygısının getireceği dezavantajlara sahip değildir ve bu nedenle potansiyellerini en üst seviyede ortaya koyabilir.

Literatürde bireyin, bilişsel performansları (Eryılmaz, 2008), akademik başarıları (Kabalıcı, 2008), matematik başarıları (Gömlüksiz ve İflazoğlu, 2001), zeka düzeyleri (Kılıç Duran, 2007) gibi bilişsel özellikleri artıkça benlik saygısının artacağı

belirtilmektedir. Bilişsel özellikler tek başına benlik saygısını artıran bir etken değildir ancak, bu çalışmaların bilişsel açıdan kendini yeterli hisseden bireyin benlik saygısının, aynı şartlardaki bireylere göre daha yüksek olacağını gösterdiği söylenebilir.

f. Yetkinlik İnancı: Bandura (1982)'a göre yetkinlik inancı, bireyin gelecekte istediği sonuca başarılı bir şekilde ulaşabileceğine ilişkin kişisel yargısıdır. Bireyin hedeflerine başarılı bir şekilde ulaşacağına ilişkin olumsuz düşüncelerinin yetkinlik inancını ve ona bağlı olarak da benlik saygısını düşürebilir (Maddux, 1995). Çocuklardan ilgisi olmayan bir alanda beceri göstermesi istendiğinde, başarısız olma korkusuyla girişimde bulunmaktan tereddüt edebilirler. Çünkü beceriksizlikleri sonucunda arkadaşlarının kendisiyle alay edeceğini düşünürler. Bu konuda ısrarcı olmak, çocuğun benlik saygısını olumsuz etkileyebilir.

Bu görüşlere paralel olarak Çelikkaleli (2010) çalışmasında sosyal, akademik ve duygusal yetkinlik inançları ile okul-akademik benlik saygısı puanları arasında pozitif bir ilişki bulmuş ve yetkinlik inancının benlik saygısı üzerinde belirleyici rolü olduğunu göstermiştir.

g. Beden İmajı, Fiziksel ve Psikolojik Sağlık: Bireyin bedeniyle barışık olmasının, fiziksel ve psikolojik olarak sağlıklı olmasının kendine olan beğenisini artıracığı düşünülebilir. Bireyin kendini görüntü olarak beğenmesi, yaşamını dilediği gibi devam ettirebilecek şekilde sağlığının yerinde olması kendine duyduğu güveni, sosyal ilişkileri ve benliği için oldukça önemlidir.

Hurklock (1986)'a göre çocuğun fiziksel ve zihinsel sağlığının bozuk oluşu, yaşlılarına göre farklı bir vücut yapısına sahip olması yetersizlik duygusu yaratmakta ve benlik saygısını düşürmektedir. Kendini farklı hisseden çocuğun arkadaşlarına uyum sağlamakta zorlandığı görülmektedir (Baran, 1989). Oktan ve Şahin (2010) ergenlik döneminde kızların beden imajı memnuniyeti ile benlik saygısı arasındaki ilişkiyi incelemiş ve kızların beden imajlarındaki memnuniyetleri arttıkça benlik saygılarının arttığını belirtmiştir.

Myers ve diğerleri (2011), yaptıkları araştırmalarda sağlık faktörlerinin iyilik halinin olumlu benlik saygısını yordadığını belirtmişlerdir. Ayrıca, Baran (1989) davranış

bozukluklarının, Eripek ve Vuran (1996) zihinsel engelin varlığının, Gürel (2007) görme engelinin benlik saygısını düşürdüğünü belirtmektedir.

Bireylerin psikolojik özellikleri incelendiğinde; kaygının (Gürsoy, 2006), depresyonun, saldırganlığın (Yavuz, 2007) ve utangaçlığın (Hamarta ve Demirbaş, 2009) benlik saygısıyla negatif yönlü ilişkileri olduğu görülmüştür. Bunlara karşın yaşam doyumu (Çeçen, 2008; Myers ve diğerleri, 2011), arkadaşlık ilişkileri, beden imajı memnuniyeti (Oktan ve Şahin, 2010) arttıkça benlik saygısının arttığı gözlenmiştir.

h. Etnik Grup Üyeliği: Etnik grup üyeliği ile ilgili yapılan çalışma sayısı az olmasına rağmen benlik saygısı açısından önemli bir etken olarak düşünülmektedir. Tayvanlı ve Amerikalı çocuklar üzerinde yapılan bir araştırma Tayvanlı çocukların akademik başarılarının Amerikalı çocuklardan yüksek olmasına karşın benlik saygılarının düşük olduğunu göstermiştir. Tayvanlı çocuklar kendini başarılı hissetmelerine rağmen başka konularda Amerikalı çocuklar kadar kendilerine güven duymamaktadırlar ve bu durum kendilerine güvenlerini azaltmaktadır (Berk, 2000). Yapılan bu çalışma toplumsal kimliğin bireysel kimlik üzerindeki etkisini açıklar niteliktedir. Çalışmada Amerikalı çocukların sadece Amerikalı oldukları ve dünya üzerinde millet olarak önemli bir yere sahip oldukları düşüncesiyle kendilerine güven duyduğu görülmektedir. Bu durumdan yola çıkarak toplumsal bir benlik kavramı olduğu, toplumların da kendilerini diğerleriyle karşılaştırarak bir değerlendirme yaptıkları söylenebilir. Bu değerlemenin de bireyin benlik saygısını etkileyeceği düşünülebilir.

1. Sosyal İlişkiler ve Beceriler: Bireyin benlik saygısı kendi görüşleri kadar başkalarının kendisi hakkındaki görüşlerinden de etkilenir. Bu nedenle kurduğu sosyal ilişkilerin niteliği ve bu ilişkilerden duyduğu memnuniyeti benlik saygısı için oldukça önemlidir. Özellikle çocukların sosyal ilişkilerinde kendine gösterilen bazı olumsuz tutumlardan direkt etkilendiği söylenebilir. Örneğin, çocuk azarlanıp küçük düşürüldüğünde, duyguları önemsenmediğinde, sözlü ya da fiziksel olarak cinsel tacize, tehdit ve şiddete maruz kaldığında benlik saygısında düşüş yaşayabilir (Sevinç, 2005: 36).

Sağlıklı sosyal ilişkilerin kurulmasının yanı sıra bireyin sosyal çevresi tarafından takdir edilmesi ve desteklenmesi de benlik saygısını etkilen bir etmendir. Yapılan çalışmalar öğretmenleri, ailesi ve arkadaşları tarafından, sosyal desteklenen çocukların benlik

saygısının, yeterince destek görmeyen çocuklara göre yüksek olduğu yönündedir (Kahriman ve Polat, 2003; Hamarta ve diğeri, 2009: 9).

Yaşamda başarılı olabilmek, kendine güven hissetmek ve çevreyle uyumlu ilişkiler geliştirmek için sosyal becerilerin gelişmiş olması gerekir. Sosyal beceriler, bireye insanlarla iyi ilişkiler kurabilme, gerilim yaratan durumlara direnç gösterebilme, başarısızlıklarla ve zor durumlara baş edebilme gücü kazandırır (Sevinç, 2005: 119). Yiğit (2008)'in yaptığı çalışmada ilköğretim 6,7 ve 8. sınıf öğrencilerinin olumlu sosyal becerileri arttıkça depresyon düzeylerinin düştüğü, benlik saygısının mutluluk, popülerite, davranış ve uyum, fiziksel görünüm ve okul durumu yönünden arttığı görülmüştür.

Yapılan çalışmalar sosyal desteğin ve sosyal becerilerin artması ile sosyal ilişkilerin kuvvetleneceği ve benlik saygısının yükseleceği şeklinde yorumlanabilir.

Benlik kavramını ve saygısını etkileyen tüm bu faktörler benlik sistemine girdi olarak katılır ve kendilerine sistem içinde bir yer bulurlar. Bireyin kendi benliği ile bütünleşmesi bu faktörlerin etkileşimi ve uyumuyla gerçekleşir. Bireyin bütüncül olarak benliğini algılayışı ve değerlendirmesi sonucu benlik saygısının oluştuğu söylenebilir. Yapılan çalışmalara dayanarak, benlik saygısının bu faktörlerden direkt ya da dolaylı olarak etkilendiği söylenebilir.

2.3. Benlik Kavramı ve Benlik Saygısına İlişkin Kuramsal Temeller

Benlik kavramı günümüzde birçok çalışmaya konu olmuştur. Ancak psikoloji biliminde benlik kavramını sistemli bir şekilde inceleyen ilk psikolog William James'tir. James'ten önce benlik kavramı felsefenin çerçevesinde ele alınmıştır (Sarı, 1998). James Principle of Psychology adlı kitabında "Benlik Bilinci- The Consciousness of Self" adlı bir bölüme yer vermiştir. James'e göre benlik; sadece kişinin fiziksel özellikleri, kıyafetleri, evi, ailesi, soyu, arkadaşları, itibarı ve maddi varlıkları değil kendisinin olduğunu söylediği her şeyin tümüdür (James, 1890/2007: 292).

James'in tanımladığı benliğin üç yönü vardır. Bunlar:

1.Maddesel benlik: Bireyin sahip olduğu fiziksel şeylerdir. Giysileri, vücudu, evi, ailesi... gibi.

2.Sosyal benlik: Kişinin başkalarının gözünden kendini algılamasıdır. Çevresindekilerin kendinde gördüğü maskeleridir.

3.Ruhsal/manevi benlik: Bireyin iç dünyasıyla ilgili düşünceleridir. Yeteneklerini, ilgilerini, tutumlarını nasıl algıladığı, değerlendirdiği ile ilgili benliğidir (James, 1890/2007: 292297).

James'ten sonra birçok psikolog benliği çalışmalarına konu edinmiştir. Klasik psikanalistler benliği sadece içgüdüsel dürtülerle açıklarken Adler, Jung ve Horney gibi psikanalistler benliği çevre, kültür ve sosyal etkiler ışığında incelemişlerdir. Skinner, Miller, Donald, Bandura ve Rotter gibi bazı davranışçı psikologlar benlik üzerinde sosyal etkilerin ve bilişsel süreçlerin önemli olduğunu belirtmişlerdir. Sullivan, Fromm, Cooley, Mead ve Goffman gibi bazı araştırmacılar benlik kavramının gelişiminde sosyal yaşantıların, başkalarının tepkilerinin etkili olduğunu ileri sürmüşlerdir. Felsefedeki fenomenolojik görüşten etkilenen varoluşçu ve insancıl psikoloji ise benliği bireyin kendini nasıl değerlendirirse o şekilde algıladığını belirterek, benlik çalışmalarında kendini algılamayı daha ön plana çıkarmışlardır. İnsancıl psikoloji kuramının öncüsü Carl Rogers özellikle benliğin işlevlerini açıklamaya çalışmıştır (Sarı, 1998).

Freud'un psikanalist yaklaşımda belirttiğine göre kişilik yapısı altbenlik (id), benlik (ego) ve üstbenlikten (süperego) oluşmaktadır. Altbenlik yani id, doğuştan gelen cinsellik, açlık, susuzluk ve saldırganlık gibi güdülerden oluşmaktadır ve haz ilkesi ile hareket eder. Suç, günah, ayıp ve yasak gibi kültürel yaptırımların etkisi olmaz. İdden gelen dürtüler, benliği bilinçdışı bir doyuma zorlar (Eroğlu, 2000: 152). Alt benlik kişiliğin ilkel yönü olarak görülmekle birlikte aslında yaşamını sürdürmesi için bireyi sürekli dinç tutan bölümü olduğu söylenebilir. Bireyi hayatta kalmak için her şeye sahip olmasını isteyen yapı olarak da görülebilir. Ancak insanın bu güdülere tamamen teslim olması benmerkezciliği artırabilir ve kendisiyle sosyal çevresi arasında uyum sağlayamamasına neden olabilir.

Benlik, alt benlikten gelen dürtülerle dış dünya ile denge sağlar. Dış dünyaya ait gerçekleri göz önünde tutarak zaman zaman dürtüleri bastırır, bazen erteler, bazen de bu dürtülere izin vererek doyuma ulaştırır. Benlik, gerçeklik ilkesine göre hareket etmektedir ve çevre ile olan uyumu sağlamaktadır. Benlik küçük çocuklarda yeterinde gelişmediği için çocuklar kuralları anlayamaz ve sadece güdülerine göre davranırlar. Büyüyüp benlik geliştikçe çocuk engellemelere karşı güçlü olmayı, dayanmayı ve (Yörükoğlu, 1993: 83) ve kurallara uymayı öğrenir.

Üstbenlikte toplumsal kurallar ve yargılar bulunmaktadır. Birey, çevredeki değer yargılarını özümser, içselleştirir ve üst benliği oluşturur. Doğruluk, vicdan, ahlak ve dürüstlük gibi soyut kavramlar burada bulunmaktadır (Usal ve Kuşluyan, 2006: 92). Üst benliğin etkisi ile kişi, toplumsal kurallara uymadığı zaman suçluluk, utanç, korku ve kaygı duyabilmektedir. Zaman zaman çok katı olan üst benlik, kişiyi bazı davranış kalıplarına sıkıştırabilir. Güdülerini göz ardı edilen birey, ruhsal bunalımlar yaşayabilir. Bu durumdan bireyi benliğinin korumaktadır (Yörükoğlu, 1993: 83) ve bu sebeple benliğin alt benlikle üst benlik arasında uyumu sağladığı söyleyebilir.

Adler bireyin bu mücadelesinden yola çıkarak “yaratıcı benlik” kavramını kullanmıştır. Yaratıcı benlik karar verebilir, bireye amaçlı bir yaşam sağlayabilir, sürekli çözüm yolları üreten yaşantılar arar veya bu durumu meydana getirir (Yanbastı, 1996: 72).

Adler bireyi doğa karşısında güçsüz ve çaresiz görmüştür. Bu çaresizliğin de eksiklik duygusundan kaynaklandığını, bireyin yaşamı boyunca bu güçsüzlüğünü gidermeye, başka bir deyişle kusursuz olmaya çalıştığını düşünmüştür. Ayrıca Adler eksiklik duygusundan kurtulma çabasıyla toplumsal ilginin birbirini tamamladığı kanısındadır. Çocuk karşılaştığı problemleri çözdüğünde başarı hissi yaşamakta ve problemlerin çözerken diğerlerinin onaylayacağı, onların sevgisini kazanacağı yolları seçmektedir. Buradan Adler’in benliği eksiklik duygusuyla bağdaştırdığını ve sosyal etkileşimler ışığında ele aldığını söyleyebiliriz.

Freud’un takipçilerinden biri olan Carl Gustav Jung’a göre benlik egodan oluşmaktadır. Ego kişiliğin bütünleşmesini ve sürekliliğini sağlamaktadır. Algılama, duyumsama ve düşünme egonun fonksiyonlarıdır. Egonun kendini algılamada ulaşamayacağı duygular ve yaşantılar vardır. Bu yaşantılar kişisel ve kolektif bilinçaltında yer alırlar. Kolektif

bilinçaltı arketiplerden oluşur. “Arketip, duygusal yönü güçlü olan, kalıtımla gelen evrensel bir düşünme biçimidir ”. Irkın dünya ile olan yaşantısının bir ürünü olarak farklı ülkelerde farklı zamanlarda aynı özellikler gösterir (Yanbastı, 1996: 48-55).

Bu arketipler:

1- Persona: Bireyin toplumsal hayatta oynadığı rolüdür. Personaya ayrıca bireyin çevresine uyum sağlamada kullandığı maskeleri de denilebilir. Bireyin çocuğuyla olduğu zaman takındığı persona ile iş yerinde takındığı persona birbirinden farklıdır. Bir insanın birden fazla personası olabilir. Bireyin takındığı perosanaya sıkı sıkıya bağlı olması ve kendini rolüne fazla kaptırması kendisine yabancılaşmasına ve iç gerilim yaşamasına neden olabilir.

2- Gölge: Bireyin kendi cinsiyetini temsil eden ve hem cinsleriyle olan ilişkilerini düzenleyen bir arketiptir. Bireyin kendi gölgesini reddetmesi kişiliğinin sönük kalmasına neden olur.

3- Anima ve Animus: Anima erkekteki kadın arketipi, animus ise kadındaki erkek arketipidir. Bu arketipler kadın ve erkeğin birbirleri hakkında fikirleri ve beğenilerinin oluşmasına, birbirlerini anlamalarına yardımcı olurlar.

4- Ben: Kişiliğin merkezidir. Diğer kişiliğin diğer arketiplerinin bilinç düzeyine çıkışını düzenler ve kişiliğin bütünleşmesini sağlar. Bir insan bilinçdışını bilinçlendirebildiği düzeyde kendisiyle uzlaşır. Her insan kendini gerçekleştirmek ister. Bunun olması için de kendini tanımaya ihtiyacı vardır. Bu yüzden birey orta yaşlarda ancak gerekli deneyim ve bilgiye sahip olup kendini gerçekleştirebilir (Topses, 2003:146).

Bireyin arketiplerinin kişiliğinin gelişiminde önemli rolü olduğu, onun sosyal yaşama uyum sağlamasına yardımcı olduğu ve sosyal rollerinin gereklerini yerine getirmesine katkı sağladığı söylenebilir.

Cooley benliğin sosyal etkileşim yoluyla geliştiği fikrini savunmuştur. Ona göre bireyin kimliği diğer insanların bireye davranış şekilleriyle belirlenir ve kurduğu ilişkiler sonucu kendisini olumlu ya da olumsuz nitelendirir. Bireyin başkalarının görüşlerinin yansımalarıyla geliştirdiği bu benliğe ise “ayna benlik” denir (Ünal, 2007). Benliğin

sosyal yönü üzerinde duran bu kavramda bireyin benliği üzerinde diğer kişilerin ona yansıtıklarının büyük rolü olduğu söylenebilir.

Benlik kavramını sosyal açıdan değerlendiren bir diğer psikolog da Mead'tir. Mead benliğin sosyal bir yapıya sahip olduğunu ve toplum tarafından bireye kazandırıldığını ileri sürmüştür (Dinç, 1992). Mead de Cooley gibi benliğin daha çok başka insanların birey hakkındaki düşüncelerinden yola çıkarak oluştuğu görüşündedir. Bu görüş bireyin soyut düşünce biçimini geliştiremediği küçük yaşlarda benliğin ilk oluşumunda etkili olabilir. Ancak olgunlaşmayla birey kendini diğerleriyle kıyaslayarak da benlik gelişimine katkıda bulunur.

Sullivan'a göre benlik sistemi toplumsal yapının bir ürünüdür. İnsan ilişkilerinin yarattığı kaygılar davranış bozukluklarının ve anksiyetenin temelidir. Birey anksiyeteden kaçınmak için bazı davranışları onaylayan (iyi-ben), bazı davranışlarını onaylamayan (kötü-ben) benlik sistemi geliştirir. Başlangıçta anksiyete çocuğa anneden geçer, yaşamının sonraki yıllarında ise kendini tehlikede hissettiğinde bu duyguyu yaşar. Sullivan benlik sisteminin gelişiminde anne-çocuk ilişkisinin önemli olduğunu belirtmiştir. Ona göre "iyi ben" anneye iyi olan, ödül getiren, hoş karşılanan ilişkiler sonucunda gelişir. "Kötü ben" ise annenin hoşlanmadığı durumlar sonucunda gelişir (Yanbastı, 1996: 123-124).

Allport, benlik ve egoyu ayrılanlamda kullanmaktadır. Benlik gelişimi bebeklik, okul öncesi, okul dönemi ve ergenlik devrelerini kapsamaktadır. Yeni doğan bebek, kendi benliğinin farkında değildir. Bir bilince sahiptir fakat "ben" bilinci henüz oluşmamıştır. Çocuk iki yaşında kendisini ayırt etmeye başlar. Üç yaşında rekabet ve mülkiyet duygusu gelişir. Altı yaş ve üzerinde de benliği gelişmeye başladığı söylenebilir. On iki yaşına kadar süren bu gelişme, ergenlik çağında kişinin kendisinin kim olduğunu bilmesi ve kendini bulma çabasıyla devam eder. Yetişkinlik dönemindeyse benlik gelişimi büyük ölçüde tamamlanır ve benlik bütünlük kazanılır. Fakat yine de kişinin benliği ömür boyu gelişimini sürdürür ve zaman zaman değişimlere de uğrar (Sarı, 1998).

Karen Horney, Freud'un kişilik gelişiminde önemle durduğu içgüdü kavramına karşı çıkarak aile içi ilişkilerin ve kültürel etmenlerin önemini vurgulamıştır. Toplum içinde bireyin davranışlarının biyolojik etkenlerden ziyade çevresindeki insanlara iyi görünme

arzusunun yer aldığını ileri sürmüştür. Bu durumun idealleştirilmiş benliğe ulaşma çabası olduğunu ve bireyin sosyal çevresiyle kurduğu ilişkilerinde aşağılık duygusunun önüne geçmeye çalıştığını söylemiştir. (Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2009: 100). Horney özellikle “gerçek benlik” kavramı üzerine yoğunlaşmıştır. Ona göre gerçek benlik istek ve karar verme yetisine sahiptir. Gerçek benliği güçlü olduğunda birey kendisiyle ilgili kararlar alabilir ve bunların sorumluluğunu da üstlenebilir (Topses, 2003: 127).

Psikanalist kuramcılar insanı, iç dürtülerinin egemenliğinde sürekli anksiyete halinde çatışmalar yaşayan bir varlık olarak görürken; insancıl kuramcılar insana iyimser bir açıdan yaklaşır. İnsanı her haliyle iyi görür ve olduğu gibi kabul ederler. İnsanın doğası gereği özgür bir iradesi olduğuna ve mutluluğu için bilinçli seçimler yaptığını inanırlar. Onlara göre insan içinde var olan tüm potansiyellerini ortaya çıkarmak istegindedir. İnsan organizmasını olumlu değişim yönünde etkileyen temel güç kendini gerçekleştirme eğilimidir (Atkinson ve diğ., 2002: 476). Birey kendini gerçekleştirme çabasıyla hayatını düzenler, seçimlerini yapar. Birey, bu yaşantılarıyla benlik yapısı arasında uyum sağlandığında ancak kendini gerçekleştirebilir (Yavuzer, 2006: 16).

Maslow, herkeste iç varlık adı verilen bir “öz ben” olduğu ve bunun bireyin kendine özgü olduğu görüşündedir. Benlik kavramından söz ederken kendini gerçekleştirme kavramı üzerinde durmuştur (Güçray, 1995). Maslow (1956; 180-183)’a göre birey, yaşam içinde tüm potansiyellerini ortaya koyabildiği ve çevresini bu doğrultuda kullanabildiği düzeyde kendini gerçekleştirmiş sayılır. Kendini gerçekleştiren birey, kendi varlığını ve başkalarını olduğu gibi kabul eder, yaşamdan zevk alır, güzellikleri takdir eder, demokratik bir yapıya sahip olup yaşama objektif bakabilir ve sorumluluk alabilir. Bu özelliklere sahip bireyin kendini iyi tanıması ve benliğinden memnun bir şekilde benlik saygısının yüksek olması beklenir.

Carl Rogers (1961, 1977), insanın doğasının iyi olduğunun ve insan değerinin üzerinde durmuştur. Bireyin kendisi ile alakalı düşünce, algı ve yargıları, benliği oluşturur. Her birey kendisi ile ilgili nesnel ve yeterli değerlendirmede bulunamayabilir. Bu tarz durumlarda kişinin benliği, gerçeklikten uzaklaşır. Kişinin kendisini nasıl algıladığı ile benlik bilinci arasında bağ vardır. Bireyin amacı kendisini tanımak, potansiyelini ortaya çıkarmak ve olumlu bir benlik saygısı kazanmaktır (Cüceloğlu, 2004: 428).

Olumlu benlik bilincinin gelişebilmesi için bireyin koşulsuz kabul edileceğini, olumsuz davranışları olsa bile sırf insan olmasından dolayı değerli ve saygıya layık olduğunu bilmesi gerekir (Morgan, 1981: 112). Koşulsuz sevgi içinde yetişen birey benlik bütünlüğünü koruyup yüceltebilir. Kendisini dürüst olarak bilen bir insan yalan söylediğinde kendi kendini sürekli yargılar ve bu davranışından huzursuz olur. Sürekli bu davranışı kabul edilebilir hale getiren mazeretler bulmaya çalışır (Cüceloğlu, 2004: 429) Benlik bütünlüğünü korumak için yapılan bu davranış onun benlik saygısını yükseltmeye yönelik olduğu söylenebilir.

Rogers'a göre birey yaptığı hataları bir mantığa büründürme çabasına girdiğinde, kaygı düzeyi artar ve zamanla benlik bilincini negatif yönde etkilenir. Bunun önlenmesi için yapılması gereken şey, kişinin hatasını kabul etmesi ve tekrar yapmamasıdır. Bu şekilde birey, benlik bütünlüğünü korumaya devam eder. Başka insanların kişiye koşulsuz sevgi göstermesi de, kişinin kendisini koşulsuz sevmesi de büyük öneme sahiptir (Cüceloğlu, 2004: 430). Bireyin kendini sevmesi, kendiyle bütünleşmesi benlik saygısının yükselmesi açısından da oldukça önemlidir.

Yukarıda yapılan açıklamalar doğrultusunda benlik kavramı ve benlik saygısı tüm kuramlar çerçevesinde ele alındığında; psikanalitik açıdan benlik kişiliğin gerçekçi ve bilinçli bölümü olup, bireyin alt benliği (id) ile üst benliği (süperego) arasında dengeyi sağlayan bir yapı olarak görülmektedir. Bu durumda benliğin, bireyin yaşamsal güdülerini hiçe saymadan ve toplum değerlerini gözeterik anksiyeteden uzak, psikolojik açıdan dengeli ve sağlıklı bir yaşam sürmesinde aktif bir düzenleyici olduğu söylenebilir.

Sosyal açıdan ele alan kuramcılarının görüşlerine genel olarak baktığımızda; benlik gelişiminde sosyal etkileşimin önemli olduğu, toplumsal ilgi ve eksiklik duygusuyla bireyin toplum tarafından onay almaya çalıştığı, bu nedenle toplumun benimsediği davranışlara yöneldiği ve toplum tarafından oluşturulan ideal bir benliğe ulaşma isteğinde olduğu söylenebilir. Toplumun birey üzerindeki bu beklentilerinin bireyin kendini değerlendirmesinde kriter olabileceği ve böylece benlik saygısını etkileyebileceği düşünülebilir. Ayrıca bireyin sosyal gruplar içinde kendini diğerleriyle karşılaştırma fırsatı bularak “ben olan” ile “ben olmayanı” ayırt ettiği, bu durumun ise benliğin sınırlarının belirlenmesine katkı sağladığı söylenebilir. Bununla birlikte diğer

insanların bireye yönelik yaptığı değerlendirmeler ve nitelendirmeler, onun benliğine sosyal açıdan yansıyan faktörler olarak görülebilir. Sonuç olarak bireyin benliğinin kendisi, ailesi, arkadaşları ve diğer ilişkide bulunduğu kişilerin beklenti ve yorumlarına göre geliştiği düşünülebilir (Cüceloğlu, 2004: 430).

İnsancıl kurama göre bireyin özünün iyi olması ve bireye koşulsuz sevgi gösterilmesi bu kuramın bireye bakışının olumlu olduğunu göstermektedir. Bu kurama göre bireyin kendini ve çevreyi algılayışı, öznel değerlendirmeleri benlik gelişiminde önemli ölçüde etkilidir. Bireyin ulaşmak istediği ideal bir benliği vardır ve sürekli kendini geliştirerek ideal benliğine ulaşmaya çalışmaktadır. Birey çocukluktan itibaren sahip olması gereken özelliklerinin neler olduğunu öğrenir. Bu ideal davranışlar, beceriler ve özellikler genellikle içinde yaşanan toplum tarafından kabul edilen ideal standartları belirtir. Bu bağlamda ideal benlik bireyin olmak istediği benliktir (Yavuzer, 2006: 16). Ayrıca bireyin istediği ideal benliğe ulaşması ve kendini gerçekleştirmeyle benlik saygısını artacağı, ideal benliğe ulaşamaması ve kendini gerçekleştirememesiyle ise benlik saygısını azalacağı varsayımının, kuramın benlikle ilgili ön görüşleri olduğu söylenebilir (Topses, 2003: 127).

2.4. Anne-Baba Tutumu İle Benlik Saygısı Arasındaki İlişki

Kulaksızoğlu'na göre anne-babanın, çocuğa karar verme konusunda koruyucu tutum sergiledikleri zaman çocuğun bu süreçte tecrübe kazanma, bilgi toplama ve motivasyon konularında çocuğa aşırı müdahale ederek, çocukların kendilerini keşfetmelerini kısıtlayabilirler. Bu da çocukların özgüven sahibi olmalarını engelleyebilir. Çocuk ile alakalı her şeyi öğrenip, çocuğa kendileri aktarmak isterler. Bu tutumlara maruz kalan çocukta girişimcilik duygusu gelişemez, bağımsız davranışlar oluşamaz ve çocuk kendi potansiyelini ortaya koymakta zorlanır (Kulaksızoğlu, 2002: 120).

Bilal (1984), çocukların topluma uygun birer birey olmalarının öncelikle ailede başladığını söyler. Çocuk büyüdükçe arkadaşlarından ve çevresinden etkilense de, kişilik gelişiminde anne-baba tutumu en büyük etkiye sahiptir.

Çocuğun kişiliği üzerinde ailenin etkisinin önemi, çocuklarda bozukluğa yol açan birçok durumun çocukla ailesi arasındaki ilişkide yaşananlardan kaynaklandığının kanıtlanmasıyla bir kere daha anlaşılmıştır.

Aile içindeki ilişkiler ve ebeveynlerin tutumları, çocuğun piko-sosyal gelişimini büyük ölçüde etkilemektedir. Kişinin uyumlu ve dengeli bir kişilik yapısına sahip olmasıyla aile ortamının niteliği arasında sıkı bir bağ bulunmaktadır. Doğum anından itibaren çocuğun ailesiyle kurduğu ilişkide güven esasının olması, çocuğun ilerleyen zamanlarda dış dünyayla olan ilişkilerine temel olmaktadır. Ergen ve çocukların psiko-sosyal gelişimleri için en uygun aile ortamı, sevgi ve saygının bulunduğu demokratik anne-baba-çocuk ilişkisinin olduğu aile ortamıdır (Kuzgun ve Eldeleklioğlu, 2005: 67).

Aile, kişinin doğduğu, ilk sosyal deneyimlerini kazandığı ve ileriki yaşantısı için gereken adımları attığı yerdir. İnsanların kişilik temelleri ailede atılmaktadır. Ailede sağlanan öğrenme yaşantıları ve sunulan modeller, çocuğun olumlu sosyal davranış ve değerleri kazanmasında büyük önemi vardır (Ülküer ve Buz, 1988 s.56). Anne ve babaların kendine saygı duyan ve benlik saygısı düzeyi yüksek olunca, çocuklarını da ona göre yetiştirirler ve üstün benlik saygısına sahip olmasına olanak sağlarlar (Yavuzer, 2003: 130).

Kulaksızoğlu (2002: 131) gençlerin davranışları arasında otoriteye karşı olma, hata bulma, eleştirme ve söz dinlememe gibi davranışların bulunduğunu söylemiştir. Gelişme dönemlerinde olan bir çocuk, ebeveynler tarafından zaman zaman yetişkin, bazen de çocukmuş gibi algılanır. Bu durumla karşı karşıya kalan çocuk, hangi durumlarda nasıl davranması gerektiğini tam olarak bilemez. Gelişim içerisinde olan bedeni, cinsel ve duygusal değişimleri gibi durumlara ayak uydurması zorlaşır. Böylece çocuk kimlik karmaşası yaşayabilir.

Santrock (1993), bir ergenin arkadaşları ve ebeveynleriyle olan ilişkisinin, benlik değerine katkısı olduğunu söyler. Ebeveynlerden destek görmek, ergen ve çocukların kendilerini önemli ve değerli hissetmeleri açısından büyük öneme sahiptir. Ergenliğe girmiş bireyin benlik değerini artırması için yeterli ve başarılı oldukları alanların tanıtılması ve başarıya teşvik edilmesi, sosyal onay ve duygusal destek verilerek güven duygusu aşılması önemlidir (Kulaksızoğlu, 2002: 115). Rehberlik yapılan birey,

arkadaş ve aile ilişkilerinde başarılı olur, kendini daha iyi tanır, sorun çözümlene becerisi geliştirir, rahatlıkla iletişim kurabilir, sosyal becerileri çeşitlenir ve etkili kararlar verir (Kesici, 2002).

Aileden gelen desteğin artması, benlik saygısını da artırır. Benlik saygısı düşük olan çocukların davranışlarında da olumsuzluk gözlenmektedir ve çocuk bu yüzden sürekli bir depresyon ya da savunma halindedir. Bu yüzden de uyumsuz davranışlarda bulunabilir. Bu olumsuz durum da ailelerin çocuklarına karşı olan davranışlarını etkiler ve aile zaman zaman kendini çaresiz hissedip, istemeyerek yaptığı davranışlarda bulunabilir (Ekşi, 2003).

Benlik kavramı öncelikle ailede başlar ve gelişir. Çocuk büyüdükçe ve sosyalleştikçe okul ve arkadaş çevresi de benlik oluşumuna etki etmeye başlar. Okul çağına gelen ve okula başlayan çocuklarda, değişimler görülmeye başlanır ve ortaya çeşitli beklentiler çıkar. Çocuğun performansına göre hem ailenin hem de öğretmenin beklentileri artar ve karşılaştırmalar ortaya çıkar. Bu değerlendirme ve karşılaştırmalar, çocukların öğrenmeleri, okula karşı olan tavırları ve benlik algılarını etkiler. Okula yani başladıklarında gösterdikleri performans, çocukların da kendilerinden olan beklentilerine şekil verir ve sonraki yetişkin yaşamını yönlendirir (Karaduman, 2004: 38).

BÖLÜM 3: UTANGAÇLIK

İletişim, kişilerin çevre ile olan uyumunu gerçekleştirmek için kullandığı, en önemli öğelerin başındadır. İletişim sayesinde, kişiler arasında ilişkiler kurulur. İletişim, geçmişten günümüze bireysel etkileşimlerde rol oynayan kişilerin gereksinimlerini karşılamak için birbirlerine karşılıklı sembolik mesajlarını aktarmaları ve paylaşımlarıdır (Yüksel, 1997). Çulha ve Dereli (1987)'nin belirttiğine göre, iletişim her zaman rahat ve başarılı gerçekleştirilemeyebilir. Düşünce ve duyguların rahatça söylenememesi, akranlarıyla, mevki ve yaş bakımından kendinden büyük olan kişilerle rahat bir şekilde konuşulamaması, rahatça arkadaş edinilememesi ve farklı gruplara girişin sağlanamaması, iletişim sorunlarından biridir. Hem kadınlar hem de erkekler için sosyal bir problem olan utangaçlık literatürde iletişim sorunlarının kaynaklarından biri olarak vurgulanmaktadır (Crozier, 2001; Scott, 2006).

Birçok birey için utangaçlık, temel ihtiyaçlarının önünde bir engel teşkil etmektedir ve bireyleri kontrol altına alıp, onları sosyal ortamlarda etkisiz kılmaktadır (Carducci, 2000). Zimbardo'ya göre (1977) utangaçlık, güvensizlik veya çekingenlik yüzünden kişinin sosyal ortamlarda bulunmada zorluk yaşamasıdır. İnsanın kendisini ayıplanacak bir durumda görmesinden doğan bir duygu olarak tanımlanan utanç, utangaçlığın temel duygusudur (Hançerlioğlu, 1988). Jones, Briggs ve Smith (1986), utangaçlığı bireyin kendini başkalarının yanında huzursuz hissetmesi olarak açıklamışlardır. Gard'a göreyse (2000) utangaçlık, kişi üzerine odaklanılan ya da kişiye yönelik değerlendirmeler yapılan ortamlarda, kişinin engellenme hissi ya da endişe duymasıdır. Carducci (2000) ise, utangaçlığı içsel eğilimlerden doğan bir duygu olarak tanımlayarak düşük öz saygı ve reddedilme korkusundan dolayı ortaya çıkan bir sorun olduğunu vurgulamıştır.

3.1. Utangaçlıkla İlişkili Kavramlar

Sosyal ortamlarda bireylerin yaşadığı sorunları betimleme amacıyla utangaçlıkla birlikte zaman zaman sosyal kaygı (social anxiety), sosyal fobi (social phobia), içedönüklük (introversion) gibi kavramlar da kullanılmaktadır.

Eren ve Gümüş (2006) sosyal kaygıyı, bireyin çok sayıda sosyal durumda uygunsuz şekilde davranmasına yol açabilecek, kötü duruma düşürecek ya da başkalarının kendisini negatif şekilde değerlendireceğini düşünerek yaşadığı gerilim ya da rahatsızlık durumu şeklinde açıklamışlardır. Belli düzeyde sosyal kaygı içerse de daha geniş bir davranış alanını ifade eden utangaçlık, sosyal kaygıdan kesin olarak ayrılmaktadır.

Bir çalışmada, utangaçlık semptomlarının sosyal kaygıya ve performans düşüklüğüne neden olarak gösterilip gösterilmediğini ortaya koymak için toplam 142 öğrenci üzerinde araştırma yapmışlardır. Araştırma sonucunda utangaçlık semptomlarının sosyal kaygıya ve performans düşüklüğüne neden olduğu görülmüştür.

Sosyal fobiyle utangaçlık arasında bulunan ilişkinin doğasının açıklanmasıyla alakalı bir çalışmada; yüksek düzeyde utangaçlığı olan ve utangaç olmayan kişilerin sosyal fobilerinin derecesi gözlemlenmiştir. Çalışma içerisinde 2202 kişi üzerinde, utangaçlık ölçeği kullanılarak seviye ölçülmeye çalışılmıştır. Çalışmanın sonucuna göre, sosyal fobi ve utangaçlık arasında bir ilişkinin bulunduğu fakat birbirleriyle tamamen bağlı olmadıkları, sosyal fobiyi teşhis ederken sadece utangaçlık kullanılarak uç boyutlu bir açıklama yapılamayacağı görülmüştür.

Sosyal fobinin özellikleri dikkate alındığında, utangaçlıkla pek çok benzer yönleri olmakla birlikte, birbirlerinden farklıdır çünkü utangaç olan bir kişi, hoş gitmeyen bir şey söyleyeceği korkusuyla konuşmaktan çekinir fakat sosyal fobiye sahip kişiler, yeni insanlarla tanışmak ve karşılaşmaktan kaçınırlar. Bu durumda, utangaçlığı sosyal fobinin kendisi değil sadece bir semptomu olarak tanımlamak daha doğru olur. Utangaçlık ve sosyal kaygı, sosyal fobinin alt bir klinik düzeyi şeklinde tanımlanabilir.

Utangaçlıkla ilgili olduğu düşünülen ve sık sık utangaçlık yerine kullanılan bir diğer kavramsa “içedönüklük” kavramıdır. Henderson ve Zimbardo’ya göre içedönüklük, asosyal olan kişisel etkinliklerin ve yalnızlığın tercih edilmesidir. Utangaç insanlarsa başkalarıyla birlikte olmak ve vakit geçirmek isterler fakat bunu başaracak sosyal becerileri yoktur.(Fordham, 2001).

Briggs (1988), psikoloji eğitimi gören 290 öğrenci üzerinde yaptığı araştırmasında, içedönüklük ve nevrotik kişilik özellikleriyle utangaçlık arasındaki ilişkiyi incelemiştir.

Bu araştırma verileri utangaçlığın yapısının içedönük ve nevrotizmin yapıları ile aynı olmadığını göstermektedir.

Bunlara ek olarak; utangaçlık, asperger bozukluk, şizotipal kişilik bozukluğu ve şizoid kişilik bozukluğu gibi farklı psikopatolojik durumlardan da kaynaklı olabilmektedir. Bu bozuklukları utangaçlıktan ayıran psikiyatrik tanı ölçütleri Amerikan Psikiyatri Birliği tarafından belirlenmiş ve DSM IV Tanı Ölçütleri Elkitabı (2001)' nda tanımlanmıştır.

DSM IV tanı ölçütlerine (2001) göre; bireye genelde ilk defa bebeklik, çocukluk veya ergenlik dönemlerinin birinde tanısı konan bozukluk olan asperger bozukluk tanısı koyabilmek için, toplumsal etkileşimi sağlamak için yapılan el-kol hareketleri, jest ve mimikler, yüz ifadesi, göz kontağı kurma gibi sözel olmayan birçok davranışta belirgin bir bozukluk, akranlarıyla gelişimsel düzeyine uygun ilişkiler geliştirememesi, etrafındaki insanlarla kendiliğinden ilgi ve başarı gibi özelliklerini paylaşma arayışı içinde olmama, toplumsal ve duygusal karşılıklar verememe gibi özelliklerin en az ikisinin varlığı yeterlidir. Bu özellikler, Amerikan Psikiyatri Birliği (2001), tarafından asperger bozukluğu olan bireylerin tanı ölçütleri olarak belirlenmiş ve utangaçlıktan kesin olarak ayrılmıştır.

Şizotipal kişilik bozukluğu ise; DSM IV tanı ölçütlerine (2001) göre; kişinin erişkinliğe girdiği ilk dönemlerde başlayan ve çeşitli koşullarda ortaya çıkabilen, algısal veya bilişsel çarpıklıkların ve alışılmamış davranışların yanı sıra yakın ilişkilerden rahatsızlık duyma ve yakın ilişkilere girebilme becerilerinde azalma ile kendini gösteren, kişiler arası ve toplumsal yetersizliklerin olduğu sürekli bir örüntü olarak tanımlanmaktadır. Şizotipal kişilik bozukluğu olan bireylerde; davranışları etkileyen ve kültürel değerlerle uyum içerisinde olmayan değişik inanış ve düşünceler, olağandışı algısal yaşantılar (bedensel illüzyonlarla birlikte), mecazi, çevresel, belirsiz, basmakalıp veya aşırı ayrıntılı düşünme biçimi ve konuşma stili, paranoid düşünce veya kuşkuculuk, kısıtlı veya uygunsuz duygulanım, birinci derece akrabalarından başka yakın arkadaşlara veya sırdaşlara sahip olmaması, yakından tanımak ile azalmayan aşırı toplumsal anksiyete ve kendisi hakkında negatif yargılardan çok paranoid korkular ön plana çıkmaktadır. Sıralanan bu özellikler psikiyatrik tanı ölçütleridir ve şizotipal bozukluk tanısı koyulabilmesi için bireyde en az beşinin ya da daha fazlasının bulunması

gerekmektedir. Bu sebeple de, utangaçlık ile şizotipal bozukluk birbirlerinden farklı kavramlardır.

Şizoid kişilik bozukluğu da; genç erişkinlik dönemlerinde başlayan ve çeşitli koşullar altında ortaya çıkabilen, sürekli toplumsal ilişkilerden kopma ve başkalarıyla birlikte olunan ortamlarda duyguların anlatımında kısıtlı kalma örüntüsü olarak tanımlanmaktadır (DSM IV Tanı Ölçütleri; 2001). Şizoid kişilik bozukluğu olan bireylerde; ailenin bir parçası olmama, yakın ilişkilere girmeyi istememe, yakın ilişkilere zevk alamama, hemen her zaman bir tek faaliyette bulunmayı isteme, başka biriyle cinsel deneyim yaşamaya karşı ilgisi çok az bulunma, çok az etkinlikten zevk alma, birinci derece akrabaları dışında yakın arkadaş veya sırdaş bulundurmama, başkalarının övgü ya da eleştirilerine karşı ilgisizlik, duygusal soğukluk, kopukluk ya da tekdüze bir duygulanım gösterme eğilimleri vardır ve tanı koyabilmek için bireyde bahsedilen özelliklerin en az dördünün veya daha fazlasının bulunması gerekmektedir (DSM IV Tanı Ölçütleri; 2001). Bu nedenle şizoid kişilik bozukluğu da utangaçlıktan kesin olarak ayrılmaktadır.

3.2. Utangaçlıkla İlgili Kuramlar ve Yaklaşımlar

Psikanalitik Yaklaşım: Psikanalitik yaklaşımda utangaçlık; narsisizm ve ideal ego bağlamında ele alınmıştır. Freud (1914), ideal egoyu kültürel değerleri içselleştirme, ideal anne-baba tasarımları ve kendiliğın eylemlerine şekil ve yön veren ahlaki değerler olarak tanımlayarak utangaçlığı bireylerarası öznel bir yaşantı olmaktan çok gösterimci, cinsel dürtülere karşı reaksiyon formasyon şeklinde bir savunma olarak tanımlamıştır.

Davranışçı Yaklaşım: Davranışçı yaklaşıma göre; birey öğrendiklerinin toplamıdır. Eğer bireyin davranışı ödüllendirilirse birey o davranışı öğrenir, birey davranışının sonucunda olumsuz tepkiler alırsa bireydeki o davranış söner. Davranışçılara göre çevrenin uygun bir şekilde düzenlenmesiyle bireydeki olumsuz özellikler olumlu özelliklere dönüştürülebilir (Zimbardo, 1977). Utangaçlık yaşayan bireyler çocukluk dönemlerinde ebeveynleri tarafından konuşmaya ve girişimlerde bulunmaya teşvik edilmemiş; konuşma girişiminde bulduklarında ise bu çabaları pekiştirilmemiş olan bireylerdir (aktaran Blanco ve Bogacki, 1988).

Kişilik-Özellik Kuramları: Kişilik kuramcıları utangaçlığın zeka ve boy gibi doğuştan bir özellik olduğunu ve kalıtsal olarak utangaçlığın genlerle taşındığını ileri sürmektedirler (Zimbardo, 1977). Soydan gelen özelliklerin kişisel özelliklere göre utangaçlığa daha büyük katkı sağladığı üzerinde durulmaktadır.

Toplumsal Yaklaşım: Sosyologlar ve çocuk psikologları, utangaçlığın sosyal şartlar göz önünde bulundurularak ele alınması gerektiğini düşünmektedirler. Bu kuramcılara göre utangaç bireyler, diğer insanlar onları utangaç olarak nitelendirdikleri için kendilerini utangaç şeklinde değerlendirirler. Utangaç bireyler, diğer insanlardan çabucak etkilenir ve başkalarının kendileri hakkındaki görüş ve düşüncelerini tek gerçek ve doğru olarak kabul ederler (Zimbardo,1977). Bu kurama göre; toplumun ve kültürün bireyden beklentilerinin birey üzerinde yarattığı duygusal bir yük vardır. Bu beklentilerin birey tarafından yeterince karşılanamayacağına yönelik geliştirilen inanç bireyin utanç duygusu yaşamasına neden olabilmektedir (aktaran İncioğlu, 2003).

Bilişsel Davranışçı Yaklaşım: Nelson ve Jones (2005)'e göre; bireyler mantıksızlığa eğilimli olarak dünyaya gelmekte, bununla beraber bu eğilimleri çevreleri tarafından beslenmektedir. Utangaç kişilerdeki en göze çarpan özellikler, kendileriyle alakalı geliştirdikleri akılcı olmayan ve negatif düşüncelerdir (Van Der Molen, 1990). Bilişsel yaklaşımı benimseyen kuramcılar, utanmayla ilgili düşüncelerin çoğunun kişinin kendisiyle ilgili gerçeklik tanımlamalarından kaynaklandığı üzerinde durmaktadırlar.

Sosyal Öğrenme: Sosyal Öğrenme kuramına göre; utangaçlığın ortaya çıkmasında çevrenin etkisi oldukça önemlidir. Negatif sosyal deneyimler, sosyal ortamlar konusunda doğru olmayan bilgilerin iletilmesi ve sosyal korku içeren davranış örnekleri, çocuklarda ve gençlerde utangaçlığa neden olabilmektedir. Nadir olarak sosyal ilişkiler içinde bulunan veya utangaç olan kaygılı anne babaların çocuklarının, anne-babalarını örnek alarak bu duyguyu ve bu duyguyla ilişkili davranışları edindikleri vurgulanmaktadır (Antony ve Swinson, 2000).

3.3. Utangaçlık Türleri

Utangaçlık, temelde eğilimsel utangaçlık ve durumsal utangaçlık olarak ikiye ayrılmaktadır. Eğilimsel utangaçlık, Asendorpf (1987) tarafından bir kişilik özelliği

olarak tanımlanmıştır ve çeşitli durumlarda açık bir biçimde görülebilen bir özellik olduğu belirtilmiştir. Zimbardo (1977)' ya göre eğilimsel utangaçlıkta kendini suçlama görülmektedir. Crozier (1990) eğilimsel utangaçlığı; düşük benlik saygısı, zayıf benlik imgesi ve kendine güvensizlik ile beraber narsistik ve benmerkezcilik gibi kendi ile fazla meşgul olma davranışlarıyla ilişkilendirmektedir.

Durumsal utangaçlık ise; sosyal durumlara, konumlara ve olaylara bağlı olarak gelişen utangaçlık türüdür (Yıldırım, 2006). Asendorf (1990)'a göre, durumsal utangaçlık olumsuz yaşantılar sonucunda ortaya çıkmaktadır. Durumsal utangaçlıkta geçici bir duygusal durum söz konusudur ve bu tür utangaçlık günlük hayatın normal bir parçasıdır (Cheek ve Briggs, 1990). Henderson ve Zimbardo (1998)'da utangaçlığı aynı şekilde olumsuz sonuçları olan sosyal ortamlarda yaşanan "duruma bağlı" utangaçlık ve "genetik kökenli" bir kişilik özelliği olarak ayırmaktadırlar.

Zimbardo, (1986) utangaçlığı içe ve dışa dönük utangaçlık olmak üzere ikiye ayırmıştır. Sosyal becerilerinde yeterli olmayan içe dönük utangaçlar, bundan ötürü sosyal ortamlarda bulunmak yerine yalnızlığı tercih ederler. Dışa dönük utangaçlarsa, içsel bir rahatsızlığa sahip olsalar da, içe dönük utangaçlara göre daha iyi sosyal becerilere sahip olduklarından dolayı, zorunda kaldıkları zaman kendilerine verilen sosyal beklenti ve rolleri yerine getirebilirler.

3.4. Utangaç Kişilerin Özellikleri

Utangaç bireylerin en önemli sorunlarından biri ilişkiye başlayamamalarıdır. Utangaç bireylerin yeni ya da gergin bir ortama alışma süreleri oldukça uzundur. (Carducci ve Zimbardo, 1995). Utangaç bireyler, kendi düşünce ve davranışlarına fazla odaklanmakta, sosyal ortamlardaki hatalar için kendilerini suçlamakta ve başkaları tarafından olumsuz değerlendirilmekten korkmaktadırlar. Bu türden kaygılar bireyin kendisi hakkında yanlış ve olumsuz inançların oluşmasına neden olmaktadır (Henderson ve Zimbardo, 1998; Carducci ve Zimbardo, 1995).

Davranışsal yönden bakıldığında utangaç insanların çoğunda konuşma ya da sohbetin gerektirdiği temel özellikler bulunmamaktadır. Genel olarak konuşmayı başlatamadıkları, göz iletişimi kuramadıkları ve yumuşak konuşma eğiliminde oldukları

görülmektedir. Ayrıca, utangaç kişilerin ricada bulunma, bir şeyi reddetme, eleştiride bulunma, olumlu veya olumsuz duygularını açığa vurabilme ve spontane olarak tepki verme gibi eylemlerde bulunmak için cesaretleri yoktur (Gökçe, 2002).

Utangaç kişilerin fizyolojilerine bakıldığında ise, patolojik düzeyde utangaç kişilerin hızlı nabız artışı, kalp çarpıntısı, gözle görülür terleme, ağız kuruluğu ve konuşma akıcılığında bozukluk gibi belirtiler gösterdikleri görülmektedir (Zimbardo, 1977).

3.5. Utangaçlık ile İlgili Yapılan Araştırmalar

Pilkonis (1977), 263 üniversite öğrencisi üzerinde kişisel ve sosyal utangaçlık ile sosyal davranışın diğer ölçümleri arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasında utangaç olanlarla utangaç olmayanları karşılaştırmıştır. Çalışma sonucunda utangaçlık ile sosyal kaygı arasında cinsiyet farkı olmaksızın pozitif ilişki, utangaçlık ile dışadönüklülük arasında ise negatif ilişki tespit edilmiştir.

Buss'un araştırmasında (1980), düşük düzeyde utangaçlık ile yüksek düzeyde olan özsaygı arasında anlamlı bir ilişki bulunduğunu söylemiştir. Ayrıca; Cheek ve Buss (1981), ergenlerle alakalı bir çalışmalarında özsaygıyı bir değişken olarak kullanıp, utangaçlık ile olan ilişkisini araştırmışlardır. Sonuç olarak araştırmaya göre, utangaç kişilerin özsaygı düzeylerinin de düşük olduğu görülmüştür.

Cheek ve Buss (1981), 912 üniversite öğrencisi üzerinde utangaçlık ve sosyalleşme arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Yapılan çalışma sonucunda; utangaçlık ile sosyallik arasında orta dereceli negatif ilişki olduğu, utangaç olan kimi bireylerin aynı zamanda sosyalleşebilen bireyler olabildiği ve utangaç-sosyaller grubunun, diğer gruplara göre daha az konuşma ve daha fazla dalıp gitme eğilimi gösterdikleri saptanmıştır.

Hamer ve Bruch (1997), 100 üniversite öğrencisi üzerinde yaptıkları çalışmada kariyer gelişimi ile utangaçlık arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırma sonucunda; utangaçlığın kariyer gelişiminin engellenmesi ile ilişkili olduğu tespit edilmiştir.

Heiser, Turner ve Beidel (2003), utangaçlık, sosyal fobi ve diğer psikiyatrik rahatsızlıklar arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Çalışma sonucunda; sosyal fobinin görülme sıklığının utangaç bireylerde, utangaç olmayan bireylere göre önemli oranda

yüksek olduğu ancak utangaç bireylerin önemli bir kısmında (%82) sosyal fobinin görülmediği tespit edilmiştir.

Yüksel' in (2002) 135 üniversite öğrencisi ile yaptığı çalışmada, Türkiye Cumhuriyeti öğrencilerindeki utangaçlık düzeyini etkileyen faktörler Gazi Üniversitesi kapsamında incelenmiştir. Araştırma bulgularına göre; üniversitede okuyan öğrenciler için özsaygı, akademik başarılarının durumu ve annelerin eğitim düzeylerinin; utangaçlığın önemli yordayıcılarından olduğu belirlenmiştir.

Kalkan, Odacı, Balcı ve Yılmaz (2003), 410 üniversite öğrencisi üzerinde yaptıkları çalışmaya göre; kız öğrencilerdeki utangaçlık düzeyinin erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğu bulunmuş; sosyal alanlardan birini okuyan öğrencilerinse yabancı dil, fen ve güzel sanatlar alanlarından birinde öğrenim gören öğrencilerden daha utangaç oldukları görülmüştür. Sınıf bazında bakıldığında 1. sınıfta okuyan öğrencilerin, 3. ve 4. sınıfta okuyan öğrencilerden daha utangaç oldukları görülmüştür.

Hasdemir'in (2005), sosyal beceri eğitiminin lise öğrencilerinin utangaçlık düzeyine etkisini araştırdığı çalışması 9. Sınıf öğrencilerinden 22 katılımcı ile yürütülmüştür. Bu çalışmada, ön test - son test kontrol gruplu desen kullanılmıştır. Çalışmada deney grubuna, araştırmacının geliştirdiği ve bilişsel- davranışçı yaklaşımın temel alındığı sosyal beceri eğitimi programı uygulanmış; kontrol grubundaysa herhangi bir etkinlik yapılmamıştır. Araştırmaya göre, deney ve kontrol gruplarındaki deneklerin utangaçlık düzeylerinde anlamlı farklılık görülmüştür. Deney grubunda bulunan öğrencilerin utangaçlık düzeylerinde azalma gözlenmesi yönündeki önemli farklılığın, uygulanan sosyal beceri eğitimi programından kaynaklandığı sonucuna varılmıştır.

Koç (2006) tarafından 1346 üniversite öğrencisi ile yapılan çalışmada üniversite öğrencilerinin utangaçlık düzeylerine göre stresle başa çıkma stratejileri incelenmiştir. Çalışmaya göre utangaçlık düzeyi düşük olan öğrenciler stresle başa çıkmak için iyimser, güvenli ve sosyal desteğe başvurdukları bir strateji kullanırken, utangaçlık düzeyi yüksek öğrencilerinse stresle başa çıkma konusunda çaresiz ve eğici yaklaşım stratejilerini kullandıkları görülmüştür.

Genç (2008), bir çalışmasında lise öğrencileri arasındaki ilişkiler ile ilgili bilişsel çarpıtmaların cinsiyet, anne baba ilişkileri, sınıf düzeyi ve sosyoekonomik düzey gibi kişisel değişkenlerin lise öğrencilerinde utangaçlığa ne derece etki ettiğini araştırmıştır. Araştırmaya Ankara'da bulunan ve her bir sosyoekonomik düzeyi temsil eden 821 lise öğrencisi katılmıştır. Araştırmaya göre gerçekçi olamayan ilişki beklentisi bilişsel çarpıtmalarının, anne ile ilişkilerde birlikte etkinlikte bulunma, yakınlıktan kaçınma bilişsel çarpıtmalarının, zihin okuma bilişsel çarpıtmalarının, sevgi ve güven boyutlarının, duyarlılık, baba ile ilişkilerde izleme boyutunun utangaçlığın anlamlı yordayıcıları olduğu görülmüştür. sosyoekonomik düzeyin, cinsiyetin, sınıf düzeyinin, anneyle olan ilişkilerde yakın iletişim, normların düzenlenmesi, izleme, beklentileri karşılama boyutlarının ve babayla olan ilişkilerde yakın iletişim, sevgi ve güven, birlikte etkinlikte bulunma, duyarlılık, beklentileri karşılama, normların düzenlenmesi, ev kuralları boyutlarınsa utangaçlığın anlamlı yordayıcıları olmadığı görülmüştür.

Altıok (2011), yaptığı çalışmada devlet yurdunda barınmakta olan üniversite öğrencilerinin utangaçlık ve başa çıkma stratejileri ilişkileri incelemiştir. Çalışmaya Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu Eskişehir Dumlupınar Öğrenci Yurdu'nda kalan öğrenciler katılmıştır. Çalışma sonucunda, üniversite öğrencilerinin utangaçlık puanlarında kızlarla erkekler arasında fark olmadığı görülmüştür. Başa çıkma stratejileri alt ölçeği olan sosyal destek alma stratejisinde ise kızlarla erkekler arasında erkekler lehine önemli bir fark tespit edilmiştir. Utangaçlık ve başa çıkma stratejileri ilişkilerine bakıldığında ise utangaçlık ile problem çözme arasında anlamlı bir ilişki olduğu, yine utangaçlık ile kaçınma arasında ise ters yönde anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur.

3.6. Utangaçlık ve Anne-Baba Tutumları Arasındaki İlişki

Bireyin ilk ve etkili olarak sosyal becerileri, deneyimleri edindiği ve davranış eğitimi aldığı birim ailedir. Bireylerin çocukluk çağından itibaren aile içinde anne babaları tarafından algılanışları ve değerlendirilmeleri oldukça büyük önem taşımaktadır. Anne baba tutumları çocuğun etrafındaki insanlarla olan ilişkilerini, hayata karşı tutumlarını, değer yargılarını ve davranışlarının temelini oluşturur. Aile içinde anne babanın çocuğuyla olan sözel ve davranışsal etkileşimi çocuğun kendini algılayışını etkiler. Ailenin sözlü ve davranışsal ifadeleri, çocuğun başkaları tarafından nasıl algılanacağı fikrinin de oluşumunu etkilemektedir (Yavuzer, 1993).

Aile, akranlar ve içinde yaşanılan kültürel çevre, bireyin utangaçlığına etki etmektedir. Bazı utangaç kişilerde bu durum, sadece çocukluk döneminde rastlanıp, sonraki zamanlarda rastlanmazken bazılarındaysa bu utangaçlık durumu süreklilik göstermekte ve tüm hayatı boyunca devam etmektedir. Fakat çocukluk döneminde utangaçlığı olmamasına rağmen yetişkinlik döneminde utangaçlığa sahip olan bireyler de göze çarpmaktadır (Zimbardo, 1986) .

Asendorpf'a göre (1990) utangaçlığın nedenleri genetik yatkınlık, anne babanın çocukla olan bağlarının zayıflığı, sosyal becerilerdeki yetersizlik, çocuğun kardeşleri, anne babası ya da çevresi tarafından sık sık eleştirilmesidir. Utangaçlığın sebepleri, hayat deneyimlerinin az olması, genetik durum, anne babanın davranışlarının tutarsız olması, sık sık eleştirilme, yetersiz sosyal deneyimler, özsaygının az olması, kişinin kendisi hakkında olumsuz inançlara sahip olması ve anne babanın aşırı koruyucu olmasıdır.

Utangaçlık, özellikle çevre faktörü ile desteklendiği durumlarda bireylerin yaşantısını, kişilik gelişimini etkilemekte, sosyal ortamlardaki davranışlarını ve kişilerarası iletişimlerini engellemektedir. Anne babanın çocuğuna karşı tutumları, içinde bulunulan kültürün kişiye yüklediği roller ile genetik yatkınlık kişilerin utangaçlık düzeyini belirlemektedir. Bazı kültürlerde bazı davranışlar toplum tarafından onaylanmamakta ve birey açısından olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir. Dolayısıyla, kültürel özellikler de kişiler üzerinde aile yoluyla baskıya neden olarak utangaçlığın gelişimde önemli bir rol oynayabilmektedir (Zimbardo, 1986; Kozanoğlu, 2006).

Yapılan bazı araştırmalara göre (İmamoğlu, 1991; Kağıtçıbaşı, 1970); ülkemizde demokratik anne baba tutumlarından çok, çocuktan koşulsuz itaat bekleme, çocuğu sıkı denetim altına alma, koruyucu ve çocukla ilgilenip onun için her türlü özveride bulunma davranışlarının ön plana çıktığı geleneksel olan anne baba tutumları yaygındır. Oktay (1990), geleneksel Türk aile yapısının, aile içi ilişkilerin ve örgün okul sistemimizin özgür ifade ve yaratıcı yaklaşımları pek desteklemediğini vurgulamıştır. Dolayısıyla, toplumsal ve bireysel kültür olarak ikiye ayrılan kültür yapılarında toplumsal kültüre sahip olan ülkemizde çocuklar daha çok otoriter ve koruyucu anne baba tutumları ile karşılaştıklarından ötürü kendilerini rahat bir şekilde ifade edebilme sorunu yaşabilmekte ve bu sorunla bağlantılı olarak utangaçlık duygusu geliştirebilmektedirler.

Ülkemizin de arasında olduğu toplumsal kültürü benimsemiş ülkelerde geleneklere bağlı, girişken olmayan, aile bağları güçlü, kararsız, sınırlı davranışları etkin olan kişiler yetişmektedir. Bireysel kültürün görüldüğü ülkelerde ise özgürlüğüne düşkün, gelenek ve soyluluğa bağlı olmayan, para ve başarıya önem veren, davranışlarını belli kurallara göre düzenlemeyen, aile bağları zayıf kişiler daha çok görülmektedir. Geleneksel Türk kültüründe; ailede çocuğun korunduğu, gözetildiği, girişkenlik ve merakının desteklenmediği, çocuğun içinden geçenleri açıkça söylemesinin engellendiği vurgulanarak; bir takım atılgan davranış kalıplarının utanç verici bir tutum olarak kültürel öğreti şeklinde aktarılmaktadır (Tuncer, 1979).

Öte yandan, 1995'te yapılan bir çalışmada, Türkiye genelinde kırsal ve kentsel kesimi kapsayacak genişlikte incelemeler yapılmış ve toplamda 4287 ailenin katıldığı araştırmanın ilk kısmında, aile içi şiddetin ne kadar yaygın ve sık olduğu, ikinci kısmındaysa aile içi şiddetin olduğu aileleri kapsayan vaka analizi araştırması yapılmıştır. Bu araştırmaya göre ailelerin % 34'ünde fiziksel şiddet, % 53'ün üzerinde sözlü şiddet ve en az % 46 oranında da çocuklara şiddet uygulandığı görülmüştür (Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, 1995). Feinberg (1999), aile içi şiddet yaşayan çocukların, bu duruma verdikleri tepkilerin birbirinden farklı olduğunu vurgulayarak çocuklarda aile içi şiddet sonrasında; utangaçlık, arkadaş ilişkilerinden uzaklaşma, aile ilişkilerinde zorlanma, düşük benlik saygısı, duygusal gelişim geriliği, depresyon, korku, endişe, öfke ve suçluluk gibi birtakım psikolojik sorunlar ortaya çıkabildiğini belirtmektedir. Dolayısıyla, ülkemizde aile içi şiddetin yaygın olduğunu ve bu durumun utangaçlık duygusuna neden olabileceğini belirtmek mümkündür.

Gitmez (1989) ise yaptığı çalışmada çocuklarına karşı aşırı koruyucu olan veya baskıcı tutumu benimseyen ailelerin çocuklarının kişilik gelişimlerini olumsuz yönde etkileyerek çocuklarında utangaçlık, içedönüklük ve bağımlılık gibi davranış ve kişilik özelliklerin ön plana çıkmasını etkilediklerini vurgulamaktadır.

Utangaçlık ve algılanan anne-baba tutumlarının ilişkisini etkileyen bir diğer kavram ise günümüzün değişen kültür sistemidir. Toplumlar sanayileşme ve kentleşme ile birlikte, çok hızlı bir sosyal değişim geçirmektedirler. Bu sosyal değişim kapsamında her kültür sistemi, hızlı veya yavaş olmak üzere değişime uğramaktadır (Türkdoğan, 2007). Geçiş toplumu olan ülkemizde de toplumsal değişimler gün geçtikçe artmaktadır. Bu değişim

içinde özellikle aile üyeleri arasında anlaşmazlığa neden olan bir süreç olarak kuşaklararası farklılıklar bulunmaktadır (Tezcan, 1991). Özellikle küreselleşen dünyada teknolojik değişimlerle orantılı olarak yaşam tarzı ve kişisel beğenilerdeki farklılıklar, kuşaklar arası fikir farklılıklarına neden olmaktadır. Yapılan araştırmalara göre toplumumuzda özellikle üniversite öğrencileri toplumsal düzendeki yeni koşullara uyum, yeni örf ve adetleri kabullenme ve yeni davranışları benimsemeye kararsız bir tutum sergilemekte ve kendilerinden önceki kuşaklarla çatışma yaşamaktadırlar (Özyurt ve Doğan, 2002). Dolayısıyla, üniversite öğrencileri özellikle ebeveynleri ile uyumsuzluk yaşabilmekte ve aile içi uyumsuzluk sorunu ise utangaçlığa neden olmaktadır (Sakuragi, 2004).

Köy, kasaba gibi küçük yerleşim birimlerinde aile yapısının bireyin kişiliğini dolayısıyla davranış kalıplarını şekillendirmede şehir kültürüne göre daha etkili olduğu düşünülebilir. Özellikle babanın mutlak otorite kabul edildiği kırsal kültürde babanın çocuğa karşı olan otoriter, hoşgörü ve şefkat barındırmayan tutumlarının etkisi ergenlik dönemi ve sonrasında da sürebilmektedir. Öte yandan, şehir kültüründe değişen çağda farklılaşan değerler kapsamında yetiştirilen çocuklarda daha çok demokratik anne-baba tutumu ön plana çıkmakta ve çocuğa daha bilinçli ve anlayışlı bir zihniyetle bağımsız hareket edebilme davranışı kazandırılmaya çalışılmakta ve atılgan davranış biçimleri önem kazanmaktadır. Kırsal kesimlerde otoriter rolünü üstlenmiş babanın etkisi kentsel kesimlerde farklılaşmakta ve şehir kültürlerinde utangaçlık ve boyun eğici davranışlar yerine atılgan ve bağımsız hareket etme davranışları desteklenmektedir (Arı, 1991). Dolayısıyla, günümüzde utangaçlığın anne baba tutumları üzerindeki etkisinin araştırılması, kültürümüzde değişen değerlerin farklılaşması yönünün belirlenmesi açısından da önem kazanmaktadır.

Sakuragi (2004), 166 Amerikalı ve 187 Japon üniversite öğrencisi üzerinde yaptığı çalışmada; aile dayanışması, anne-baba çocuk ilişkisi, tamamlayıcı aile içi uyum ile utangaçlık arasındaki ilişkiyi Amerikalı ve Japon öğrenciler açısından incelemiştir. Çalışma sonucunda hem Amerikalı hem de Japon öğrencilerde aile içi uyum ile utangaçlık arasında belirgin bir ilişki ortaya çıkmış ancak aile dayanışması ile utangaçlık arasında herhangi bir ilişki tespit edilmemiştir.

Carducci (2000) bir çalışmasında utangaç bireyleri araştırmış, utangaç bireylerin %64'ünde utangaçlığın aile içi yaşantılardan, anne-baba tutumlarından, yaşamları üzerinde hissettikleri baskı gibi dış etkenlerden kaynaklandığını bulmuştur. Bireylerin % 24'ü ise utangaçlıklarını kişisel bir sorun olarak gördükleri ve özsaygı düşüklüğünden fazla çekingen ve kişilerarası ilişkilerde zorlanmalar gibi içsel etkenlerden kaynaklandığını belirtmişlerdir. Ayrıca utangaç bireylerin % 62'si utangaçlık duygusunu her gün hissettiklerini, %82'si ise utangaçlık duygusundan hoşlanmadıklarını belirtmişlerdir.

Koydemir (2002) bir çalışmasında, üniversite öğrencilerinde görülen utangaçlığın benlik sunumu yordayıcıları, başkaları tarafından belirlenen mükemmeliyetçilik, algılanan anne-baba tutumları ve algılanan sosyal becerilerin negatif değerlendirilme korkusu ve benlik saygısıyla etkileşimde bulunarak, utangaçlığı ne derecede yordadığını incelemek için nedensel bir model kullanmış ve test etmiştir. Araştırmanın örneklemini Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde eğitim görmekte olan 497 lisans öğrencisi oluşturmuştur. Sonuç olarak; başkalarınca belirlenen mükemmeliyetçiliğin, olumsuz değerlendirilme korkusunu olumlu yönde, benlik saygısını ise olumsuz yordadığı, algılanan anne-baba tutumlarında kontrol/denetim alt başlığının, olumsuz değerlendirilme korkusunu olumlu yönde, benlik saygısını olumsuz yönde yordadığı bulunmuştur. Ayrıca, benlik saygısının, algılanan sosyal beceri ve algılanan anne-baba psikolojik özerklik ve ilgiden olumlu yönde etkilendiği ve yine benlik saygısının başkalarınca belirlenen mükemmeliyetçilikten olumsuz yönde etkilendiği saptanmıştır. Bu sonuçlar, olumsuz değerlendirilme korkusunun, utangaçlık ile başkalarınca belirlenen mükemmeliyetçilik arasında; utangaçlık ile algılanan anne-baba kontrol/denetim arasında; ve utangaçlık ile benlik saygısı arasında bir ara değişken olduğunu göstermektedir. Ayrıca benlik saygısının utangaçlık ile başkalarınca belirlenen mükemmeliyetçilik; utangaçlık ile algılanan sosyal beceriler; utangaçlık ile anne-baba psikolojik özerklik; ve utangaçlık ile anne-baba kabul/ilgi arasında bir ara değişken olduğunu bulmuştur.

BÖLÜM 4: YÖNTEM

4.1. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini İstanbul Sultangazi Atatürk Çiftliği İlkokulu ve Ortaokulu'nda eğitim gören 9,10,11 yaş grubunda olan çocuklar oluşturmaktadır. Araştırmanın örnekleme ise evren içinden kolayda örnekleme tekniği ile belirlenmiştir. Bu örnekleme türünde, veri toplama amacıyla anakütleyi oluşturan bireylere gönderilen anket formlarını doldurarak anketlere cevap verenlerin tümü örnekleme dahil edilmektedir (Karasar, 2010). Araştırma örnekleme bu doğrultuda seçilen 424 kişiden meydana gelmektedir.

4.2. Veri Toplama Araçları

Araştırma verilerinin toplanmasında araştırmacı tarafından geliştirilen kişisel bilgi formu ile birlikte, Ana-Baba Tutumları Ölçeği, Çocuk Utangaçlık Ölçeği ve Cooper-Smith Özsaygı Envanteri kullanılmıştır. Kullanılan ankete ilişkin bilgiler alt başlıklar halinde sunulmuştur.

4.2.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından geliştirilen formda 16 ifade yer almaktadır. Bu ifadeler çocuğun okulunu, sınıfını, cinsiyetini, yaşını, kardeş sayısını, kaçınıcı çocuk olduğunu, maddi gelirini; anne ve babanın yaşını, birliktelik durumunu, yaşam durumunu, öz olup olmamasını, eğitim düzeylerini ve mesleklerini sorgulamaktadır.

4.2.2. Ana-Baba Tutumları Ölçeği

ABTÖ Baumrind (1971), Maccoby ve Martin'in çalışmalarında öne sürdükleri çocuğa tepki vermede duyarlık (responsiveness) ve talepkarlık (demandigness) boyutlarından ve ayrıca anne-baba tutumu ile ilgili varolan diğer ölçeklerden (Dornbusch ve ark. 1988, Steinberg ve ark. 1989) yararlanılarak Lamborn ve arkadaşları (1991) tarafından geliştirilmiştir. Araştırmacıların ölçek puanlarına uyguladıkları faktör analizi sonucu 3 faktör ortaya çıkmıştır. Bu faktörler şunlardır; kabul/ilgi, denetleme ve psikolojik özerklik boyutlarıdır. Türkçeye uyarlama çalışması Yılmaz tarafından 2000 yılında

yapılmış olup, altboyutlara ilişkin güvenilirlik değerleri 0,74 ve 0,79 arasında hesaplanmıştır. Bu çalışmada kabul ilgi ölçeği güvenilirlik değeri baba için 0,86 ve anne için 0,84 bulunmuştur. Denetleme altboyutunda bu değerler baba için 0,91 ve anne için 0,88'dir. Psikolojik özerklik alt boyutunun güvenilirlik değerleri ise baba için 0,86 ve anne için 0,87 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuçlara göre ölçeğin geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu söylenebilir.

4.2.3. Çocuk Utangaçlık Ölçeği

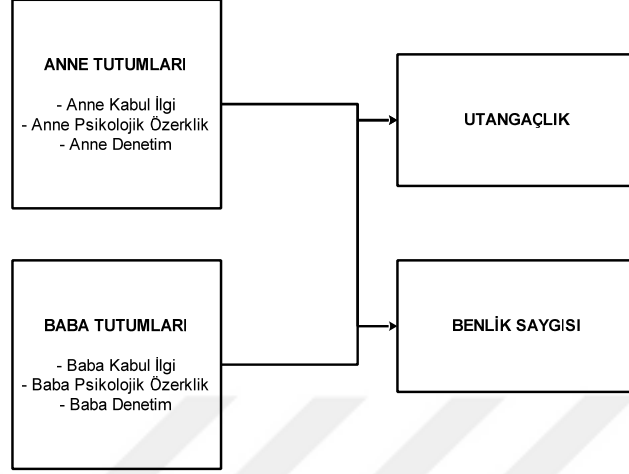
Ölçeğin orjinal formu Crozier (1995) tarafından geliştirilmiştir ve Türkçe uyarlama çalışması Şar ve diğ. (2015) tarafından yapılmıştır. 137 öğrenci üzerinden yapılan çalışmada elde edilen verilerle, açımlayıcı faktör analizi sonucu, 26 maddeli tek boyutlu bir yapı elde edilmiştir. Madde faktör yükleri .52 ile .83 arasında sıralanmaktadır. Cronbach alfa iç tutarlılık güvenilirlik katsayısı .81 olarak hesaplanmıştır. Bu çalışmadan elde edilen verilere göre ölçeğin güvenilirlik değeri 0,81'dir. Bu sonuca göre ölçeğin geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu söylenebilir.

4.2.4. Cooper-Smith Özsaygı Envanteri

Bir kişinin sosyal, akademik, ailesel ve bireysel hayatında kendisi hakkındaki düşüncelerini ölçmek üzere geliştirilmiştir. Çalışma kapsamında kullanılan Okul Kısa Formu 25 sorudan oluşmaktadır. Türkçeye uyarlama çalışması Güloğlu ve Uyar tarafından yapılmış olup, tek faktörlü bir yapı elde edilmiştir. Ölçeğin güvenilirlik değeri ise 0,86 olarak hesaplanmıştır. Bu çalışma kapsamında yapılan güvenilirlik analizi neticesinde Cronbach Alfa değeri 0,88 bulunmuştur.

4.3. Araştırmanın Modeli ve Hipotezleri

Araştırma kapsamında oluşturulan model Şekil 1’de sunulmuştur:

Şekil 1: Araştırma Modeli

Araştırma modelinden elde edilen hipotezler aşağıdadır:

H₁: Anne tutumları benlik saygısı üzerinde anlamlı etki yaratmaktadır.

H₂: Baba tutumları benlik saygısı üzerinde anlamlı etki yaratmaktadır.

H₃: Anne tutumları utangaçlık üzerinde anlamlı etki yaratmaktadır.

H₄: Baba tutumları utangaçlık üzerinde anlamlı etki yaratmaktadır.

4.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmadan elde edilen veriler, kullanılan veri toplama araçları ile sınırlandırılmıştır. Araştırma aynı zamanda çalışmaya dahil olan 424 kişilik örneklem ile sınırlıdır.

4.5. Verilerin Analizi

Verilerin toplanmasında 500 anket formu öğrencilere ulaştırılmıştır. Bu formlardan 452 tanesi doldurulmuş olup, teslim alınan formların 28 tanesinin eksik ya da hatalı olması nedeni ile analizlere 424 anket üzerinden devam edilmiştir. Araştırma verilerinin analizinde SPSS 23.00 kullanılmıştır. Hipotezlerin sınanması sırasında öncelikli olarak değişkenler arasındaki ilişkinin ortaya koyulabilmesi için korelasyon analizi yapılmış,

ardın regresyona yer verilmiştir. Korelasyon analizi iki sayısal ölçüm arasında doğrusal bir ilişki olup olmadığını, varsa bu ilişkinin yönünü ve şiddetinin ne olduğunu belirlemek için kullanılan bir istatistiksel yöntemdir (Karasar, 2010). Regresyon analizi ise bağımlı değişken ile bir veya daha çok bağımsız değişken arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla kullanılan bir analiz yöntemidir (Karasar, 2010). Bağımsız ikili grupların karşılaştırılmasında t-test, üç ve daha fazla bağımsız grupların karşılaştırılmasında ise ANOVA kullanılmıştır.

BÖLÜM 5: BULGULAR

5.1. Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular

Tablo 1: Katılımcı Öğrencilerin Demografik Özelliklerine İlişkin Frekans ve Yüzdeler

	Frekans	Yüzde
Okul		
Devlet okulu	424	100,0
Sınıf		
4	201	47,4
5	223	52,6
Cinsiyet		
Kız	227	53,5
Erkek	197	46,5
Yaş		
9	54	12,7
10	178	42,0
11	192	45,3
Kardeş Sayısı		
1	54	12,7
2	180	42,5
3	109	25,7
4	55	13,0
5	15	3,5
6	4	0,9
7	7	1,7
Kaçıncı Çocuk		
1	203	47,9
2	109	25,7
3	68	16,0
4	23	5,4
5	12	2,8
6	3	0,7
7	6	1,4
Maddi Gelir		
Düşük	15	3,5
Ortanın altında	36	8,5
Orta	217	51,2
Orta üstü	108	25,5
Yüksek	48	11,3

Ankete katılan 424 öğrencinin tamamı devlet okulunda eğitim görmektedir.

Ankete katılan öğrencilerin %47,4'ü (201) 4.sınıfta eğitim görmekte iken %52,6'sı (223) 5.sınıfta eğitim görmektedir.

Ankete katılan öğrencilerin %53,5'i (227) kız öğrenci iken %46,5'i (197) erkek öğrencidir.

Ankete katılan öğrencilerin %45,3'ü (192) 11 yaşında, %42'si (178) 10 yaşında ve %12,7'si (54) 9 yaşındadır.

Ankete katılan öğrencilerin %42,5'i (180) 2 kardeş, %25,7'si (109) 3 kardeş, %13'ü (55) 4 kardeş, %3,5'i (15) 5 kardeş, %0,9'u (4) 6 kardeş ve %1,7'si (7) 7 kardeşir. Öğrencilerin %12,7'si (54) ise tek çocuktur.

Ankete katılan öğrencilerin %47,9'u (203) ailesinin 1.çocuğu, %25,7'si (109) ailesinin 2.çocuğu, %16'sı (68) ailesinin 3.çocuğu, %5,4'ü (23) ailesinin 4.çocuğu, %2,8'i (12) ailesinin 5.çocuğu, %0,7'si (3) ailesinin 6.çocuğu, %1,4'ü (6) ailesinin 7.çocuğudur.

Ankete katılan öğrencilerin %3,5'inin (15) ailesinin maddi geliri düşük düzeyde, %8,5'inin (36) ailesinin maddi geliri ortanın altı düzeyde, %51,2'sinin (217) ailesinin maddi geliri orta düzeyde, %25,5'inin (108) ailesinin maddi geliri ortanın üstü düzeyde, %11,3'ünün (48) ailesinin maddi geliri yüksek düzeydedir.

Tablo 2: Katılımcı Öğrencilerin Ebeveynlerinin Demografik Özelliklerine İlişkin Frekans ve Yüzdeler

	Frekans	Yüzde
Anne Yaşı		
25-30	50	11,8
31-35	149	35,1
36-40	149	35,1
41 ve üzeri	76	17,9
Baba Yaşı		
31-35	67	15,8
36-40	181	42,7
41-45	103	24,3
46 ve üzeri	73	17,2
Anne-Babanın Durumu		
Evliler ve birlikte yaşıyorlar	401	94,6
Evliler, ayrı yaşıyorlar	2	0,5
Boşandılar	20	4,7
Yanıt vermeyen	1	0,2
Anne Hayatta mı?		
Evet	419	98,8
Hayır	5	1,2
Baba Hayatta mı?		
Evet	418	98,6
Hayır	6	1,4
Anne Öz mü?		
Öz	419	98,8
Üvey	5	1,2
Baba Öz mü?		
Öz	420	99,1
Üvey	4	0,9
Annenin Eğitimi		
Okuryazar değil	4	0,9
Okuryazar	15	3,5
İlkokul mezunu	144	34,0
Ortaokul mezunu	113	26,7
Lise mezunu	118	27,8
Üniversite mezunu	30	7,1
Babanın Eğitimi		
Okuryazar	1	0,2
İlkokul mezunu	110	25,9
Ortaokul mezunu	100	23,6
Lise mezunu	164	38,7
Üniversite mezunu	48	11,3
Diğer	1	0,2
Annenin Mesleği		
Çalışmıyor	263	62,0
Devlet memuru	11	2,6
Yönetici	3	0,7
İşçi	115	27,1
Esnaf/Tüccar	15	3,5
Doktor/Hemşire	3	0,7

Emekli	4	0,9
Diğer	10	2,4
Babanın Mesleği		
Çalışmıyor	7	1,7
Devlet memuru	18	4,2
Yönetici	19	4,5
İşçi	254	59,9
Esnaf/Tüccar	84	19,8
Mühendis/Mimar	6	1,4
Doktor/Hemşire	2	0,5
Emekli	18	4,2
Diğer	16	3,8

Ankete katılan öğrencilerin %11,8'inin (50) annesi 25-30, %35,1'inin (149) annesi 31-35, %35,1'inin (149) annesi 36-40 ve %17,9'unun annesi 41 ve üzeri yaş grubundadır.

Ankete katılan öğrencilerin %15,8'inin (67) babası 31-35, %42,7'sinin (181) babası 36-40, %24,3'ünün (103) babası 41-45 ve %17,2'sinin (73) babası 46 ve üzeri yaş grubundadır.

Ankete katılan öğrencilerin %94,8'sinin (402) anne babası evli ve birlikte yaşamakta iken %0,5'inin (2) anne babası evli fakat ayrı yaşamaktadır. Ankete katılan öğrencilerin %4,7'sinin (20) ise anne babası boşanmıştır.

Ankete katılan öğrencilerin %98,8'inin (419) annesi hayatta iken, %1,2'sinin (5) annesi hayatta değildir.

Ankete katılan öğrencilerin %98,6'sının (418) babası hayatta iken, %1,4'ünün (6) babası hayatta değildir.

Ankete katılan öğrencilerin %98,8'inin (419) annesi öz annesi iken, %1,2'sinin (5) annesi üvey annesidir.

Ankete katılan öğrencilerin %99,1'inin (420) babası öz babası iken, %0,9'unun babası üvey babasıdır.

Ankete katılan öğrencilerin %3,5'inin (15) annesi okuryazar iken, %0,9'unun (4) annesi okuryazar değildir. Ankete katılanların %34'ünün (144) annesi ilköğretim mezunu,

%26,7'sinin (113) annesi ortaokul mezunu, %27,8'inin (118) annesi lise mezunu ve %7,1'inin annesi (30) üniversite mezunudur.

Ankete katılan öğrencilerin %0,2'sinin (1) babası okuryazardır. %25,9'unun (110) babası ilkokul mezunu, %23,6'sının (100) babası ortaokul mezunu, %38,7'sinin (164) babası lise mezunu ve %11,3'ünün (48) babası üniversite mezunudur. Katılımcıların %0,2'sinin (1) babası ise başka bir eğitim düzeyine sahiptir.

Ankete katılan öğrencilerin %2,6'sının (11) annesi devlet memuru, %0,7'sinin (3) annesi yönetici, %27,1'inin annesi işçi, %3,5'inin (15) annesi esnaf ya da tüccar, %0,7'sinin (3) annesi doktor ya da hemşire, %0,9'unun (4) annesi emeklidir. Katılımcıların %2,4'ünün (10) annesi bunlar dışında farklı bir işte çalışmaktadır. %62'sinin (263) annesi ise çalışmamaktadır.

Ankete katılan öğrencilerin %4,2'sinin (18) babası devlet memuru, %4,5'inin (19) babası yönetici, %59,9'unun babası işçi, %19,8'inin (84) babası esnaf ya da tüccar, %1,4'ünün (6) babası mühendis ya da mimar, %0,5'inin babası doktor ya da hemşire, %4,2'sinin (18) babası emeklidir. Katılımcıların %3,8'inin (16) babası bunlar dışında farklı bir işte çalışmaktadır. %1,7'sinin (7) babası ise çalışmamaktadır.

5.2. Betimleyici İstatistikler

Tablo 3: Araştırma Ölçeklerine İlişkin Betimleyici İstatistikler

	N	Minimum	Maksimum	Ortalama	Std. Sapma
Anne Kabul İlgisi	424	10,00	19,00	13,2877	1,37256
Anne Psikolojik Özerklik	424	7,00	13,00	9,6509	1,08104
Anne Denetim	424	8,00	15,00	11,8774	1,49041
Baba Kabul İlgisi	424	10,00	20,00	13,7500	1,65135
Baba Psikolojik Özerklik	424	7,00	28,00	10,0142	1,39733
Baba Denetim	424	8,00	16,00	12,3420	1,47269
Benlik Saygısı	424	28,00	48,00	38,3821	3,22597
Utangaçlık	424	0,00	46,00	23,6014	8,14984

Araştırma ölçeklerine ilişkin betimleyici istatistikler tablosu irdelendiğinde, anne kabul ilginin ortalama değerinin $13,29 \pm 1,37$; anne psikolojik özerkliğin ortalama değerinin $9,65 \pm 1,08$; anne denetiminin ortalama değerinin $11,88 \pm 1,49$; baba kabul ilginin ortalama değerinin $13,75 \pm 1,65$; baba psikolojik özerkliğin ortalama değerinin $10,01 \pm 1,40$; baba

denetiminin ortalama değerinin 12,34±1,47; benlik saygısının ortalama değerinin 38,38±3,23; utangaçlığın ortalama değerinin 23,60±8,15 olduğu görölmektedir.

5.3. Hipotezlerin Sınanması

5.3.1. Anne Tutumları ile Benlik Saygısı Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular

Tablo 4: Anne Tutumları ile Benlik Saygısı Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular

	1	2	3	4
1. Anne Kabul İlgisi	-	,219**	,386**	,191**
2. Anne Psikolojik Özerklik		-	,301**	,256**
3. Anne Denetim			-	,406**
4. Benlik Saygısı				-

**p<,01 düzeyinde anlamlıdır.

*p<,05 düzeyinde anlamlıdır.

Anne kabul ilgi ile benlik saygısı arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır (p=0,000; r=0,191). Bu ilişki pozitif yönlü ve çok zayıf şiddetlidir.

Anne psikolojik özerklik ile benlik saygısı arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır (p=0,000; r=0,256). Bu ilişki pozitif yönlü ve zayıf şiddetlidir.

Anne denetim ile benlik saygısı arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır (p=0,000; r=0,406). Bu ilişki pozitif yönlü ve zayıf şiddetlidir.

Tablo 5: Benlik Saygısının Anne Tutumları Tarafından Yordanmasına İlişkin Regresyon Analizi Tablosu

Bağımsız Değişken	β	T	p	F	Model(p)	R ²
Sabit	24,408	13,912	,000			
Anne Kabul İlgisi	,055	,486	,627	31,716	,000	,185
Anne Psikolojik Özerklik	,432	3,111	,002			
Anne Denetim	,764	7,177	,000			

Bağımsız değişkenler, bağımlı değişkene ait varyansın %18,5'ini açıklamaktadır. Yani, benlik saygısının %18,5'lik kısmı anne tutumlarına bağlıdır. Anne tutumlarının varyansa olan katkısı anlamlıdır (F=31,716 ve p=0,000).

Bağımsız değişkenlerden anne psikolojik özerklik ve anne denetimin bağımlı değişken benlik saygısına anlamlı bir etkisi vardır ($p=0,002<0,05$ ve $p=0,000<0,05$). Anne kabul ilgi değişkeninin ise bağımlı değişken benlik saygısına anlamlı bir etkisi yoktur.

Elde edilen bu verilere göre, kurulan H1 hipotezi kabul edilmiştir.

5.3.2.Baba Tutumları ile Benlik Saygısı Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular

Tablo 6:Baba Tutumları ile Benlik Saygısı Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular

	1	2	3	4
1.Baba Kabul İlgi	-	,308**	,453**	,086
2.Baba Psikolojik Özerklik		-	,358**	,118*
3.Baba Denetim			-	,311**
4.Benlik Saygısı				-

** $p<,01$ düzeyinde anlamlıdır.

* $p<,05$ düzeyinde anlamlıdır.

Baba kabul ilgi ile benlik saygısı arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($p=0,076$; $r=0,086$).

Baba psikolojik özerklik ile benlik saygısı arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($p=0,015$; $r=0,118$). Bu ilişki pozitif yönlü ve çok zayıf şiddetlidir.

Baba denetimi ile benlik saygısı arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($p=0,000$; $r=0,311$). Bu ilişki pozitif yönlü ve zayıf şiddetlidir.

Tablo 7:Benlik Saygısının Baba Tutumları Tarafından Yordanmasına İlişkin Regresyon Analizi Tablosu

Bağımsız Değişken	β	T	p	F	Model (p)	R ²
Sabit	30,773	19,638	,000			
Baba Kabul İlgi	-,141	-1,370	,171	15,671	,000	,101
Baba Psikolojik Özerklik	,045	,387	,699			
Baba Denetim	,737	6,264	,000			

Bağımsız değişkenler, bağımlı değişkene ait varyansın %10,1'ini açıklamaktadır. Yani benlik saygısının %10,1'lik kısmı baba tutumlarına bağlıdır. Baba tutumlarının varyansa olan katkısı anlamlıdır ($F=15,671$ ve $p=0,000$).

Bağımsız değişkenlerden baba denetimin bağımlı değişken benlik saygısına anlamlı bir etkisi vardır ($p=0,000<0,05$). Babanın kabul ilginin ve babanın psikolojik özerklik değişkenlerinin ise bağımlı değişken benlik saygısına anlamlı bir etkisi yoktur.

Elde edilen bu verilere göre, kurulan H2 hipotezi kabul edilmiştir.

5.3.3. Anne Tutumları ile Utangaçlık Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular

Tablo 8: Anne Tutumları ile Utangaçlık Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular

	1	2	3	4
1. Anne Kabul İlgisi	-	,219**	,386**	-,060
2. Anne Psikolojik Özerklik		-	,301**	-,053
3. Anne Denetim			-	-,107*
4. Utangaçlık				-

** $p<,01$ düzeyinde anlamlıdır.

* $p<,05$ düzeyinde anlamlıdır.

Anne kabul ilgi ile utangaçlık arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($p=0,218$; $r=0,060$).

Anne psikolojik özerklik ile utangaçlık arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($p=0,277$; $r=0,053$).

Anne denetim ile utangaçlık arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($p=0,028$; $r=0,107$). Bu ilişki negatif yönlü ve çok zayıf şiddetlidir.

Tablo 9: Utangaçlığın Anne Tutumları Tarafından Yordanmasına İlişkin Regresyon Analizi Tablosu

Bağımsız Değişken	β	T	p	F	Model (p)	R ²
Sabit	32,676	6,697	,000			
Anne Kabul İlgisi	-,116	-,369	,713	1,723	,162	,012
Anne Psikolojik Özerklik	-,156	-,404	,687			
Anne Denetim	-,508	-1,715	,087			

Bağımsız değişkenler, bağımlı değişkene ait varyansın %1,2'sini açıklamaktadır. Yani utangaçlığın %1,2'lik kısmı anne tutumlarına bağlıdır. Ancak, anne tutumlarının varyansa olan katkısı anlamlı değildir ($F=1,723$ ve $p=0,162$). Bağımsız değişkenlerin her biri ayrı ayrı irdelendiğinde, herhangi bir bağımsız değişkenin bağımlı değişken utangaçlığa anlamlı bir etkisinin olmadığı saptanmıştır.

Elde edilen bu verilere göre, kurulan H3 hipotezi kabul edilememiştir.

5.3.4. Baba Tutumları ile Utangaçlık Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular

Tablo 10: Baba Tutumları ile Utangaçlık Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular

	1	2	3	4
1.Baba Kabul İlgisi	-	,308**	,453**	,018
2.Baba Psikolojik Özerklik		-	,358**	,037
3.Baba Denetim			-	-,030
4.Utangaçlık				-

**p<,01 düzeyinde anlamlıdır.

*p<,05 düzeyinde anlamlıdır.

Baba kabul ilgi ile utangaçlık arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır (p=0,719; r=0,018).

Baba psikolojik özerklik ile utangaçlık arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır (p=0,452; r=0,037).

Baba denetim ile utangaçlık arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır (p=0,538; r=0,030).

Tablo 11: Utangaçlığın Baba Tutumları Tarafından Yordanmasına İlişkin Regresyon Analizi Tablosu

Bağımsız Değişken	β	T	p	F	Model (p)	R ²
Sabit	22,864	5,489	,000			
Baba Kabul İlgisi	,149	,543	,587	,586	,624	,004
Baba Psikolojik Özerklik	,288	,931	,352			
Baba Denetim	-,339	-1,084	,279			

Bağımsız değişkenler, bağımlı değişkene ait varyansın %0,4'ünü açıklamaktadır. Yani utangaçlığın %0,4'lük kısmı baba tutumlarına bağlıdır. Baba tutumlarının varyansa olan katkısı anlamlı değildir (F=0,586 ve p=0,624).

Bağımsız değişkenlerin her biri ayrı ayrı irdelendiğinde, herhangi bir bağımsız değişkenin bağımlı değişken utangaçlığa anlamlı bir etkisinin olmadığı saptanmıştır.

Elde edilen bu verilere göre, kurulan H4 hipotezi kabul edilememiştir.

5.4. Fark Analizleri

5.4.1. Katılımcı Grubunun Özellikleri İle Anne Tutumları Arasındaki İlişkilere Yönelik Testler

Tablo 12: Sınıf ile Anne Tutumları Arasındaki İlişki

	N	Ortalama	Std. Sapma	F	P
Anne Kabul İlgisi				,024	,101
4	201	13,4030	1,37542		
5	223	13,1839	1,36471		
Anne Psikolojik Özerklik				3,127	,154
4	201	9,5721	1,11625		
5	223	9,7220	1,04572		
Anne Denetim				,201	,207
4	201	11,7811	1,44286		
5	223	11,9641	1,53005		

T-test analizi sonucunda elde edilen tabloya göre, sınıfın herhangi bir değişken üzerinde anlamlı bir etkisi yoktur.

Tablo 13: Cinsiyet ile Anne Tutumları Arasındaki İlişki

	N	Ortalama	Std. Sapma	F	P
Anne Kabul İlgisi				,928	,000
Kız	227	13,5419	1,26623		
Erkek	197	12,9949	1,43391		
Anne Psikolojik Özerklik				1,217	,121
Kız	227	9,7269	1,06652		
Erkek	197	9,5635	1,09371		
Anne Denetim				11,863	,000
Kız	227	12,1850	1,35384		
Erkek	197	11,5228	1,56353		

T-test analizi sonucunda elde edilen tabloya göre, cinsiyetin kabul ilgi ve denetim üzerinde anlamlı bir etkisi vardır. Her iki değişkeninde de kızların ortalaması erkeklerden daha yüksektir.

Tablo 14: Kardeş Sayısı ile Anne Tutumları Arasındaki İlişki

	N	Ortalama	Std. Sapma	F	p	Fark
Anne Kabul İlgisi						
1	54	13,3333	1,28856			
2	180	13,1944	1,33328			7<1
3	109	13,2752	1,30435			7<2
4	55	13,5818	1,48687	3,165	,005	7<3
5	15	13,8000	1,26491			7<4
6	4	14,2500	2,21736			7<5
7	7	11,5714	1,61835			7<6
Toplam	424	13,2877	1,37256			
Anne Psikolojik Özerklik						
1	54	9,8333	,96642			
2	180	9,6556	1,00458			
3	109	9,5321	1,13504			
4	55	9,7818	1,13351	1,167	,323	
5	15	9,3333	1,49603			
6	4	10,2500	,50000			
7	7	9,2857	1,60357			
Toplam	424	9,6509	1,08104			
Anne Denetim						
1	54	12,2407	1,38639			2<1
2	180	11,7722	1,45637			7<1
3	109	11,9266	1,45746			7<2
4	55	12,0000	1,50308	3,353	,003	7<3
5	15	12,0000	1,64751			7<4
6	4	12,0000	1,41421			7<5
7	7	9,7143	1,79947			7<6
Toplam	424	11,8774	1,49041			

ANOVA analizi sonucunda elde edilen tabloya göre, kardeş sayısının kabul ilgi ve denetim değişkenleri üzerinde anlamlı bir etkisi vardır. Kabul ilgi değişkeninde, yedi kardeş olanların ortalaması bir, iki, üç, dört, beş ve altı kardeş olanların her birinin ortalamalarından anlamlı bir biçimde düşüktür. Denetim değişkeninde, yedi kardeş olanların ortalaması bir, iki, üç, dört, beş ve altı kardeş olanların her birinin ortalamalarından anlamlı bir biçimde düşük; iki kardeş olanların ortalaması 1 kardeş olanların ortalamasından anlamlı bir biçimde düşüktür.

Tablo 15:Ailedeki Kaçınıcı Çocuk Olma ile Anne Tutumları Arasındaki İlişki

	N	Ortalama	Std. Sapma	F	p	Fark
Anne Kabul İlgisi						
1	203	13,1084	1,24204			1<3
2	109	13,3394	1,48586			1<5
3	68	13,6176	1,29326			2<5
4	23	13,5652	1,40861	3,952	,001	7<1
5	12	14,2500	1,48477			7<2
6	3	13,3333	1,52753			7<3
7	6	11,6667	1,96638			7<4
Toplam	424	13,2877	1,37256			7<5
Anne Psikolojik Özerklik						
1	203	9,6700	1,04570			
2	109	9,6514	1,09186			
3	68	9,5735	1,01211			
4	23	10,0435	1,10693	1,378	,222	
5	12	9,3333	1,66969			
6	3	10,0000	1,00000			
7	6	8,8333	1,16905			
Toplam	424	9,6509	1,08104			
Anne Denetim						
1	203	11,8621	1,48946			
2	109	11,8165	1,39553			
3	68	12,1471	1,47885			
4	23	12,1739	1,46636	1,847	,089	
5	12	11,5000	1,73205			
6	3	11,3333	2,08167			
7	6	10,3333	2,06559			
Toplam	424	11,8774	1,49041			

ANOVA analizi sonucunda elde edilen tabloya göre, kaçınıcı çocuk olma durumunun kabul ilgi değişkeni üzerinde anlamlı bir etkisi vardır. Değişkende, birinci çocuk olanların ortalaması üçüncü ve beşinci çocuk olanların ortalamalarından anlamlı bir biçimde düşük; ikinci çocuk olanların ortalaması beşinci çocuk olanların ortalamasından anlamlı bir biçimde düşük ve yedinci çocuk olanların ortalaması birinci, ikinci, üçüncü, dördüncü ve beşinci çocuk olanların ortalamalarından anlamlı bir biçimde düşüktür.

Tablo 16: Annenin Yaşı ile Anne Tutumları Arasındaki İlişki

	N	Ortalama	Std. Sapma	F	p	Fark
Anne Kabul İlgisi						
25-30	50	12,8400	1,11319			
31-35	149	13,2349	1,32741			
36-40	149	13,4564	1,44017	2,690	,046	1<3
41 ve üzeri	76	13,3553	1,43019			1<4
Toplam	424	13,2877	1,37256			
Anne Psikolojik Özerklik						
25-30	50	9,5400	1,28110			
31-35	149	9,6107	1,05722			
36-40	149	9,7517	1,01945	,719	,541	
41 ve üzeri	76	9,6053	1,10850			
Toplam	424	9,6509	1,08104			
Anne Denetim						
25-30	50	11,7000	1,54193			
31-35	149	11,8926	1,41489			
36-40	149	11,8993	1,51008	,272	,845	
41 ve üzeri	76	11,9211	1,58125			
Toplam	424	11,8774	1,49041			

ANOVA analizi sonucunda elde edilen tabloya göre, annenin yaşının kabul ilgi değişkeni üzerinde anlamlı bir etkisi vardır. Değişkende, annesi 25-30 yaşında olanların ortalaması annesi 36-40 ve 41 ve üzeri yaşında olanların ortalamasından anlamlı bir biçimde düşüktür.

Tablo 17: Babanın Yaşı ile Anne Tutumları Arasındaki İlişki

	N	Ortalama	Std. Sapma	F	P
Anne Kabul İlgisi					
31-35	67	13,0746	1,48031		
36-40	181	13,2597	1,30978		
41-45	103	13,5049	1,41334	1,449	,228
46 ve üzeri	73	13,2466	1,35176		
Toplam	424	13,2877	1,37256		
Anne Psikolojik Özerklik					
31-35	67	9,5373	1,10547		
36-40	181	9,6906	1,10723		
41-45	103	9,5825	,98543	,683	,563
46 ve üzeri	73	9,7534	1,12769		
Toplam	424	9,6509	1,08104		
Anne Denetim					
31-35	67	11,6866	1,49959		
36-40	181	11,9282	1,45691		
41-45	103	12,0485	1,55537	1,297	,275
46 ve üzeri	73	11,6849	1,46132		
Toplam	424	11,8774	1,49041		

ANOVA analizi sonucunda elde edilen tabloya göre, babanın yaşının herhangi bir değişken üzerinde anlamlı bir etkisi yoktur.

Tablo 18: Anne Babanın Durumu ile Anne Tutumları Arasındaki İlişki

	N	Ortalama	Std. Sapma	F	P
Anne Kabul İlgisi					
Evliler ve birlikte yaşıyorlar	402	13,2960	1,34347		
Evliler ayrı yaşıyorlar	2	14,5000	,70711	1,228	,294
Boşandılar	20	13,0000	1,89181		
Toplam	424	13,2877	1,37256		
Anne Psikolojik Özerklik					
Evliler ve birlikte yaşıyorlar	402	9,6766	1,07564		
Evliler ayrı yaşıyorlar	2	9,5000	2,12132	2,294	,102
Boşandılar	20	9,1500	1,03999		
Toplam	424	9,6509	1,08104		
Anne Denetim					
Evliler ve birlikte yaşıyorlar	402	11,9055	1,47667		
Evliler ayrı yaşıyorlar	2	13,0000	0,00000	2,726	,067
Boşandılar	20	11,2000	1,67332		
Toplam	424	11,8774	1,49041		

ANOVA analizi sonucunda elde edilen tabloya göre, anne babanın durumunun herhangi bir değişken üzerinde anlamlı bir etkisi yoktur.

Tablo 19: Annenin Eğitimi ile Anne Tutumları Arasındaki İlişki

	N	Ortalama	Std. Sapma	F	P
Anne Kabul İlgisi					
Okur yazar değil	4	12,2500	2,62996		
Okur yazar	15	12,8000	1,69874		
İlkokul mezunu	144	13,3125	1,38154		
Ortaokul mezunu	113	13,2478	1,29925	1,205	,306
Lise mezunu	118	13,4322	1,39277		
Üniversite mezunu	30	13,1333	1,10589		
Toplam	424	13,2877	1,37256		
Anne Psikolojik Özerklik					
Okur yazar değil	4	9,0000	1,82574		
Okur yazar	15	9,2000	1,37321		
İlkokul mezunu	144	9,6528	1,09237		
Ortaokul mezunu	113	9,5310	1,06126	2,157	,058
Lise mezunu	118	9,7373	1,01634		
Üniversite mezunu	30	10,0667	,98027		
Toplam	424	9,6509	1,08104		
Anne Denetim					
Okur yazar değil	4	10,0000	2,30940		
Okur yazar	15	11,9333	1,57963		
İlkokul mezunu	144	11,8125	1,49577		
Ortaokul mezunu	113	11,7788	1,40620	2,027	,074
Lise mezunu	118	12,1102	1,51225		
Üniversite mezunu	30	11,8667	1,40770		
Toplam	424	11,8774	1,49041		

ANOVA analizi sonucunda elde edilen tabloya göre, annenin eğitiminin herhangi bir değişken üzerinde anlamlı bir etkisi yoktur.

Tablo 20: Annenin Mesleği ile Anne Tutumları Arasındaki İlişki

	N	Ortalama	Std. Sapma	F	P
Anne Kabul İlgisi					
Çalışmıyor	263	13,2928	1,38759		
Devlet memuru	11	13,2727	1,00905		
Yönetici	3	13,3333	2,08167		
İşçi	115	13,2783	1,41761		
Esnaf/Tüccar	15	13,5333	1,35576	,239	,975
Doktor/Hemşire	3	13,6667	,57735		
Emekli	4	13,0000	,81650		
Diğer	10	12,9000	1,19722		
Toplam	424	13,2877	1,37256		
Anne Psikolojik Özerklik					
Çalışmıyor	263	9,6464	1,08444		
Devlet memuru	11	9,7273	1,10371		
Yönetici	3	10,3333	,57735		
İşçi	115	9,6000	1,13787		
Esnaf/Tüccar	15	9,8000	,56061	,713	,661
Doktor/Hemşire	3	10,6667	,57735		
Emekli	4	9,2500	,95743		
Diğer	10	9,7000	1,15950		
Toplam	424	9,6509	1,08104		
Anne Denetim					
Çalışmıyor	263	11,8555	1,47305		
Devlet memuru	11	12,0909	1,22103		
Yönetici	3	11,0000	1,73205		
İşçi	115	11,9130	1,49599		
Esnaf/Tüccar	15	11,5333	1,40746	,499	,835
Doktor/Hemşire	3	12,3333	2,08167		
Emekli	4	12,2500	2,50000		
Diğer	10	12,3000	1,88856		
Toplam	424	11,8774	1,49041		

ANOVA analizi sonucunda elde edilen tabloya göre, annenin mesleğinin herhangi bir değişken üzerinde anlamlı bir etkisi yoktur.

Tablo 21: Babanın Mesleği ile Anne Tutumları Arasındaki İlişki

	N	Ortalama	Std. Sapma	F	p	Fark
Anne Kabul İlgisi						
Çalışmıyor	7	12,4286	1,27242			
Devlet memuru	18	13,5000	1,33945			
Yönetici	19	13,1579	1,01451			
İşçi	254	13,4055	1,39058			
Esnaf/Tüccar	84	13,1071	1,30816	1,142	,333	
Mühendis/Mimar	6	13,0000	,89443			
Doktor/Hemşire	2	12,5000	,70711			
Emekli	18	12,8889	1,74521			
Diğer	16	13,3125	1,49304			
Toplam	424	13,2877	1,37256			
Anne Psikolojik Özerklik						
Çalışmıyor	7	9,5714	1,13389			
Devlet memuru	18	10,1111	,83235			
Yönetici	19	10,0000	,74536			
İşçi	254	9,5236	1,11999			
Esnaf/Tüccar	84	9,7024	1,08417	2,138	,031	4<2
Mühendis/Mimar	6	10,5000	,54772			4<6
Doktor/Hemşire	2	11,0000	0,00000			
Emekli	18	9,7778	1,00326			
Diğer	16	9,8750	,88506			
Toplam	424	9,6509	1,08104			
Anne Denetim						
Çalışmıyor	7	10,8571	1,06904			
Devlet memuru	18	12,3333	1,45521			
Yönetici	19	12,0000	1,24722			
İşçi	254	11,8583	1,49161			
Esnaf/Tüccar	84	11,8452	1,57919	,705	,687	
Mühendis/Mimar	6	11,8333	1,16905			
Doktor/Hemşire	2	12,5000	3,53553			
Emekli	18	11,9444	1,69679			
Diğer	16	12,0000	1,09545			
Toplam	424	11,8774	1,49041			

ANOVA analizi sonucunda elde edilen tabloya göre, babanın mesleğinin psikolojik özerklik değişkeni üzerinde anlamlı bir etkisi vardır. Değişkende, babası işçi olanların ortalaması babası devlet memuru ve mühendis/mimar olanların ortalamalarından anlamlı bir biçimde düşüktür.

Tablo 22: Maddi Gelir ile Anne Tutumları Arasındaki İlişki

	N	Ortalama	Std. Sapma	F	P
Anne Kabul İlgisi					
Düşük	15	12,8667	1,99523		
Ortanın altında	36	13,5833	1,62788		
Orta	217	13,3963	1,39097	1,843	,120
Orta üstü	108	13,0741	1,20516		
Yüksek	48	13,1875	1,14216		
Toplam	424	13,2877	1,37256		
Anne Psikolojik Özerklik					
Düşük	15	9,0667	,96115		
Ortanın altında	36	9,3611	1,24563		
Orta	217	9,6682	1,10577	2,272	,061
Orta üstü	108	9,7037	,98834		
Yüksek	48	9,8542	1,01036		
Toplam	424	9,6509	1,08104		
Anne Denetim					
Düşük	15	11,8000	1,47358		
Ortanın altında	36	11,3889	1,45951		
Orta	217	12,0092	1,50305	1,695	,150
Orta üstü	108	11,7407	1,52469		
Yüksek	48	11,9792	1,32873		
Toplam	424	11,8774	1,49041		

ANOVA analizi sonucunda elde edilen tabloya göre, maddi gelirin herhangi bir değişken üzerinde anlamlı bir etkisi yoktur.

5.4.2. Katılımcı Grubunun Özellikleri İle Baba Tutumları Arasındaki İlişkilere Yönelik Testler

Tablo 23: Sınıf ile Baba Tutumları Arasındaki İlişki

	N	Ortalama	Std. Sapma	F	P
Baba Kabul İlgisi					
4	201	13,9502	1,73710	,265	,018
5	223	13,5695	1,55191		
Baba Psikolojik Özerklik					
4	201	10,0000	1,69411	1,018	,843
5	223	10,0269	1,06509		
Baba Denetim					
4	201	12,2935	1,46915	,136	,521
5	223	12,3857	1,47782		

T-test analizi sonucunda elde edilen tabloya göre, sınıfın kabul ilgi değişkeni üzerinde anlamlı bir etkisi vardır.

Tablo 24: Cinsiyet ile Baba Tutumları Arasındaki İlişki

	N	Ortalama	Std. Sapma	F	P
Baba Kabul İlgi				17,793	,003
Kız	227	13,9780	1,41873		
Erkek	197	13,4873	1,85332		
Baba Psikolojik Özerklik				1,603	,453
Kız	227	10,0617	1,05834		
Erkek	197	9,9594	1,70784		
Baba Denetim				8,303	,000
Kız	227	12,6256	1,29528		
Erkek	197	12,0152	1,59552		

T-test analizi sonucunda elde edilen tabloya göre, cinsiyetin baba kabul ilgi ve denetim üzerinde anlamlı bir etkisi vardır. Her iki değişkeninde de kızların ortalaması erkeklerden daha yüksektir.

Tablo 25: Kardeş Sayısı ile Baba Tutumları Arasındaki İlişki

	N	Ortalama	Std. Sapma	F	p	Fark
Baba Kabul İlgi						
1	54	13,8148	1,34689			
2	180	13,6111	1,63204			
3	109	13,7798	1,60068			
4	55	13,8909	1,59481	1,139	,339	
5	15	14,4667	2,35635			
6	4	12,7500	1,70783			
7	7	14,2857	3,19970			
Toplam	424	13,7500	1,65135			
Baba Psikolojik Özerklik						
1	54	10,2593	1,01285			
2	180	9,8944	1,00556			1<7
3	109	9,9174	1,16371			2<7
4	55	9,9636	1,08804	5,821	,000	3<7
5	15	10,0667	1,22280			4<7
6	4	10,2500	1,25831			5<7
7	7	12,8571	6,96248			6<7
Toplam	424	10,0142	1,39733			
Baba Denetim						
1	54	12,7037	1,20736			
2	180	12,2389	1,38775			
3	109	12,2936	1,56526			
4	55	12,4364	1,31605	1,543	,162	
5	15	12,7333	2,01660			
6	4	12,5000	1,00000			
7	7	11,2857	3,09377			
Toplam	424	12,3420	1,47269			

ANOVA analizi sonucunda elde edilen tabloya göre, kardeş sayısının baba psikolojik özerkliği değişkeni üzerinde anlamlı bir etkisi vardır. Bu değişkende, bir, iki, üç, dört, beş ve altı kardeş olan katılımcıların her birinin ortalaması yedi kardeş olan katılımcıların ortalamasından anlamlı bir biçimde düşüktür.

Tablo 26: Ailedeki Kaçınıcı Çocuk Olma ile Baba Tutumları Arasındaki İlişki

	N	Ortalama	Std. Sapma	F	p	Fark
Baba Kabul İlgisi						
1	203	13,6207	1,52827			
2	109	13,6330	1,55552			
3	68	14,1471	1,73863			
4	23	13,6522	1,49571			
5	12	14,4167	2,71221	1,923	,076	
6	3	13,3333	1,52753			
7	6	15,0000	3,22490			
Toplam	424	13,7500	1,65135			
Baba Psikolojik Özerklik						
1	203	10,0542	1,09545			
2	109	9,8073	,94748			1<7
3	68	9,9706	1,22134			2<7
4	23	10,0435	1,02151			3<7
5	12	9,7500	,96531	6,027	,000	4<7
6	3	10,3333	1,52753			5<7
7	6	13,1667	7,52108			6<7
Toplam	424	10,0142	1,39733			
Baba Denetim						
1	203	12,3300	1,48405			
2	109	12,1193	1,19199			
3	68	12,7059	1,45642			
4	23	12,3913	1,43777			
5	12	12,7500	2,13733	1,528	,168	
6	3	11,3333	2,88675			
7	6	12,1667	2,99444			
Toplam	424	12,3420	1,47269			

ANOVA analizi sonucunda elde edilen tabloya göre, ailedeki kaçınıcı çocuk olma durumunun baba psikolojik özerkliği üzerinde anlamlı bir etkisi vardır. Bu değişkende, bir, iki, üç, dört, beş ve altı kardeş olan katılımcıların her birinin ortalaması yedi kardeş olan katılımcıların ortalamasından anlamlı bir biçimde düşüktür.

Tablo 27: Anne Yaşı ile Baba Tutumları Arasındaki İlişki

	N	Ortalama	Std. Sapma	F	P
Baba Kabul İlgi					
25-30	50	13,4400	1,52744		
31-35	149	13,8792	1,71209		
36-40	149	13,6577	1,51467	1,209	,306
41 ve üzeri	76	13,8816	1,84728		
Toplam	424	13,7500	1,65135		
Baba Psikolojik Özerklik					
25-30	50	10,0400	1,27711		
31-35	149	9,9933	1,09357		
36-40	149	10,1208	1,77411	,750	,523
41 ve üzeri	76	9,8289	1,14761		
Toplam	424	10,0142	1,39733		
Baba Denetim					
25-30	50	12,1600	1,53011		
31-35	149	12,4362	1,30654		
36-40	149	12,3087	1,42800	,482	,695
41 ve üzeri	76	12,3421	1,80778		
Toplam	424	12,3420	1,47269		

ANOVA analizi sonucunda elde edilen tabloya göre, annenin yaşının herhangi bir değişken üzerinde anlamlı bir etkisi yoktur.

Tablo 28: Baba Yaşı ile Baba Tutumları Arasındaki İlişki

	N	Ortalama	Std. Sapma	F	P
Baba Kabul İlgi					
31-35	67	13,8358	1,66603		
36-40	181	13,7017	1,60881		
41-45	103	13,8544	1,54924	,348	,791
46 ve üzeri	73	13,6438	1,88834		
Toplam	424	13,7500	1,65135		
Baba Psikolojik Özerklik					
31-35	67	10,0448	1,27247		
36-40	181	9,9779	1,04326		
41-45	103	9,8738	1,06347	1,241	,294
46 ve üzeri	73	10,2740	2,35856		
Toplam	424	10,0142	1,39733		
Baba Denetim					
31-35	67	12,4925	1,48092		
36-40	181	12,2541	1,33814		
41-45	103	12,4563	1,48044	,728	,535
46 ve üzeri	73	12,2603	1,75616		
Toplam	424	12,3420	1,47269		

ANOVA analizi sonucunda elde edilen tabloya göre, babanın yaşının herhangi bir değişken üzerinde anlamlı bir etkisi yoktur.

Tablo 29: Anne Babanın Durumu ile Baba Tutumları Arasındaki İlişki

	N	Ortalama	Std. Sapma	F	p	Fark
Baba Kabul İlgisi						
Evliler ve birlikte yaşıyorlar	402	13,6716	1,54295			
Evliler ayrı yaşıyorlar	2	14,5000	,70711	9,258	,000	1<3
Boşandılar	20	15,2500	2,80741			
Toplam	424	13,7500	1,65135			
Baba Psikolojik Özerklik						
Evliler ve birlikte yaşıyorlar	402	9,9900	1,35841			
Evliler ayrı yaşıyorlar	2	10,5000	,70711	1,154	,316	
Boşandılar	20	10,4500	2,06410			
Toplam	424	10,0142	1,39733			
Baba Denetim						
Evliler ve birlikte yaşıyorlar	402	12,3085	1,44194			
Evliler ayrı yaşıyorlar	2	13,5000	,70711	2,170	,115	
Boşandılar	20	12,9000	1,97084			
Toplam	424	12,3420	1,47269			

ANOVA analizi sonucunda elde edilen tabloya göre, baba yaşının kabul ilgi değişkeni üzerinde anlamlı bir etkisi vardır. Bu değişkende, anne babası evli ve birlikte yaşayan katılımcıların ortalaması, anne babası boşanmış olan katılımcıların ortalamasından anlamlı bir biçimde düşüktür.

Tablo 30: Annenin Eğitimi ile Baba Tutumları Arasındaki İlişki

	N	Ortalama	Std. Sapma	F	p	Fark
Baba Kabul İlgisi						
Okur yazar değil	4	15,7500	2,87228			2<1
Okur yazar	15	13,7333	2,43389			3<1
İlkokul mezunu	144	13,9444	1,72913			4<1
Ortaokul mezunu	113	13,4690	1,44587	2,270	,047	5<1
Lise mezunu	118	13,7288	1,54511			6<1
Üniversite mezunu	30	13,7000	1,60065			4<3
Toplam	424	13,7500	1,65135			
Baba Psikolojik Özerklik						
Okur yazar değil	4	11,0000	2,58199			
Okur yazar	15	11,1333	4,73387			3<2
İlkokul mezunu	144	9,9722	1,13399			4<2
Ortaokul mezunu	113	9,7788	1,01537	3,167	,008	5<2
Lise mezunu	118	10,0932	1,09378			6<2
Üniversite mezunu	30	10,1000	,88474			
Toplam	424	10,0142	1,39733			
Baba Denetim						
Okur yazar değil	4	12,2500	2,50000			
Okur yazar	15	12,5333	2,29492			
İlkokul mezunu	144	12,3681	1,51333			
Ortaokul mezunu	113	12,1150	1,34132	,900	,481	
Lise mezunu	118	12,5085	1,39441			
Üniversite mezunu	30	12,3333	1,42232			
Toplam	424	12,3420	1,47269			

ANOVA analizi sonucunda elde edilen tabloya göre, annenin eğitiminin kabul ilgi ve psikolojik özerklik değişkenleri üzerinde anlamlı bir etkisi vardır. Kabul ilgi değişkeninde, annesi okuryazar olmayanların ortalaması okuryazar, ilkokul mezunu, ortaokul mezunu, lise mezunu ve üniversite mezunu olanların ortalamalarından anlamlı bir biçimde yüksek; ilkokul mezunu olanların ortalaması ortaokul mezunu olanların ortalamasından anlamlı bir biçimde yüksektir. Psikolojik özerklik değişkeninde annesi okuryazar olanların ortalaması, annesi ilkokulmezunu, ortaokul mezunu, lise mezunu ve üniversite mezunu olanların ortalamalarından anlamlı bir biçimde yüksektir.

Tablo 31:Annenin Mesleği ile Baba Tutumları Arasındaki İlişki

	N	Ortalama	Std. Sapma	F	P
Baba Kabul İlgi					
Çalışmıyor	263	13,6464	1,59928		
Devlet memuru	11	13,4545	1,29334		
Yönetici	3	14,0000	2,00000		
İşçi	115	13,9130	1,77983		
Esnaf/Tüccar	15	14,0667	1,48645	,952	,466
Doktor/Hemşire	3	14,0000	1,00000		
Emekli	4	13,0000	1,15470		
Diğer	10	14,6000	2,17051		
Toplam	424	13,7500	1,65135		
Baba Psikolojik Özerklik					
Çalışmıyor	263	9,9848	1,52828		
Devlet memuru	11	9,9091	1,22103		
Yönetici	3	10,0000	0,00000		
İşçi	115	10,0783	1,17837		
Esnaf/Tüccar	15	10,0000	,92582	,244	,974
Doktor/Hemşire	3	10,0000	1,00000		
Emekli	4	9,5000	1,29099		
Diğer	10	10,4000	1,42984		
Toplam	424	10,0142	1,39733		
Baba Denetim					
Çalışmıyor	263	12,2471	1,45274		
Devlet memuru	11	12,5455	1,43970		
Yönetici	3	11,3333	1,15470		
İşçi	115	12,4870	1,50651		
Esnaf/Tüccar	15	12,5333	1,35576	,868	,532
Doktor/Hemşire	3	12,3333	2,08167		
Emekli	4	12,2500	2,50000		
Diğer	10	13,0000	1,33333		
Toplam	424	12,3420	1,47269		

ANOVA analizi sonucunda elde edilen tabloya göre, annenin mesleğinin herhangi bir değişken üzerinde anlamlı bir etkisi yoktur.

Tablo 32: Babanın Mesleği ile Baba Tutumları Arasındaki İlişki

	N	Ortalama	Std. Sapma	F	p	Fark
Baba Kabul İlgi						
Çalışmıyor	7	13,5714	1,71825			
Devlet memuru	18	13,6667	1,18818			
Yönetici	19	13,3684	1,06513			
İşçi	254	13,7323	1,64641			
Esnaf/Tüccar	84	13,8690	1,80214	,405	,918	
Mühendis/Mimar	6	13,8333	1,47196			
Doktor/Hemşire	2	12,5000	,70711			
Emekli	18	14,0000	2,19625			
Diğer	16	13,8750	1,50000			
Toplam	424	13,7500	1,65135			
Baba Psikolojik Özerklik						
Çalışmıyor	7	10,1429	2,03540			
Devlet memuru	18	10,0000	,59409			
Yönetici	19	10,0526	,97032			2<8
İşçi	254	9,8819	1,03774			3<8
Esnaf/Tüccar	84	10,0119	1,20735	2,506	,011	4<8
Mühendis/Mimar	6	11,0000	,89443			5<8
Doktor/Hemşire	2	10,5000	,70711			9<8
Emekli	18	11,2222	4,37312			
Diğer	16	10,2500	1,06458			
Toplam	424	10,0142	1,39733			
Baba Denetim						
Çalışmıyor	7	12,2857	1,79947			
Devlet memuru	18	12,3889	1,57700			
Yönetici	19	12,1579	1,21395			
İşçi	254	12,3228	1,50037			
Esnaf/Tüccar	84	12,3929	1,35342	,336	,952	
Mühendis/Mimar	6	13,1667	,98319			
Doktor/Hemşire	2	12,0000	2,82843			
Emekli	18	12,4444	1,82216			
Diğer	16	12,1875	1,47054			
Toplam	424	12,3420	1,47269			

ANOVA analizi sonucunda elde edilen tabloya göre, babanın mesleğinin psikolojik özerklik değişkeni üzerinde anlamlı bir etkisi vardır. Bu değişkende, babası devlet memuru, yönetici, işçi, diğer meslek sahibi olanların her birinin ortalaması emekli olanların ortalamasından anlamlı bir biçimde düşüktür.

Tablo 33: Maddi Gelirile Baba Tutumları Arasındaki İlişki

	N	Ortalama	Std. Sapma	F	p	Fark
Baba Kabul İlgisi						
Düşük	15	15,0000	2,59119			
Ortanın altında	36	13,9167	1,93280			2<1
Orta	217	13,7097	1,63683	2,457	,045	3<1
Orta üstü	108	13,6481	1,48711			4<1
Yüksek	48	13,6458	1,36038			5<1
Toplam	424	13,7500	1,65135			
Baba Psikolojik Özerklik						
Düşük	15	9,9333	1,62422			
Ortanın altında	36	9,9444	1,19390			
Orta	217	10,0968	1,65966	,561	,691	
Orta üstü	108	9,8611	,96149			
Yüksek	48	10,0625	,93185			
Toplam	424	10,0142	1,39733			
Baba Denetim						
Düşük	15	12,2667	1,16292			
Ortanın altında	36	12,3333	1,45406			
Orta	217	12,4332	1,46136	1,171	,323	
Orta üstü	108	12,0926	1,64934			
Yüksek	48	12,5208	1,14835			
Toplam	424	12,3420	1,47269			

ANOVA analizi sonucunda elde edilen tabloya göre, maddi gelirin kabul ilgi değişkeni üzerinde anlamlı bir etkisi vardır. Bu değişkende, ortanın altında, orta, ortanın üstünde ve yüksek geliri olanların her birinin ortalaması düşük geliri olanların ortalamasından anlamlı bir biçimde düşüktür.

5.4.3. Katılımcı Grubunun Özellikleri İle Benlik Saygısı Arasındaki İlişkilere

Yönelik Testler

Tablo 34:Sınıf ile Benlik Saygısı Arasındaki İlişki

	N	Ortalama	Std. Sapma	F	P
Benlik Saygısı				2,033	,763
4	201	38,3035	3,00706		
5	223	38,4529	3,41648		

T-test analizi sonucunda elde edilen tabloya göre, sınıfın benlik saygısı değişkeni üzerinde anlamlı bir etkisi yoktur.

Tablo 35:Cinsiyet ile Benlik Saygısı Arasındaki İlişki

	N	Ortalama	Std. Sapma	F	P
Benlik Saygısı				5,897	,000
Kız	227	39,2115	2,85943		
Erkek	197	37,4264	3,36411		

T-test analizi sonucunda elde edilen tabloya göre, cinsiyetin benlik saygısı değişkeni üzerinde anlamlı bir etkisi vardır. Değişkende, kızların ortalaması erkeklerin ortalamasından daha yüksektir.

Tablo 36:Kardeş Sayısı ile Benlik Saygısı Arasındaki İlişki

	N	Ortalama	Std. Sapma	F	P
Benlik Saygısı					
1	54	38,6296	3,21727		
2	180	38,4278	3,37263		
3	109	37,9266	3,02063		
4	55	38,7636	3,02437	,673	,672
5	15	38,5333	2,99682		
6	4	39,7500	5,37742		
7	7	38,2857	3,72891		
Toplam	424	38,3821	3,22597		

ANOVA analizi sonucunda elde edilen tabloya göre, kardeş sayısının benlik saygısı değişkeni üzerinde anlamlı bir etkisi yoktur.

Tablo 37:Ailedeki Kaçınçlı Çocuk ile Benlik Saygısı Arasındaki İlişki

	N	Ortalama	Std. Sapma	F	P
Benlik Saygısı					
1	203	38,0690	3,18492		
2	109	38,5413	3,50537		
3	68	38,9118	2,75754		
4	23	39,0000	3,34392	1,117	,352
5	12	37,5833	3,20393		
6	3	40,3333	2,51661		
7	6	38,3333	3,88158		
Toplam	424	38,3821	3,22597		

ANOVA analizi sonucunda elde edilen tabloya göre, ailedeki kaçınıcı çocuk durumunun benlik saygısı değişkeni üzerinde anlamlı bir etkisi yoktur.

Tablo 38:Annenin Yaşı ile Benlik Saygısı Arasındaki İlişki

	N	Ortalama	Std. Sapma	F	P
Benlik Saygısı					
25-30	50	37,7400	3,26271		
31-35	149	38,5436	3,15904		
36-40	149	38,2550	3,48579	1,170	,321
41 ve üzeri	76	38,7368	2,75375		
Toplam	424	38,3821	3,22597		

ANOVA analizi sonucunda elde edilen tabloya göre, annenin yaşının benlik saygısı değişkeni üzerinde anlamlı bir etkisi yoktur.

Tablo 39:Babanın Yaşı ile Benlik Saygısı Arasındaki İlişki

	N	Ortalama	Std. Sapma	F	P
Benlik Saygısı					
31-35	67	37,6269	3,03433		
36-40	181	38,3149	3,34419		
41-45	103	38,8155	3,26222	2,029	,109
46 ve üzeri	73	38,6301	2,96511		
Toplam	424	38,3821	3,22597		

ANOVA analizi sonucunda elde edilen tabloya göre, babanın yaşının benlik saygısı değişkeni üzerinde anlamlı bir etkisi yoktur.

Tablo 40:Anne Babanın Durumu ile Benlik Saygısı Arasındaki İlişki

	N	Ortalama	Std. Sapma	F	P
Benlik Saygısı					
Evliler ve birlikte yaşıyorlar	402	38,3657	3,23835		
Evliler ayrı yaşıyorlar	2	40,0000	2,82843	,283	,754
Boşandılar	20	38,5500	3,10305		
Toplam	424	38,3821	3,22597		

ANOVA analizi sonucunda elde edilen tabloya göre, anne babanın durumunun benlik saygısı değişkeni üzerinde anlamlı bir etkisi yoktur.

Tablo 41:Annenin Eğitimi ile Benlik Saygısı Arasındaki İlişki

	N	Ortalama	Std. Sapma	F	P
Benlik Saygısı					
Okur yazar değil	4	38,2500	4,64579		
Okur yazar	15	37,4000	2,44365		
İlkokul mezunu	144	38,3542	3,17435		
Ortaokul mezunu	113	38,0708	3,58996	1,288	,268
Lise mezunu	118	38,5593	3,03693		
Üniversite mezunu	30	39,5000	2,77613		
Toplam	424	38,3821	3,22597		

ANOVA analizi sonucunda elde edilen tabloya göre, annenin eğitiminin benlik saygısı değişkeni üzerinde anlamlı bir etkisi yoktur.

Tablo 42:Annenin Mesleği ile Benlik Saygısı Arasındaki İlişki

	N	Ortalama	Std. Sapma	F	P
Benlik Saygısı					
Çalışmıyor	263	38,3802	3,18272		
Devlet memuru	11	39,1818	3,97034		
Yönetici	3	37,6667	3,05505		
İşçi	115	38,4696	3,22904		
Esnaf/Tüccar	15	37,7333	2,71153	,367	,921
Doktor/Hemşire	3	38,0000	4,35890		
Emekli	4	36,7500	4,11299		
Diğer	10	38,5000	4,27525		
Toplam	424	38,3821	3,22597		

ANOVA analizi sonucunda elde edilen tabloya göre, annenin mesleğinin benlik saygısı değişkeni üzerinde anlamlı bir etkisi yoktur.

Tablo 43: Babanın Mesleği ile Benlik Saygısı Arasındaki İlişki

	N	Ortalama	Std. Sapma	F	P
Benlik Saygısı					
Çalışmıyor	7	37,7143	2,13809		
Devlet memuru	18	40,0556	2,60028		
Yönetici	19	39,8421	3,04162		
İşçi	254	38,3307	3,21571		
Esnaf/Tüccar	84	38,0476	3,52924	1,380	,203
Mühendis/Mimar	6	38,6667	2,73252		
Doktor/Hemşire	2	38,0000	4,24264		
Emekli	18	38,3333	2,76533		
Diğer	16	37,6250	3,09570		
Toplam	424	38,3821	3,22597		

ANOVA analizi sonucunda elde edilen tabloya göre, babanın mesleğinin benlik saygısı değişkeni üzerinde anlamlı bir etkisi yoktur.

Tablo 44: Maddi Gelir ile Benlik Saygısı Arasındaki İlişki

	N	Ortalama	Std. Sapma	F	P
Benlik Saygısı					
Düşük	15	38,0000	2,75162		
Ortanın altında	36	37,1667	2,65653		
Orta	217	38,5622	3,20258	1,589	,176
Orta üstü	108	38,3611	3,65180		
Yüksek	48	38,6458	2,69349		
Toplam	424	38,3821	3,22597		

ANOVA analizi sonucunda elde edilen tabloya göre, maddi gelirin benlik saygısı değişkeni üzerinde anlamlı bir etkisi yoktur.

5.4.4. Katılımcı Grubunun Özellikleri İle Utangaçlık Arasındaki İlişkilere Yönelik Testler

Tablo 45: Sınıf ile Utangaçlık Arasındaki İlişki

	N	Ortalama	Std. Sapma	F	P
Utangaçlık					
4	201	38,3035	3,00706	6,032	,763
5	223	38,4529	3,41648		

T-test analizi sonucunda elde edilen tabloya göre, sınıfın utangaçlık değişkeni üzerinde anlamlı bir etkisi yoktur.

Tablo 46:Cinsiyet ile Utangaçlık Arasındaki İlişki

	N	Ortalama	Std. Sapma	F	P
Utangaçlık					
Kız	227	24,3084	7,90609	,389	,055
Erkek	197	22,7868	8,36814		

T-test analizi sonucunda elde edilen tabloya göre, cinsiyetin utangaçlık değişkeni üzerinde anlamlı bir etkisi yoktur.

Tablo 47:Kardeş Sayısı ile Utangaçlık Arasındaki İlişki

	N	Ortalama	Std. Sapma	F	P
Utangaçlık					
1	54	22,7407	8,72036		
2	180	22,9500	8,39345		
3	109	23,9908	7,65881		
4	55	24,2727	8,06789		
5	15	25,2000	7,80293	1,405	,211
6	4	31,2500	4,99166		
7	7	27,8571	4,48808		
Toplam	424	23,6014	8,14984		

ANOVA analizi sonucunda elde edilen tabloya göre, kardeş sayısının utangaçlık değişkeni üzerinde anlamlı bir etkisi yoktur.

Tablo 48:Ailedeki Kaçınıcı Çocuk ile Utangaçlık Arasındaki İlişki

	N	Ortalama	Std. Sapma	F	P
Utangaçlık					
1	203	23,3892	8,66947		
2	109	23,1560	8,08196		
3	68	23,6765	7,18506		
4	23	24,4348	7,48226		
5	12	26,9167	7,64506	,658	,684
6	3	26,6667	4,04145		
7	6	26,6667	6,77249		
Toplam	424	23,6014	8,14984		

ANOVA analizi sonucunda elde edilen tabloya göre, ailedeki kaçıncı çocuk olma durumunun utangaçlık değişkeni üzerinde anlamlı bir etkisi yoktur.

Tablo 49: Annenin Yaşı ile Utangaçlık Arasındaki İlişki

	N	Ortalama	Std. Sapma	F	P
Utangaçlık					
25-30	50	24,7000	9,12330		
31-35	149	23,5302	8,68951		
36-40	149	22,9396	7,45457	,828	,479
41 ve üzeri	76	24,3158	7,70491		
Toplam	424	23,6014	8,14984		

ANOVA analizi sonucunda elde edilen tabloya göre, annenin yaşının utangaçlık değişkeni üzerinde anlamlı bir etkisi yoktur.

Tablo 50: Babanın Yaşı ile Utangaçlık Arasındaki İlişki

	N	Ortalama	Std. Sapma	F	P
Utangaçlık					
31-35	67	24,2537	9,60483		
36-40	181	23,8287	8,08486		
41-45	103	23,0194	7,84654	,406	,749
46 ve üzeri	73	23,2603	7,34096		
Toplam	424	23,6014	8,14984		

ANOVA analizi sonucunda elde edilen tabloya göre, babanın yaşının utangaçlık değişkeni üzerinde anlamlı bir etkisi yoktur.

Tablo 51: Anne-Babanın Durumu ile Utangaçlık Arasındaki İlişki

	N	Ortalama	Std. Sapma	F	P
Utangaçlık					
Evliler ve birlikte yaşıyorlar	402	23,6318	8,05522		
Evliler ayrı yaşıyorlar	2	20,5000	9,19239	,161	,852
Boşandılar	20	23,3000	10,18306		
Toplam	424	23,6014	8,14984		

ANOVA analizi sonucunda elde edilen tabloya göre, anne babanın durumunun utangaçlık değişkeni üzerinde anlamlı bir etkisi yoktur.

Tablo 52: Annenin Eğitimi ile Utangaçlık Arasındaki İlişki

	N	Ortalama	Std. Sapma	F	P
Utangaçlık					
Okur yazar değil	4	31,2500	1,89297		
Okur yazar	15	24,6667	5,42042		
İlkokul mezunu	144	23,3194	8,08491		
Ortaokul mezunu	113	23,4425	8,57627	,809	,544
Lise mezunu	118	23,7542	8,17222		
Üniversite mezunu	30	23,4000	8,31534		
Toplam	424	23,6014	8,14984		

ANOVA analizi sonucunda elde edilen tabloya göre, annenin eğitiminin utangaçlık değişkeni üzerinde anlamlı bir etkisi yoktur.

Tablo 53: Annenin Mesleği ile Utangaçlık Arasındaki İlişki

	N	Ortalama	Std. Sapma	F	P
Utangaçlık					
Çalışmıyor	263	23,5399	8,10554		
Devlet memuru	11	24,2727	10,85441		
Yönetici	3	31,0000	12,28821		
İşçi	115	23,0000	8,06987		
Esnaf/Tüccar	15	26,2000	5,89431	1,297	,250
Doktor/Hemşire	3	21,6667	1,52753		
Emekli	4	31,7500	6,44851		
Diğer	10	22,6000	9,20386		
Toplam	424	23,6014	8,14984		

ANOVA analizi sonucunda elde edilen tabloya göre, annenin mesleğinin utangaçlık değişkeni üzerinde anlamlı bir etkisi yoktur.

Tablo 54: Babanın Mesleği ile Utangaçlık Arasındaki İlişki

	N	Ortalama	Std. Sapma	F	P
Utangaçlık					
Çalışmıyor	7	28,1429	5,08031		
Devlet memuru	18	23,8333	5,76245		
Yönetici	19	24,1579	10,54758		
İşçi	254	23,3858	8,50998		
Esnaf/Tüccar	84	23,9286	7,70665	,512	,847
Mühendis/Mimar	6	23,8333	8,30462		
Doktor/Hemşire	2	16,5000	7,77817		
Emekli	18	23,5000	7,46955		
Diğer	16	23,3125	5,73549		
Toplam	424	23,6014	8,14984		

ANOVA analizi sonucunda elde edilen tabloya göre, babanın mesleğinin utangaçlık değişkeni üzerinde anlamlı bir etkisi yoktur.

Tablo 55: Maddi Gelir ile Utangaçlık Arasındaki İlişki

	N	Ortalama	Std. Sapma	F	P
Utangaçlık					
Düşük	15	25,8667	11,53174		
Ortanın altında	36	25,9167	7,33826		
Orta	217	23,1060	7,84177	1,267	,282
Orta üstü	108	23,7222	8,27657		
Yüksek	48	23,1250	8,50688		
Toplam	424	23,6014	8,14984		

ANOVA analizi sonucunda elde edilen tabloya göre, maddi gelirin utangaçlık değişkeni üzerinde anlamlı bir etkisi yoktur.

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu çalışmanın amacı; 9-10-11 yaş çocuklarda anne baba tarafından ortaya koyulan tutumların, çocuğun utangaçlık ve benlik saygısı düzeyiyle olan ilişkisinin incelenmesidir. Çalışmada bunun yanı sıra, öğrencilerin utangaçlık ve benlik saygısı düzeyleri ile algıladıkları ana-baba tutumlarının bazı sosyodemografik değişkenlere göre farklılaşmasına da bakılmıştır. Bu amaçlar doğrultusunda oluşturulan araştırma sorularına, uygun olduğu düşünülen istatistiksel analizler ile yanıtlar aranmış ve bu doğrultuda ulaşılan bulgular, bu bölümde incelenen literatür ışığında tartışılmıştır.

Çalışmada 227 kız ve 197 erkek öğrenciden oluşan 424 kişilik örneklem kullanılmıştır. Ankete katılan öğrencilerin %45,3'ü 11 yaşında, %42'si 10 yaşında ve %12,7'si 9 yaşındadır. Öğrencilerin %47,4'ü 4.sınıfta eğitim görmekte iken %52,6'sı 5.sınıfta eğitim görmektedir.

Ankete katılan öğrencilerin %42,5'i 2 kardeş, %25,7'si 3 kardeş, %13'ü 4 kardeş, %3,5'i 5 kardeş, %0,9'u 6 kardeş ve %1,7'si 7 kardeşdir. Öğrencilerin %12,7'si ise tek çocuktur. Bu öğrencilerin %47,9'u ailesinin 1.çocuğu, %25,7'si ailesinin 2.çocuğu, %16'sı ailesinin 3.çocuğu, %5,4'ü ailesinin 4.çocuğu, %2,8'i ailesinin 5.çocuğu, %0,7'si ailesinin 6.çocuğu, %1,4'ü ailesinin 7.çocuğudur.

Gelir durumuna göre dağılım incelendiğinde %3,5'inin ailesinin maddi geliri düşük düzeyde, %8,5'inin ortanın altı düzeyde, %51,2'sinin orta düzeyde, %25,5'inin ortanın üstü düzeyde, %11,3'ünün yüksek düzeydedir.

Ankete katılan öğrencilerin %94,8'sinin anne babası evli ve birlikte yaşamakta iken %0,5'inin anne babası evli fakat ayrı yaşamaktadır. Ankete katılan öğrencilerin %4,7'sinin ise anne babası boşanmıştır. Öğrencilerin %98,8'inin annesi hayatta iken, %1,2'sinin annesi hayatta değildir. Bununla birlikte, %98,6'sının babası hayatta iken, %1,4'ünün babası hayatta değildir. Öğrencilerin %1,2'si annesinin, %0,9'u ise babasının üvey olduğunu bildirmiştir.

Ankete katılan öğrencilerin %3,5'inin annesi okuryazar iken, %0,9'unun annesi okuryazar değildir. Ankete katılanların %34'ünün annesi ilköğretim mezunu, %26,7'sinin

annesi ortaokul mezunu, %27,8'inin annesi lise mezunu ve %7,1'inin annesi üniversite mezunudur.

Ankete katılan öğrencilerin %0,2'sinin babası okuryazardır. %25,9'unun babası ilkokul mezunu, %23,6'sının babası ortaokul mezunu, %38,7'sinin babası lise mezunu ve %11,3'ünün babası üniversite mezunudur. Katılımcıların %0,2'sinin babası ise başka bir eğitim düzeyine sahiptir.

Ankete katılan öğrencilerin %2,6'sının annesi devlet memuru, %0,7'sinin annesi yönetici, %27,1'inin annesi işçi, %3,5'inin annesi esnaf ya da tüccar, %0,7'sinin annesi doktor ya da hemşire, %0,9'unun annesi emeklidir. Katılımcıların %2,4'ünün annesi bunlar dışında farklı bir işte çalışmaktadır. %62'sinin annesi ise çalışmamaktadır.

Ankete katılan öğrencilerin %4,2'sinin babası devlet memuru, %4,5'inin babası yönetici, %59,9'unun babası işçi, %19,8'inin babası esnaf ya da tüccar, %1,4'ünün babası mühendis ya da mimar, %0,5'inin babası doktor ya da hemşire, %4,2'sinin babası emeklidir. Katılımcıların %3,8'inin babası bunlar dışında farklı bir işte çalışmaktadır. %1,7'sinin babası ise çalışmamaktadır.

Hipotezlerin sınanması için yapılan regresyon analizleri sonucuna göre çocukların benlik saygısının hem anne hem de baba tutumları ile ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Anne tarafından sergilenen psikolojik özerklik ve denetim tutumları çocukların benlik saygısını artırmaktadır. Baba tarafından sergilenen denetim tutumu yine çocukların benlik saygısını artırmaktadır.

Kuzgun (1973) “ana baba tutumlarının kendini gerçekleştirme düzeyine etkisi” konulu araştırmasında, demokratik anne baba tutumunun, çocuğun kendini gerçekleştirme için en elverişli yaklaşım olduğu, otoriter tutumun ise, çocuğun kendini gerçekleştirmesini engellendiği sonucuna ulaşmıştır. Şimşek (2006) “duygusal zekânın, ana-baba tutumunun ve doğum sırasının tercih edilen liderlik tarzına etkisi” adlı araştırmasında, anne baba tutumlarının alt boyutlarıyla (demokratik, koruyucu, otoriter) beş duygusal zeka alt boyutu arasındaki ilişkiler anlamlı bulunmuştur. Demokratik tutum sergileyen ailelerde çocuğun öz farkındalığı, duygularının farkındalığı, empati kurma becerisi ve sosyal becerisi artmaktadır. Otoriter tutum arttıkça sosyal beceri,

duyguların farkında olma, kendinin farkında olma ve empati kurma becerileri azalmaktadır. Baldwin (1995) tarafından yapılan araştırmada, demokratik tutumun çocuğun kişilik gelişimi üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğu bulunmuştur. Bilal (1984) “demokratik ve otoriter olarak algılanan anne-baba tutumlarının çocukların uyum düzeylerine etkisi” konulu araştırmada, demokratik anne baba tutumu sergileyen ailelerin, otoriter tutum sergileyen ailelere göre sosyal uyum ve genel uyum düzeyleri yönünden daha elverişli koşullar ortaya koyacağı sonucuna ulaşılmıştır. Örgün (2000) “anne baba tutumları ile 8. sınıf ğrencilerinin benlik saygıları ve atılganlıkları arasındaki ilişki” konulu çalışmasında, demokratik aile ortamında yetiştiren çocukların benlik saygıları yüksek çıkarken, otoriter ve koruyucu-istekçi aile ortamında yetişen çocukların benlik saygıları düşük çıkmıştır. Torucu (1990) “gençlerin sosyoekonomik düzeyi ve ana- baba tutumlarındaki farklılıkların belirlenip benlik saygısına etkisinin araştırılıp karşılaştırılması” konulu araştırmada ise, demokratik tutumun benlik saygısını olumlu etkilediği, fakat otoriter tutum ve ilgisiz tutumun ise benlik saygısını olumsuz etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Anne baba tutumları ile benlik saygısı arasındaki ilişkiyi ele alan literatür genel olarak değerlendirildiğinde, araştırmamızdan elde edilen bulgular ile örtüştüğü söylenebilir.

Araştırmanın diğer hipotezleri olan anne baba tutumlarının utangaçlık düzeyi üzerindeki etkisini belirlemek üzere regresyon analizi yapılmıştır. Analiz sonuçlarına göre, çocuğun utangaçlık davranışı üzerinde anne baba tutumlarının etkisini incelemek üzere yapılan regresyon analizi sonucunda, ocuk utangalığının anne baba tutumları ile ilişkisinin olmadığı tespit edilmiştir.

İncelenen literatüre göre; demokratik anne baba tutumuyla yetiştirilen birey; temel güven duygusu gelişmiş, fikirlerini rahatça ifade edebilen, girişimci, sorumluluk alabilen, kendine ve diğer insanlara saygısı olan, kendini geliştirmeye, kendini gerçekleştirmeye ve yaratıcı fikirler üretmeye istekli bir bireydir (Kulaksızıoğlu, 2004). Kuzgun (1973), yaptığı araştırmada; demokratik ve otoriter olarak algılanan anababa tutumlarının genç yetişkin çağdaki bireylerin kendini gerçekleştirme düzeylerine etkisini araştırmıştır. Sonuç olarak; demokratik tutumun kendini gerçekleştirme düzeyini olumlu yönde etkilediğini; otoriter tutumun ise, kendini gerçekleştirmeyi engellediğini bulmuştur.

Demokratik tutumla yetiştirilen birey, anne ve babadan, ilgi ve şefkat görmektedir. Böyle bir tutumla, birey kabul edildiği mesajını alır. Kabul ise, bireyin kendi benliğine ilişkin olumlu algılamalar geliştirmesini sağlamaktadır (Çağdaş, 2001). 1965 yılında Medinnus' un yaptığı araştırmada, yüksek kendini kabul düzeyine sahip olan bireylerin ana-babalarını seven ve reddetmeyen ana-babalar olarak algıladıkları görülmektedir.

Dolayısıyla, demokratik anne baba tutumunu algılayan bireylerin kendini kabul düzeylerinin, kendini gerçekleştirme düzeylerinin ve özgüven seviyelerinin yüksek olması ve incelenenliteratüre göre yukarıda sayılan diğer tüm özelliklere sahip bireyler olmaları utangaçlık duygusunu diğer anne baba tutumlarını (otoriter ve koruyucu tutum) algılayan bireylere göre daha az yaşadıkları yönünde yorumlanabilir. Aynı zamanda; utangaçlık duygusunu yaşayan bireylerin kişilik özellikleri ile demokratik anne baba tutumunu algılayan bireylerin kişilik özellikleri birbirinden farklıdır. Utangaç bireyler, genel olarak konuşmayı başlatamazlar, göz iletişimi kuramazlar ve yumuşak konuşma eğilimi gösterirler. Ayrıca, utangaç kişilerin ricada bulunma, bir şeyi reddetme, eleştiride bulunma, olumlu veya olumsuz duygularını açığa vurabilme ve spontane olarak tepki verme gibi eylemlerde bulunmak için cesaretleri de bulunmamaktadır (Gökçe, 2002).

Kulaksızoğlu (2004), koruyucu anne baba tutumu ile yetiştirilen bireylerin, bağımsız bir birey olma sürecindeki çabalarının, daha çok çocuklarını kontrol altında tutmak isteyen ebeveynler tarafından engellendiğini belirtmektedir. Koruyucu tutumu benimsemiş ebeveynler, bireyin yetişme çağında, bağımlı bir kişilik geliştirmesine neden olmaktadır (Cüceloğlu, 2004). Bu tür aile ortamında yetişmiş bireylerde, ebeveynlerinin ilgi ve dikkatini her zaman üzerinde toplama ihtiyacı bulunmaktadır. Bu sebeple; sosyal ilişkilerinde sağlıklı bir tutuma sahip olmada zorluk yaşayan bireyler, aşırı ölçüde korunmuş olduklarından dolayı, her türlü hal ve her koşulda hoş görülmüş olduklarından dolayı bağımlı ilişkiler içinde girişkenlik yeteneklerini geliştirememektedirler. Bu tür bireylerin kendilerine olan güvenleri de yetersiz kalmaktadır (Eldeleklioğlu, 2004).

Özgüven' e göre (2001), anne ve babadan birisi ya da her ikisinin baskısı altında olan birey; sessiz, uslu, dürüst ve dikkatli olmasına karşılık; küskün, silik, çekingen, başkalarının etkisinde kolay kalabilen aşırı hassas bir yapıya sahip olabilmekte,

kendisini ortaya koyamayan bir kişilik geliştirebilmektedir. Otoriter tutumu benimsemiş anne-babanın yetiştirdiği birey; anne ve babanın otoriter kişiliğin temel nitelikleri olan katılık ve dogmatik düşünme tarzından dolayı anne-baba ile sözel iletişim kurmakta güçlük çekmektedir. Bu tür aile ortamında yetişen birey, duygu ve düşüncelerini açık bir şekilde ifade edememektedir (Kulaksızoğlu,2004).

Yapılan araştırma sonucuna göre 9-11 yaş aralığındaki çocuklarda utangaçlığın temel nedeninin anne-baba tutumları olmadığı ortaya çıkmıştır. 424 öğrencinin katılımı ile yapılan bu çalışmada sonuçlar bilimsel eşik olarak kabul edilen oranın altında bir seviyede, anne-baba tutumlarının çocukların utangaçlığına etki ettiği ortaya çıkmıştır. Araştırmamızda literatür ile örtüşmeyen bulgunun elde edilmesinin nedeninin katılımcı öğrencilerin yaş gruplarının küçük olması ve bu yaş grubunun özellikleri çerçevesinde anket sorularına kendi benliklerini yansıtan objektif yanıtlar verememeleri olduğu düşünülmektedir. Bununla birlikte bu yaşta çocuklarda utangaçlığın temel nedenleri olarak genetik ve çevresel faktörlerin anne-baba tutumlarından çok daha fazla etkili olduğu sonucuna da varılabilir. Bu yaş grubu okul çağında olduğu için anne-babadan ziyade öğretmenlerinden ve arkadaşlarının davranışlarından etkilenebilir. Bu yönde araştırmalar yapılabilir.

Araştırma bulgularına göre katılımcıların cinsiyeti ile hem anne hem de baba kabul ilgi ve denetim arasında anlamlı bir fark tespit edilmiştir. Her iki değişkeninde de kızların ortalaması erkeklerden daha yüksektir. Benzer şekilde Burt (1988)'a göre; kızlar anne-baba tutumundan erkeklere göre daha çok etkilenmektedir. Buna ek olarak; Sarı (2006), üniversite öğrencilerinin algıladıkları anne-baba tutumlarının benlik saygılarına etkilerini araştırdığı çalışmasında, kız üniversite öğrencilerinin anne-baba tutumlarını daha demokratik olarak algıladıklarını bulmuştur. İncelenen bu araştırma da, çalışmanın bulgularını destekler yöndedir.

Kardeş sayısı çocuk tarafından algılanan anne kabul ilgi ve denetim değişkenleri üzerinde anlamlı bir fark yaratmaktadır. Kabul ilgi değişkeninde, yedi kardeş olanların ortalaması bir, iki, üç, dört, beş ve altı kardeş olanların her birinin ortalamalarından anlamlı bir biçimde düşüktür. Denetim değişkeninde, yedi kardeş olanların ortalaması bir, iki, üç, dört, beş ve altı kardeş olanların her birinin ortalamalarından anlamlı bir biçimde düşük; iki kardeş olanların ortalaması 1 kardeş olanların ortalamasından

anlamli bir biçimde dūŖüktür. Bununla birlikte, kardeŖ sayısının algılanan baba psikolojik özerkliği deęiŖkeni üzerinde anlamli bir etkisi olduğu tespit edilmiŖtir. Bu deęiŖkende, bir, iki, üç, dört, beŖ ve altı kardeŖ olan katılımcıların her birinin ortalaması yedi kardeŖ olan katılımcıların ortalamasından anlamli bir biçimde dūŖüktür. Elde edilen bu bulgunun kalabalık ailelerde anne babaların çocuklarına yeterli ilgiyi gösterememesinden ya da ebeveynlik görevlerini icra ederken çocuklar arasında denge kuramamasından kaynaklandığı dūŖünülmektedir.

Katılımcı çocukların ailenin kaçıncı çocuğu olduğuna bağlı olarak algılanan anne kabul ilgi deęiŖkeni farklılaŖmaktadır. DeęiŖkende, birinci çocuk olanların ortalaması üçüncü ve beŖinci çocuk olanların ortalamalarından anlamli bir biçimde dūŖük; ikinci çocuk olanların ortalaması beŖinci çocuk olanların ortalamasından anlamli bir biçimde dūŖük ve yedinci çocuk olanların ortalaması birinci, ikinci, üçüncü, dördüncü ve beŖinci çocuk olanların ortalamalarından anlamli bir biçimde dūŖüktür. Bununla birlikte, ailenin kaçıncı çocuğu olma durumuna bağlı olarak algılanan baba psikolojik özerkliği farklılaŖmaktadır. Bu deęiŖkende, bir, iki, üç, dört, beŖ ve altı kardeŖ olan katılımcıların her birinin ortalaması yedi kardeŖ olan katılımcıların ortalamasından anlamli bir biçimde dūŖüktür. Genel olarak kendisinden büyük kardeŖi olan bireylerin algıladıkları anne baba tutumlarının diğerlerinden dūŖük olmasının, çocuk sayısının artması ile en küçük çocuklara gösterilen ilginin azalmasına bağlı olduğu dūŖünülmektedir.

Annenin yaŖı algılanan kabul ilgi deęiŖkeni üzerinde anlamli bir etki yaratmaktadır. DeęiŖkende, annesi 25-30 yaŖında olanların ortalaması annesi 36-40 ve 41 ve üzeri yaŖında olanların ortalamasından anlamli bir biçimde dūŖüktür. Babanın yaŖı ise algılanan anne tutumlarında herhangi bir farklılık yaratmamaktadır. Bununla birlikte algılanan baba tutumları üzerinde anne ve baba yaŖlarının herhangi bir etkisi tespit edilememiŖtir.

Babanın mesleği hem algılanan anne psikolojik özerklik hem de algılanan baba psikolojik özerklik deęiŖkenleri üzerinde anlamli etkiler yaratmaktadır. DeęiŖkenlerde, babası iŖçi olanların ortalaması babası devlet memuru ve mühendis/mimar olanların ortalamalarından anlamli bir biçimde dūŖüktür. Elde edilen bu bulgunun toplum doğrudan toplum içerisindeki statü farklılıklarına bağlı olduğu dūŖünülmektedir.

Katılımcı öğrencilerin cinsiyeti benlik saygısı değişkeni üzerinde anlamlı bir etki yaratmaktadır. Değişkende, kızların ortalaması erkeklerin ortalamasından daha yüksektir. Bununla birlikte, cinsiyetin utangaçlık üzerinde herhangi bir etkisi bulunamamıştır.

Araştırmadan elde edilen sonuçlar genel olarak değerlendirildiğinde özellikle benlik saygısının oluşmasında anne babanın etkin rolünün ortaya çıktığı gözlemlenmiştir. Bu bulgu dikkate alınarak, anne babaların çocuk gelişimi konusunda bilgilendirilmeleri tavsiye edilmektedir. Bu noktada, okuldaki rehber öğretmenleri öğrenci velilerine anne-baba tutumları konusunda bilgilendirme amaçlı seminer vermelidir. Daha geniş kapsamlı olacak şekilde belediyeler, öğrencilerin yaş düzeylerini dikkate alarak velilerine, uzman kişiler tarafından anne-baba tutumları hakkında eğitim seminerleri düzenlemelidir. Bu çalışmalar anne-baba okulu adı altında iki buçuk üç aylık süreçte de verilebilir. Rehber öğretmenler, anne-baba tutumunun çocuğana nasıl yansıdığı ve gelecekte çocukta nasıl bir etki yaratacağı konusunda, ailelerle birebir görüşerek bilgilendirme etkinlikleri düzenlemelidir.

Okulda rehber öğretmenleri tarafından öğrencilerin benlik saygısını artırmak için 10-12 hafta sürecek grup çalışmaları yapılabilir. Ayrıca bu grup çalışmaları İlçe Milli Eğitim Müdürleri tarafından uzman kişilere de yaptırılabilir. Bu çalışmaların hazırlanmasında uzman kişilerin yanısıra üniversitelerden de destek alınabilir.

Bu araştırmada sadece 9, 10 ve 11 yaş gurubunda öğrenciler üzerinde çalışılmıştır. Bundan sonraki araştırmalarda, daha üst yaş gruplarından öğrenciler ile çalışılabilir. Bununla birlikte, ileride yapılacak araştırmalara çocuk ve ebeveynler ile yapılacak ayrı görüşmelerin çıktıları eklenmek sureti ile bulgular desteklenebilir.

KAYNAKÇA

- Altıok, S. (2011).Üniversite Öğrencilerinin Utangaçlık ve Başa Çıkma Stratejileri İlişkilerinin İncelenmesi,*Yüksek Lisans Tezi*.Eskişehir: Osmangazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Amerikan Psikiyatri Birliği. (2001). *Psikiyatride Hastalıkların Tanımlaması ve Sınıflandırılması Elkitabı, DSM-IV-TR*. Ankara: Hekimler Yayını Birliği.
- Anthony, M. M. ve R. P. Swinson. (2000). *Phobic Disorders and Panic in Adults*. Washington: American Psychological Association.
- Arı, R. (1991). Üniversite Öğrencilerinin Atılganlıklarının Bazı Değişkenlere Göre Karşılaştırılması. *Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 5, 163-173.
- Asendorpf, J. (1990). *The Expression of Shyness and Embarrassment: Perspectives from Social Psychology*. England: Cambridge University Press.
- Atkinson, R L.,R. C. Atkinson, S. Edward vd. (2002). *Psikolojiye Giriş*. Yavuz Alogan (çev.), 2. Basım, Ankara: Arkadaş Yayınları.
- Balat, G. (2003). *Erken Çocuklukta Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar*. Ankara: Morpa Kültür Yayınları.
- Baldwin, A. L. (1995). *Behaviour and Development Childhood*. 2nd Edition. NewYork: The Diyder Pres.
- Bandura, A. (1982). Self-Efficacy in Human Agency.*American Psychologist*. 37.2, 122-147.
- Baran, G. (1989). On Yaş Çocuklarında Davranış Bozuklukları ile Benlik Kavramının Gelişimi Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu. (1998). *Aile İçinde ve Toplumsal Alanda Şiddet*. Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları 113.

- Baumrind, D. (1971). Harmonious Parents and Their Preschool Children. *Developmental Psychology*. 4.1, 99-102.
- Berk, L. E. (2000). Self and Social Understanding. *Child Development*. 93, 438-444.
- Bilal, G. (1984). Demokratik ve Otoriter Olarak Algılanan Anne-Baba Tutumlarının Çocukların Uyum Düzeylerine Etkisi, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bilal, G. (1984). Demokratik ve Otoriter Olarak Algılanan Anne-Baba Tutumlarının Çocukların Uyum Düzeylerine Etkisi, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bilgin, M. (2003). Bedensel ve Devinsel Gelişim. B. Yeşilyaprak (Ed.). *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi* içinde. 4. Basım. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Blanco, R. ve D. Bogacki. (1988). *Prescriptions for Children With Learning And Adjustment Problems*. Springfield, II.
- Bulut, S. N. ve S. Öztürk. (2007). Anne-Babası Boşanmış 9-13 Yaşlarındaki Çocuklar ile Aynı Yaş Grubundaki Anne-Babası Boşanmamış Çocukların Benlik Saygısı ile Kaygı Düzeyleri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*. 8.2, 117-128.
- Burt, C., L. Cohen ve J. Bjork. (1988). Perceived Family Environment as A Moderator of Young Adolescents' Life Stress Adjustment. *American Journal of Community Psychology*. 16, 101-102.
- Büyüksahin Ç. ve M. A. Gülşen. (2009). Lise 3. Sınıf Öğrencilerinin Benlik Saygılarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*. 6.1, 339-352.
- Can, G. (2003). Kişilik Gelişimi. B. Yeşilyaprak (Ed.). *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi* içinde. 4. Basım, Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Carducci, B. J. (2000). *What Shy Individuals Do to Cope with Their Shyness: A Content Analysis*. Shyness: Development Consolidation.

- Carducci, B. J. ve P. G. Zimbardo. (1995). Are You Shy?.*Psychology Today*. 34-41.
- Cheek, J. M., veA. H. Buss. (1981). Shyness and Sociability. *Journal of Personality and Social Psychology*. 2, 330-339.
- Cheek, M.J., ve S.R. Briggs. (1990). Shyness as a Personality Trait. R. Crozier, (Ed.). in *Shyness and Embarrassment*. Cambridge: Cambridge University Pres.
- Coopersmith,S. (1967). *The Antecedents of Self Esteem*. San Francisco, CAA: Freeman.
- Crozier, W. R. (1990). *Shyness and Embarrassment: Perspectives from Social Psychology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Cüceloğlu, D. (2004). *İnsan ve Davranışı*.13. Basım, İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Çağdaş, A.(2001). *Ana-Baba-Çocuk İletişimi*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Çeçen, A. (2008). Öğrencilerin Cinsiyetlerine ve Ana-Baba Tutumu Algılarına Göre Yalnızlık ve Sosyal Destek Düzeylerinin İncelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*. 6.3, 415-431.
- Çetinkaya, S.,S. Arslan, N. Nur ve diğerleri. (2006). Sivas İl Merkezinde Sosyoekonomik Düzeyi Farklı Üç İlköğretim Okulu Öğrencilerinin Benlik Saygısı Düzeyi.*Klinik Psikiyatri Dergisi*.9, 116-122.
- Çulha, M. veA. Dereli. (1987). *Atılganlık Eğitimi Programı*. Psikoloji Dergisi. 21.6, 124.
- Dinç, F. (1992). Cinsiyetleri Farklı Lise Öğrencilerinin Benlik Algı Düzeylerinin Özsayıgı Düzeylerine Etkisi,*Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dökmen, Ü. (2001). *İletişim Çatışmaları ve Empati*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Dumas, T. M.,H.Lawford, T. T. Tieuve M. W. Pratt. (2009). Positive Parenting in Adolescents and its Relation to Low Point Narration and Identity Status in Emerging Adulthood.*Developmental Psychology*. 45.6, 1531-1544.
- Ekşi, A. (1990). *Çocuk, Genç, Ana Babalar*. Ankara: Bilgi Yayınevi.

- Ekşi, A. (2003). Gözden Geçirme: Beş Kıtada Genç Sorunları. *Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı Dergisi*. 10.2. 78-87.
- Eldeleklioğlu, J. (2004). *Çocuklarda Özgüven Gelişimi*. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi. 2.24, 111-121.
- Eren-Gümüş, A. (2006). Sosyal Kaygının Benlik Saygısına ve İşlevsel Olmayan Tutumlara Göre Yordanması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*. 26, 63-75.
- Eroğlu, F. (2000). *Davranış Bilimleri*. 5. Basım.İstanbul: Beta Yayınları.
- Ersanlı, K. (2005). *Davranışlarımız: Gelişim ve Öğrenme*. Samsun: Eser Ofset Matbaacılık.
- Eryılmaz, S. (2008). 10-11 Yaşındaki Öğrencilerin Benlik Kavramları ile Bilişsel Performansları Arasındaki İlişki,*Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Fordham, K. (2001). Shyness, Friendship Quality, and adjustment During Middle Childhood. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*. 40.5, 757–768.
- Franzoi, S. L. (1999). Benlik Farkındalığı ve Kendini Düzenleme: Kişilik ve Sosyal Psikoloji Kuram ve Araştırmaları Üzerine Bir Tarama.*Türk Psikoloji Yazıları*. 1. 3, 134.
- Gazeloğlu, C. (2000). İlkokul Dördüncü Sınıf Öğrencilerinin Psiko-Sosyal Gelişimine Anne Baba Tutumunun Etkisinin İncelenmesi,*Yayınlanmamış Bilim Uzmanlığı Tezi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Geçtan, E. (1993). *Psikanaliz ve Sonrası*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Genç, A. B. (2008). Ergenlerde Bilişsel Çarpıtmaların, Anne Baba İlişkilerinin ve Bazı Kişisel Değişkenlerin Utangaçlığı Yordaması, *Yüksek Lisans Tezi*.Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gitmez, A. S. (1989). 0-5 Yaşlarında Zihinsel Gelişme, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*.İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Gökçe, S. (2002). Lise Öğrencilerinin Utangaçlık Düzeylerinin Yordanması,*Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Gömleksiz, M. veA. İflazoğlu. (2001). Küme Destekli Bireyselleştirme Tekniğinin Temel Eğitim Beşinci Sınıf Öğrencilerinin Matematik Başarısı ve Benlik Saygıları Üzerindeki Etkisi.*Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 7, 7. e-dergi ISSN: 1304-8899.
- Güngör, A. (1989). Lise Öğrencilerinin Özsaygı Düzeylerini Etkileyen Etmenler, *Yayımlanmamış Doktora Tezi*.Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gürel, Ö. (2007). Görme Engelli Ergenlerle Gören Ergenlerin Benlik Saygısı Gelişimlerinin Karşılaştırılması, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Hamarta, E, C. Arslan, Y. Saygılı ve Diğerleri. (2009). Benlik Saygısı ve Akılcı Olmayan İnançlar Bakımından Üniversite Öğrencilerinin Stresle BaşaÇıkma Yaklaşımlarının Analizi.*Değerler Eğitimi Dergisi*. 7.18, 25-42.
- Hamarta,E. veE. Demirbaş. (2009). Lise Öğrencilerinin Utangaçlık ve Benlik Saygılarının Fonksiyonel Olmayan Tutumlar Açısından İncelenmesi.*Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 21, 239-247.
- Hamer, R. J. ve R. A. Bruch. (1997). Personality Factors and Inhibited Career Development: Testing the Unique Contribution of Shyness. *Journal of Vocational Behavior*. 50, 382-400.
- Hançerlioğlu, O. (1988). *Ruh Bilim Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Hasdemir, A. (2005). Sosyal Beceri Eğitiminin Lise Öğrencilerinin Utangaçlık Düzeylerine Etkisi, *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Heiser, N. A., S. M. Turner ve D. C. Beidel. (2003). Shyness: Relationship to Social Phobia and Other Psychiatric Disorders. *Behaviour Research and Therapy*. 41, 209-221.
- İmamoğlu, O. (1991). *Çocuğun Aile İçinde Yetiştirme Ortamı ve Toplumsallaşması. Türk Aile Ansiklopedisi*. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları.
- İncioğlu, M. (2003). Utangaçlık Düzeyleri Farklı Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Durumluk Mizah Tepki Düzeylerinin İncelenmesi, *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- James, W. (2007). *The Principles of Psychology*. New York: Dover, (Orijinal çalışmanın yayın tarihi: 1890).
- Jones, Colin., M. A. and S. Page. (1986). Locus of Control, Assertiveness and Anxiety as Personality Variables in Stress- Related Headaches. *Headache*. 26, 369-374.
- Jones, W. H., S. R. Briggs ve T. G. Smith. (1986). Shyness: Conceptualization and Measurement. *Journal of Personality and Social Psychology*. 51, 629-639.
- Kabalıcı, T. (2008). Akademik Başarının Yordayıcısı olarak Benlik Saygısı, Sınav Kaygısı ve Sosyo-Demografik Değişkenler, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1970). Social Norms and Authoritarianism: A challenge to Psychology. *International Journal of Psychology*. 19, 145-457.
- Kahriman, İ. ve S. Polat. (2003). Adölesanlarda Aileden ve Arkadaşlardan Algılanan Sosyal Destek ve Benlik Saygısı Arasındaki İlişki. *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*. 6.2, 13-24.
- Kalkan M., H. Odacı, S. Balcı ve M. Yılmaz. (2003). Üniversite Öğrencilerinin Utangaçlık Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. *VII. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi*. 73.
- Karaduman, D. (2004). Dikkat Toplama Eğitim Programının İlköğretim 4. ve 5. Sınıf Öğrencilerinin Dikkat Toplama Düzeyi, Benlik Algısı ve Başarı Düzeylerine

- Etkisi, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Keleşoğlu, Ö. (2008). Bireylerin Ana-Baba Tutumları ile Duygusal Zeka Düzeyleri Arasındaki İlişkiler, *Yüksek Lisans Tezi*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kesici, Ş (2002). Üniversite Öğrencilerinin Karar Verme Stratejilerinin Psikolojik İhtiyaç Örüntüleri ve Özlük Niteliklerine Göre Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi, *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kılıç Duran, Ş. (2007). 9.10.11 Yaşındaki Çocukların Zihinsel Gelişim ve Benlik Saygısına Ailenin Sosyo Ekonomik Düzeyinin Etkisi, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Knox, M, J. Funk, R. Elliott ve Diğeri. (1998). Adolescents Possible Selves and Their Relationship to Global Self-Esteem. *Sex Roles*, 39.1/2, 61-80.
- Koç, E. H. (2006). Üniversite Öğrencilerinin Utangaçlık Düzeylerine Göre Stresle Başa Çıkma Stratejilerinin İncelenmesi, *Yüksek Lisans Tezi*. Çanakkale: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Koçak Çelik, D. (2003). 9-11 Yaş Grubundaki Çocukların Ebeveynlerinin Evlilik Uyumları ile Çocukların Benlik Kavramı Gelişimleri Arasındaki ilişkinin İncelenmesi, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Koydemir, S. (2002). Üniversite Öğrencilerinde Utangaçlığın Yordayıcıları: Bir Benlik Sunumu Modelinin İncelenmesi, *Doktora Tezi*. Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kozanoğlu, H. (2006). *21. Yılın Sosyalizmi için Hem Eşitlik Hem Özgürlük*. İstanbul: İthaki Yayınları.
- Köknel, Ö. (1995). *Kaygıdan Mutluluğa Kişilik*. 13. Basım. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.

- Kulaksızoğlu, A. (2004). *Ergenlik Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kulaksızoğlu, A. (1998). *Ergenlik Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kulaksızoğlu,A.(2004). *Ergenlik Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kutlu, L.,M.Batmaz,G. Bozkurt,N.Gençtürk veA. Gül. (2007). Annelere Çocukluklarında Uygulanan Ceza Yöntemleri İle Çocuklarına Uyguladıkları Ceza Yöntemleri Arasındaki İlişki. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*. 22-29
- Kuzgun Y. (1973). Ana- Baba Tutumlarının Bireyin Kendini Gerçekleştirme Düzeyine Etkisi. *Hacettepe Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*. 5.1, 57-70.
- Kuzgun, Y. veJ. Eldeleklioğlu. (2005). *Rehberlik ve Psikolojik Danışmada Kullanılan Ölçme Araçları ve Programlar Dizisi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kuzgun, Y. ve J. Eldeleklioğlu. (2005). *Anne-Baba Tutumları Ölçeği*. Edit: Yıldız Kuzgun ve Feride Bacanlı: *PDR'de Kullanılan Ölçekler*. Ankara: Nobel Yayın dağıtım.
- Kuzgun, Y. (2002). *İlköğretimde Rehberlik*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Lamborn, S., N.Mounts, L.Steinberg, S.M. Dornbusch. (1991). Patterns of Competence and Adjustment Among Adolescents from Authoritative, Authoritarian, Indulgent, and Neglectful Families. *Child Development*. 62, 1049-1065.
- Lawrence, D. (2000). *Self- Esteem, Building Self-esteem With Adult Learners*. 1. Published. Great Britain: Paul Chapman Publishing.
- Maccoby, E.E. ve J. A. Martin. (1983). Socialization in the Context of Family: Parent Child Interaction. P.H.Mussen, ve E.M. Hetherington(Eds.). in *Handbook of Child Psychology: Socialition, Personality and Social Development*. New York: Willey. 1–101.
- Maddux, J. E. (1995). Self-Efficacy Theory: An Introduction. In J. E. Maddux (Ed.). *Selfefficay, Adaptation, and Adjustment: Theory, Research, and Application*., New York: Plenum Pres, 3-33.

- Miller, A. (2000). *Yetenekli Çocuğun Dramı*. İstanbul: Arion Yayınevi.
- Morgan, C. (1981). *Psikolojiye Giriş*. Hüsni Arıcı (çev.). Ankara: Mersin Yayınevi.
- Myers, J. E., J. T. Willse ve J. A. Villalba. (2011). Promoting Self-Esteem in Adolescents: The Influence of Wellness Factors. *Journal of Counseling and Development*. 89.1.
- Nelson ve R. Jones, (2005). *Danışma Psikolojisi Kuramları*. F. Akkoyun (çev.). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Nuttal, P. (1991). *Self-esteem and Children (Family Day Care Facts series)*. Amherst, MA: University of Massachusetts.
<http://www.nccc.org/guidance/self.esteem.html> (04Ocak 2017).
- Oktan, V. ve M. Şahin. (2010). Kız Ergenlerde Beden İmajı ile Benlik Saygısı Arasındaki ilişkinin İncelenmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*. 7.2, 543-556.
- Oktay, A. (1990). Değişen Toplumda Aile ve Eğitimi. *Türk Geleneksel ve Çağdaş Aile Yapısı Paneli*. İstanbul: T.C. Devlet Bakanlığı M. Ü. ve İstatistik Kantitatif Araştırmalar Merkezi.
- Örgün, S. K. (2000). Anne Baba Tutumları ile 8. Sınıf Öğrencilerinin Benlik Saygıları ve Atılganlıkları Arasındaki İlişki. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Özdoğan, B. (2000). *Çocuk ve Oyun*. İstanbul: Anı Yayıncılık.
- Öztürk, İ. (1990). Ana Baba Tutumlarının Üniversite Öğrencilerinin Bağımsızlık, Duygularını Anlama, Yakınlık, Başatlık, Kendini Suçlama, Saldırganlık Düzeylerine Etkisi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Öztürk, S. (2006). Anne-Babası Boşanmış 9-13 Yaşlarındaki Çocuklar İle Aynı Yaş Grubundaki Anne-Babası Boşanmış Çocukların Benlik Saygısı ile Kaygı

Düzeyleri İlişkisi, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Özyurt, S. ve S. M. Doğan. (2002). *Gençlik Problemleri Açısından Üniversite Gençliği*. Adapazarı: Değişim Yayınları.

Rosenberg, M. (1989). Self-Concept Research: A Historical Overview. *Social Forces*.68.1, 34-44.

Sakuragi, T. (2004). *Association of Culture with Shyness Among Japanese and American University Students*. USA: US National Library of Medicine.

Sarı, E. (2006). Üniversite Öğrencilerinin Algıladıkları Anne Baba Tutumlarının Benlik Saygılarına Etkileri. *Giresun Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*.

Sarı, E. (1998). Benlik Kavramının Gelişiminde Kuramsal Açıklamalar. *Milli Eğitim Dergisi*. 138, 33-37.

Senemoğlu, N. (2004). *Gelişim Öğrenme ve Öğretim*. 10. Basım. Ankara: Gazi Kitabevi.

Sergün Türe, F. (2010). Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu Olan Çocukların (8-12 Yaş) Değişik Anne Tutumlarına Göre Benlik Saygı Düzeylerinin İncelenmesi, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Sevinç, M. (2005). *Kendine Güven ve Başarı*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Sezer, Ö. ve V. Oğuz. (2010). Üniversite Öğrencilerinde Kendilerini Değerlendirmelerinin Ana Baba Tutumları Ve Bazı Sosyodemografik Değişkenler Açısından İncelenmesi. 18.3, 743-758.

Sigelman, C. K. ve E. A. Rider. (2009). *Life-Span Human Development*. Canada: Wadsworth Cengage Learning.

Şimşek, A. (2006). Duygusal Zekânın, Ana-Baba Tutumunun ve Doğum Sırasının Tercih Edilen Liderlik Tarzına Etkisi, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü.

- Tan, H. (1970). Akademik Psikolojide Ego veya Benlik Kavramı.*Hacettepe Sosyal Bilimler Dergisi*. 1.2, 3-16.
- Tezcan, M. (1991). *Gençlik Sosyolojisi Yazıları*. Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Topses, G. (2003). *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi*. Ankara. Nobel Yayın Dağıtım.
- Torucu, B. K. (1990). 13-14 Yaşındaki Gençlerin Sosyo-Ekonomik Düzeyi ve Ana-Baba Tutumlarındaki Farklılıkların Belirlenip Benlik Saygısına Etkisinin Araştırılıp Karşılaştırılması,*Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Triandis, H.C. (1989). The Self and Social Behaviour in Differing Cultural Contexts.*Psychological Review*. 96, 506-520.
- Tufan, B. (1990). Benlik Saygısı ve Yaşam Boyunca Benlik Saygısının Gelişimi. *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Dergisi*. 8.1-2-3, 29-40.
- Tuncer, O. (1979). *Çocuk Ailesi ve Çevresi*.Ankara: Türk Eğitim Derneği Yayını. 3, 13-14.
- Türkdoğan, O. (2007). *Kültür-Değişme ve Toplumsal Çözülme*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Usal, A. veZ. Kuşluvan, (2006). *Davranış Bilimleri: Sosyal Psikoloji*. 5. Basım. İzmir: Barış Yayınları Fakülteler Kitapevi.
- Ünal, S. (2007). Atılganlık Becerileri Eğitim Programının İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Atılganlık Düzeyi ve Benlik Saygısı Üzerindeki Etkisi, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Van Der Molen, T. H. (1990). *Shyness and Embarrassment*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Yanbastı, G. (1996). *Kişilik Kuramları*. 2. Basım.İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

- Yavuz, Ş. (2007). Son Çocukluk Dönemi Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Benlik Saygısı ve Bazı değişkenler Açısından İncelenmesi, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yavuzer, H. (1993). *Ana-Baba ve Çocuk*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (2006). *Okul Çağı Çocuğu*. 12. Basım. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yazgan İ., E. Banu ve E. Yerlikaya. (2009). *Kişilik Kuramları*. 2. Basım. Ankara: Pegem Akademi.
- Yıldırım, M. (2006). Sosyal Beceri Eğitiminin Lise 2. Sınıf Öğrencilerinin Utangaçlık Düzeylerine Etkisi, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yörükoğlu, A. (1993). *Gençlik Çağı*. 8. Basım. İstanbul: Özgür Yayın Dağıtım.
- Yörükoğlu, A. (2008). *Çocuk Ruh Sağlığı*. 29. Basım. İstanbul: Özgür Yayınları.
- Yüksel, G. (1997). Sosyal Beceri Eğitiminin Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Beceri Düzeyine Etkisi, *Yayımlanmamış Doktora Tezi*. Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Zimbardo, P. G. (1977). *Shyness: What is It and what to do About It Reading*. MA: Addison-Wesley Publishing Company.
- Zimbardo, P.G.(1986). *The Stanford Shyness Project*. New York: Plenum.

EKLER

ANA –BABA TUTUM ÖLÇEĞİ (A.B.T.Ö.)

Sevgili Öğrenciler, bu ölçek , çocukların, ana-babaları ile olan ilişkisini incelemek amacıyla hazırlanmıştır. Ölçekte çocukların ana-babalarıyla olan ilişkilerini gösteren bazı cümleler verilmiştir. Sizden istenen, bu cümlelerde belirtilen davranışların, ana babalarınıza uygun olup olmadığını düşünmenizdir. Burada önemli olan sizin görüş ve duygularınızdır.

İlk olarak formdaki cümleleri dikkatle okuyun, okuduğunuz cümle babanızın ve annenizin davranışına benziyorsa , “ Benziyor” seçeneğine çarpı (X) koyarak işaretleyin. Okuduğunuz cümle babanızın ve annenizin davranışına benzemiyorsa “Benzemiyor” seçeneğine çarpı (X) koyarak işaretleyin. Bu şekilde tüm cümleleri atlamadan yapın.

MADELER	BABAMIN DAVRANIŞINA		ANNEMİN DAVRANIŞINA	
	BENZİYOR	BENZEMİYOR	BENZİYOR	BENZEMİYOR
1-Beni her zaman anlamaya çalışır.				
2.Beni ilgilendiren konulardaki kararları her zaman, kendisi verir.				
3.Kendime ilişkin ufak tefek kararlar almaya beni özendirir.				
4.Kendi koyduğu kurallara uymamı ister.				
5.Ben bir şey anlatırken sözümü kesmez.				
6.Onun istediği gibi davranmazsam, beni cezalandırır.				
7.Kendimi önemli ve değerli bir kişi olarak görmeme yardımcı olur.				
8.Aynı fikirde olmadığımız zaman, kendi fikirlerini kabul etmem için beni zorlar.				
9.Evde fikirlerimi rahatça anlatmamı doğal karşılar.				
10.Beni cezalandırmak yerine, sorunları benimle konuşarak çözümlenmeye çalışır.				
11.Okulda çok başarılı olmam için beni öylesine zorlar ki zayıf not almaktan çok korkarım.				
12.Bir güçlükle karşılaştığımda, istediğim yardımı sağlar.				
13.Küçük hatalarımı anlayışla karşılar.				
14.Hiçbir konuda kişisel görüşümü sormaz.				
15.En ufak eşyayı kaybetsem bile, beni cezalandırır.				
16.Bana bir eşya alınırken, birlikte karar veririz.				
17.Bir şeyi yapmamı istediğinde hiçbir mazeretimi dinlemez.				
18.Merak ettiğim konularda sorduğum soruları cevaplandırmaya çalışır.				
19.Gelecekle ilgili planlarımı dikkatle dinler, fakat hiçbir zaman amaçlarım belirlemeye çalışmaz.				
20.Haklı olduğum zaman, bunu bana açıkça söyler.				
21.Beni o kadar çok kontrol eder ki, bazen çok bunalırım.				
22.Beni sık sık döverek cezalandırır.				
23.Ancak istediği gibi davrandığı zaman, bana sevgi gösterir.				
24.Ailemizle ilgili bir karar alınırken, benim fikirlerimi dikkate alır.				
25.Yapabileceğimden fazlasını yapmam için beni zorlar				
26.Neyi, nasıl yapacağıma her zaman o karar verir.				

ÇOCUK UTANGAÇLIK ÖLÇEĞİ

Lütfen aşağıdaki ifadeleri okuduktan sonra kendinizi değerlendirip sizin için en uygun seçeneğin karşısına çarpı (X) işareti koyunuz. Her sorunun karşısında bulunan; (0) HAYIR (1) BİLMİYORUM (2) EVET anlamına gelmektedir.

		Hayır	Bilmiyorum	Evet
1	Tanımadığım insanlarla konuşmakta zorlanıyorum.	0	1	2
2	Çok çabuk utanıyorum.	0	1	2
3	Başkalarıyla birlikteyken genellikle sessizim.	0	1	2
4	İnsanlar sana 'İyi ki Doğdun' şarkısı söylerken kızarıyor musun?	0	1	2
5	Önemli insanlarla konuşurken heyecanlanıyorum.	0	1	2
6	Sınıfın önünde yüksek sesle okuduğumda utanıyorum.	0	1	2
7	Yeni bir sınıfa katıldığımda utanıyorum.	0	1	2
8	Birisi benimle alay ettiği zaman kızarıyorum.	0	1	2
9	Biriyle ilk kez karşılaştığınızda çok şey söyler misiniz?	0	1	2
10	Diğerleri beni dinlerken yüksek sesle şarkı söylemekten zevk alırım.	0	1	2
11	Bir grup insanla konuşurken genellikle utanırım.	0	1	2
12	Dikkatlerin odağı olduğumda utanırım.	0	1	2
13	Çok fazla kızarıyor musun?	0	1	2
14	Okul Müdürü benimle konuştuğunda utanırım.	0	1	2
15	Öğretmeniniz bir oyunda kimin rol alacağını sorduğunda parmak kaldırır mısınız?	0	1	2
16	Arkadaş edinmek benim için kolaydır.	0	1	2
17	Öğretmen beni sahnede sıraya koyarsa utanırım.	0	1	2
18	Büyükler seninle ilgili soru sorduğunda genellikle ne söyleyeceğini bilmez misin?	0	1	2
19	Yaptığım şeyden dolayı öğretmenim beni uyardığında kızarıyorum.	0	1	2
20	İnsanlarla dolu bir odaya girdiğimde utanırım.	0	1	2
21	Arkadaşların senin küçüklük fotoğraflarına baktıklarında utanır mısın?	0	1	2
22	İyi bir sebep için birinden destek istemek senin için çok mu utanç verici?	0	1	2
23	Fotoğraflarımın çekilmesinden hoşlanırım.	0	1	2
24	Genellikle sadece bir ya da iki yakın arkadaşım ile konuşurum.	0	1	2
25	Kızlarla (erkeklerle) tanıştığımda genellikle utanırım.	0	1	2
26	Benim yaşımda bir kızla (erkek) konuşmak zorunda olduğumda kızarıyorum.	0	1	2

COOPERSMİTH BENLİK SAYGISI ENVANTERİ (CSEİ)

Aşağıda her insanın zaman zaman hissedebileceği bir takım durumlar maddeler halinde sıralanmıştır. Bu maddelerde belirtilen ifadeler, eğer sizin genellikle hissettiklerinizi tanımlıyor ve çoğunlukla size uygun geliyorsa ilgili sorunun karşısındaki “Evet” sütununa bir (X) işareti koyunuz. Bu ifadeler eğer genellikle sizin hissettiklerinizi tanımlamıyor ve çoğunlukla size uygun gelmiyorsa bu durumda da “Hayır” sütununa bir (X) işareti koyunuz.

Envantere yer alan soruların doğru ya da yanlış cevapları yoktur. Bu nedenle yanıtlarınızı verirken mantığınızdan çok duygularınıza kulak vermeyi unutmayınız. Kararsız kaldığınız durumlarda bile sadece bir seçeneği işaretleyiniz. Herhangi bir maddeye ilişkin her iki seçeneği de işaretlediğinizde ya da her iki seçeneği de boş bıraktığımızda bu soru maddesine ilişkin yanıtınızın geçersiz sayılacağını unutmayınız.

		Evet	Hayır
1	Başıma gelenlerden genellikle rahatsız olmam.		
2	Sınıfın huzurunda konuşma yapmak bana çok güç gelir.		
3	Eğer gücüm yetse kendimle ilgili değiştirmek istediğim pek çok özelliğimi var.		
4	Herhangi bir konuda fazla zorlanmadan karar verebilirim.		
5	İnsanlar benimle birlikteyken hoş ve eğlenceli vakit geçirirler.		
6	Evdeyken kolayca canım sıkılır keyfim kaçar.		
7	Yeni şeylere alışmam uzun zaman alır.		
8	Yaşıtlarım tarafından seviliyorum.		
9	Anne-babam genellikle duygularımı dikkate alır.		
10	Genellikle pek direnmeden kolayca pes ederim.		
11	Ailemin benden beklentisi çok fazla (aşırı derecede).		
12	Olmak istediğim gibi davranmakta yani kendim olmakla oldukça zorlanıyorum.		
13	Hayatımdaki her şey karmakarışık.		
14	Arkadaşlarım genellikle benim fikirlerimi izlerler.		
15	Kendimi değersiz görüyorum.		
16	Pek çok kere evden kaçmayı (başımı alıp gitmeyi) düşündüğüm olmuştur.		
17	Okuldayken sıkça canımın sıkıldığını hissederim.		
18	Çoğu insan kadar güzel görünüşlü biri değilim.		
19	Söyleyecek bir şeyim olduğunda onu genellikle çekinmeden söylerim.		
20	Annem ve babam beni anlıyor.		
21	Çoğu insan kadar sevilmiyorum.		
22	Anne-babamın çoğu zaman beni sanki zorladıklarını hissediyorum.		
23	Okuldayken çoğu zaman cesaretim kırılıyor.		
24	Sık sık keşke başka birisi olsam diye arzuluyorum.		
25	Bana güvenilmez kendimi güvenilir biri olarak görmüyorum.		

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

1. Devlet okulu 1.(.....) Özel Okul 2. (....)
2. Sınıfınız: .....
3. Cinsiyetiniz : ( ) 1 Kız ( ) 2 Erkek
4. Yaşınız : .....
5. Kardeş sayınız kaçtır?
1.(...) 2.(...) 3.(...) 4.(...) 5.(...) 6.(...) 7+ (...)
6. Siz ailenizde kaçınıcı çocuksunuz:
1.(...) 2.(...) 3.(...) 4.(...) 5.(...) 6.(...) 7. (...)
7. Annenizin yaşı: .....
8. Babanızın yaşı: .....
9. Anne ve babanızın şu andaki durumu aşağıdakilerden hangisidir?
( ) Evliler ve birlikte yaşıyorlar. ( ) Evliler ve ayrı yaşıyorlar. ( ) Boşandıılar.
10. Anneniz hayatta mı? ( ) 1 Evet ( ) 2 Hayır
11. Babanız hayatta mı? ( ) 1 Evet ( ) 2 Hayır
12. Anneniz öz mü, üvey midir? ( ) 1 Öz ( ) 2 Üvey
13. Babanız öz mü, üvey midir? ( ) 1 Öz ( ) 2 Üvey
14. Anne babanızın öğrenim düzeyini işaretleyiniz.

	Anne	Baba
1. Okur yazar değil	( )	( )
2. Okur yazar	( )	( )
3. İlkokul mezunu	( )	( )
4. Ortaokul mezunu	( )	( )
5. Lise mezunu	( )	( )
6. Üniversite mezunu	( )	( )
7. Diğer (.....)		
15. Anne ve babanızın mesleğini işaretleyiniz.

	Anne	Baba
1. Çalışmıyor	( )	( )
2. Devlet Memuru	( )	( )
3. Yönetici	( )	( )
4. İşçi	( )	( )
5. Esnaf/Tüccar	( )	( )
6. Mühendis, Mimar	( )	( )
7. Doktor, Hemşire	( )	( )
8. Emekli	( )	( )
9. Diğer (.....)		
16. Ailenizin maddi gelirini düşündüğünüzde, aşağıdaki gelir gurubundan hangisi size uygundur?( ) Düşük ( ) Ortanın Altı ( ) Orta ( ) Ortanın ustı ( ) Yüksek

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Sevda COŞKUN

Doğum Yeri : Nazımiye

Doğum Tarihi : 28.10.1985

Eğitim ve Akademik Durumu:

İlköğretim : 1992 – 2000 Gazi İlköğretim Okulu

Lise : 2000 – 2003 Eminönü Cibali Lisesi

Lisans : 2005 – 2009 Sakarya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği

Yüksek Lisans: 2014 – 2017 Nişantaşı Üniversitesi, Psikoloji

Yabancı Dil : İngilizce

İş Deneyimi:

2009 – 2010 : Gazi İlköğretim Okulu Sınıf Öğretmenliği

2010 – 2010 : Gülen Güneş Özel Eğitim Rehabilitasyon Merkezi

Zihinsel Engelliler Sınıf Öğretmenliği

2010 – : Atatürk Çifliği İlkokulu Sınıf Öğretmenliği